บทที่ 4
ผลการวิจัย
การพัฒนาผังแม่บทการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน
พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร

4.1 ผลการศึกษา วิเคราะห์ผังแม่บทการท่องเที่ยวเมืองประวัติศาสตร์ตามแนวแกนอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร (Historical Corridor)

4.1.1 คุณค่าในการประกาศเป็นแหล่งมรดกโลก

สุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร เป็นเมืองโบราณที่ปรากฏร่องรอยหลักฐานของอารยธรรมอันรุ่งเรืองในอดีตที่สะท้อนให้เห็นภาพของอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งเป็นราชธานีแห่งแรกของไทย เป็นเมืองศูนย์กลางการปกครอง ศาสนา เศรษฐกิจ และมีความเจริญรุ่งเรืองด้านอารยธรรม นับจากเริ่มต้นกำเนิดของประวัติศาสตร์ชาติไทย ที่ได้พัฒนาเป็นรัฐสำคัญของภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ในระหว่างพุทธศตวรรษที่18-20 จนได้รับการขนานนามว่าเป็นแผ่นดิน “รุ่งอรุณแห่งความสุข” และคงอยู่ยาวนานเป็นเวลากว่า 200 ปี ด้วยความโดดเด่นดังกล่าวกรมศิลปากรได้ทำการบูรณะโบราณสถานทั้ง 3 แห่ง ประกอบด้วย อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร โดยได้ประกาศขึ้นทะเบียนบริเวณเมืองเก่าสุโขทัย เป็นเขตโบราณสถาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา และต่อมาได้รับการขึ้นทะเบียนไว้ในบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกโลกในการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกแห่งอนุสัญญาคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลก องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ณ เมืองคาร์เทจ ประเทศตูนิเซีย เมื่อปี พ.ศ. 2534 ดังนี้

หลักเกณฑ์ข้อที่ (i) “เป็นตัวแทนที่แสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์”

หลักเกณฑ์ข้อที่ (iii) “เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของวัฒนธรรมหรืออารยธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันหรือว่าที่สาบสูญไปแล้ว”

ด้วยหลักฐานที่ปรากฏแสดงให้เห็นถึงผลงานทางสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น เป็นตัวแทนของศิลปกรรมไทยยุคแรก และเป็นต้นกำเนิดของการสร้างประเทศโบราณวัตถุสถานที่ปรากฏอยู่ในเมืองประวัติศาสตร์ทั้ง 3 เมืองนี้ แสดงให้เห็นถึงผลงานสร้างสรรค์อันล้ำเลิศของมนุษย์ ความงดงามอลังการของสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมสุโขทัยเป็นต้นแบบที่ส่งอิทธิพลให้ศิลปกรรมไทยในระยะต่อมา รวมทั้งความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะของเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ และพระพุทธรูปลีลา แหล่งมรดกโลก**เมือง**ประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวารเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งยืนยันถึงความสำเร็จของศิลปกรรมไทยยุคนี้ได้เป็นอย่างดี ทำให้เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวารสะท้อนคุณค่าในการเป็นตัวแทนที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ด้านศิลปกรรม หรือตัวแทนของความดีงาม และเป็นผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์ที่ชาญฉลาด และเป็นตัวแทนอารยธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ หายากยิ่งหรือเป็นของแท้ดั้งเดิม

เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวารที่ประกาศเป็นมรดกโลก ประกอบด้วยเมืองสำคัญดังนี้

เมืองสุโขทัย หมายถึง พื้นที่เมืองโบราณที่ปัจจุบันกำหนดให้เป็นเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เป็นเมืองหลวงของอาณาจักรสุโขทัยตั้งแต่เริ่มแรก โดยในช่วงต้นมีสถานะเป็นเมืองหลวงคู่แฝดกับเมืองศรีสัชนาลัยจนถึงสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาลิไท) ที่ศูนย์กลางการปกครองได้ย้ายมาอยู่ที่เมืองสองแคว (พิษณุโลก)

เมืองศรีสัชนาลัย หมายถึง พื้นที่เมืองโบราณในอำเภอศรีสัชนาลัยที่ปัจจุบันกำหนดให้เป็นเขตอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย เคยเป็นเมืองหลวงคู่แฝดเจริญรุ่งเรืองด้วยกันมากับเมืองสุโขทัยอยู่ชั่วเวลาหนึ่ง แต่ภายหลังได้กลายฐานะมาเป็นเพียงเมืองลูกหลวงทางเหนือของสุโขทัย

เมืองเชลียง หมายถึง พื้นที่บริเวณโค้งของแม่น้ำยมทางตะวันออกของเมืองศรีสัชนาลัย สันนิษฐานว่าเป็นชุมชนที่มีมาก่อนเมืองศรีสัชนาลัย มีศูนย์กลางเมืองอยู่ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุในเมืองเชลียง

เมืองนครชุม หมายถึง พื้นที่เมืองโบราณริมฝั่งแม่น้ำปิงข้างทิศใต้ตรงข้ามกับเมืองกำแพงเพชร มีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงทางทิศตะวันตกของสุโขทัยก่อนที่จะย้ายไปเมืองกำแพงเพชร

เมืองกำแพงเพชร ซึ่งหมายถึง พื้นที่เมืองโบราณในเขตเมืองกำแพงเพชรในปัจจุบัน มีโบราณสถานส่วนใหญ่อยู่ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในสมัยสุโขทัยตอนกลางและตอนปลายมีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงทางทิศตะวันตกแทนที่เมืองนครชุม

4.1.2 ภาพลักษณ์เพื่อการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร ลักษณะของเมืองประวัติศาสตร์นั้นมีช่วงอายุ (Life Span)อยู่ช่วงใดช่วงหนึ่ง หรือหลายช่วงเวลาในอดีต หรือตั้งแต่ช่วงเวลาในอดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เมืองเหล่านั้นมีหลายลักษณะ แตกต่างกันตามขนาด เนื้อหาทางวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐาน และการใช้ประโยชน์ของเมืองนั้น การแบ่งตามช่วงอายุของเมืองย่านประวัติศาสตร์ หมายถึง พื้นที่เมืองหรือชนบทที่กำหนดขอบเขตทางภูมิศาสตร์ได้ ซึ่งเป็นแหล่งสำคัญที่รวมเชื่อมโยง หรือแสดงความต่อเนื่องของที่ตั้ง โครงสร้าง หรือวัตถุที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในแง่ประวัติศาสตร์ หรือสุนทรียภาพ อันเกิดจากการวางแผนหรือพัฒนาทางกายภาพ

ภาพลักษณ์ประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร

1) อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย “เมืองโบราณสถานที่แสดงภาพของเมืองหลวงสมัยสุโขทัยอย่างสมบูรณ์”

2) อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย “เมืองโบราณที่แวดล้อมด้วยสภาพแวดล้อมแบบชนบทและชุมชนเกษตรกรรม

3) อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร “เมืองโบราณที่มีการพัฒนาร่วมกับชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง”

4.1.2.1 อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

“เมืองโบราณสถานที่แสดงภาพของเมืองหลวงสมัยสุโขทัยอย่างสมบูรณ์”

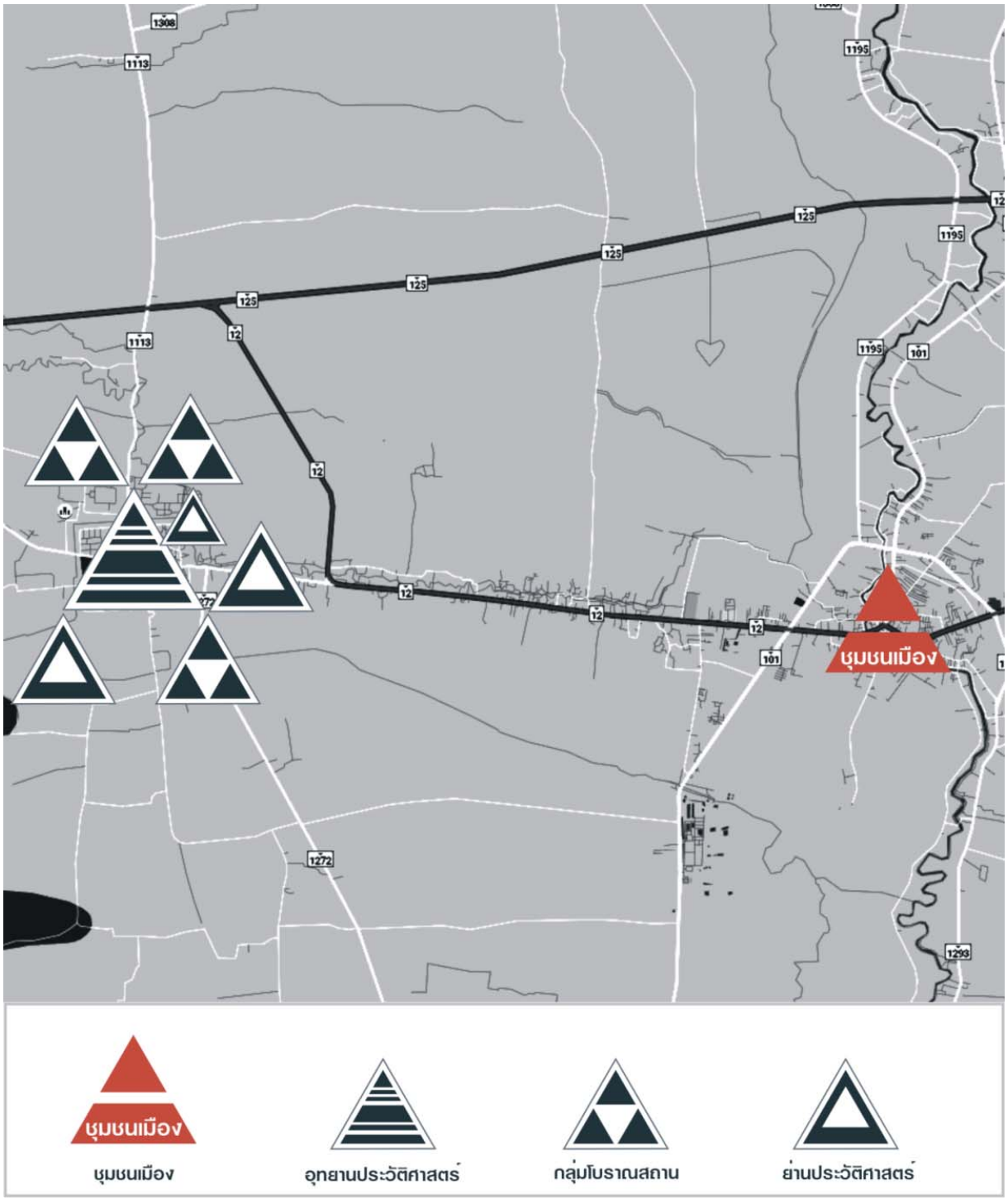

ภาพที่ 4.1แสดงการพิจารณาประเภทของย่านและเมืองประวัติศาสตร์เมืองสุโขทัย

4.1.2.2 อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

“เมืองโบราณที่แวดล้อมด้วยสภาพแวดล้อมแบบชนบทและชุมชนเกษตรกรรม

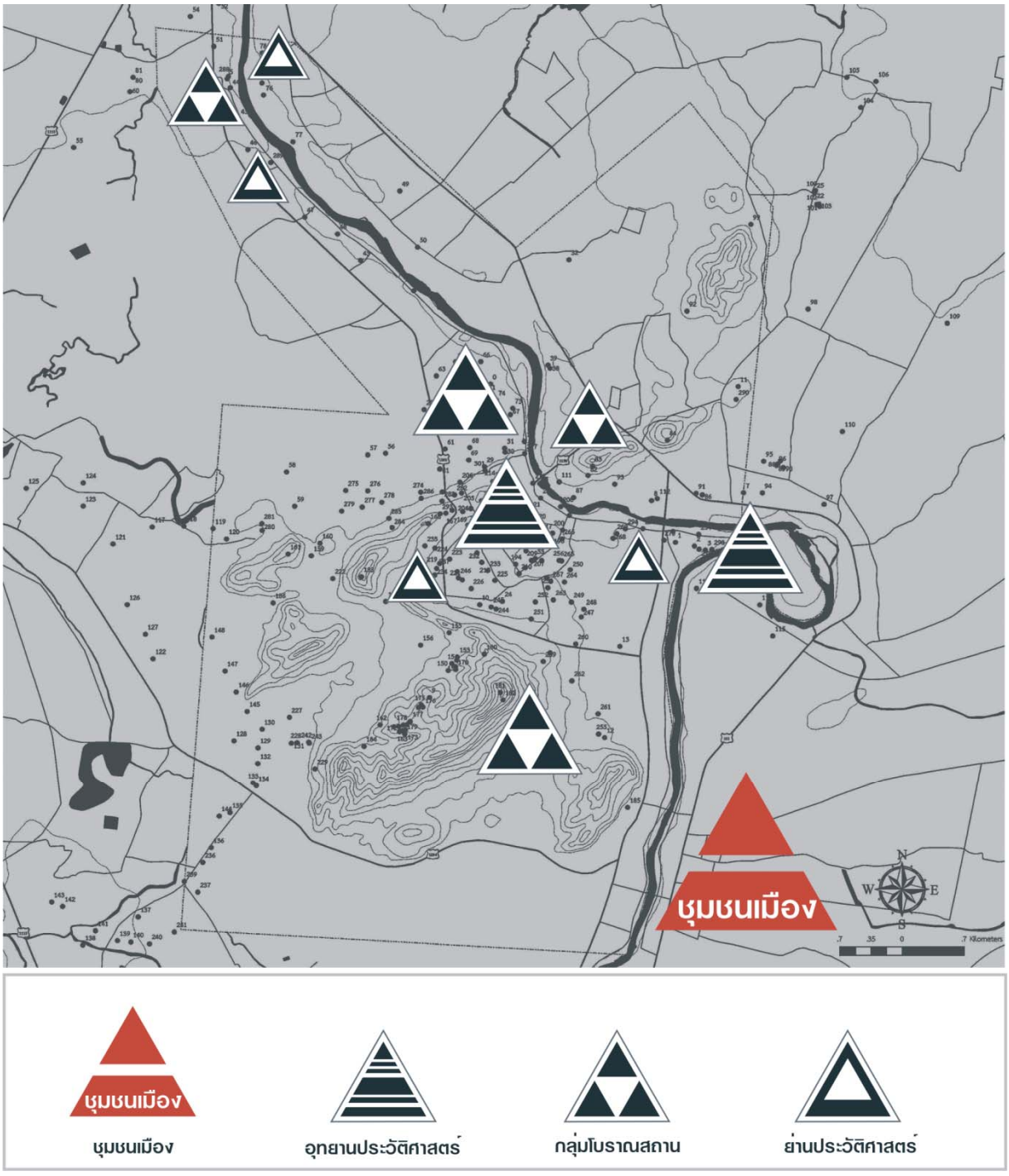

ภาพที่ 4.2แสดงการพิจารณาประเภทของย่านและเมืองประวัติศาสตร์เมืองศรีสัชนาลัย

4.1.2.3 อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

“เมืองโบราณที่มีการพัฒนาร่วมกับชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง”

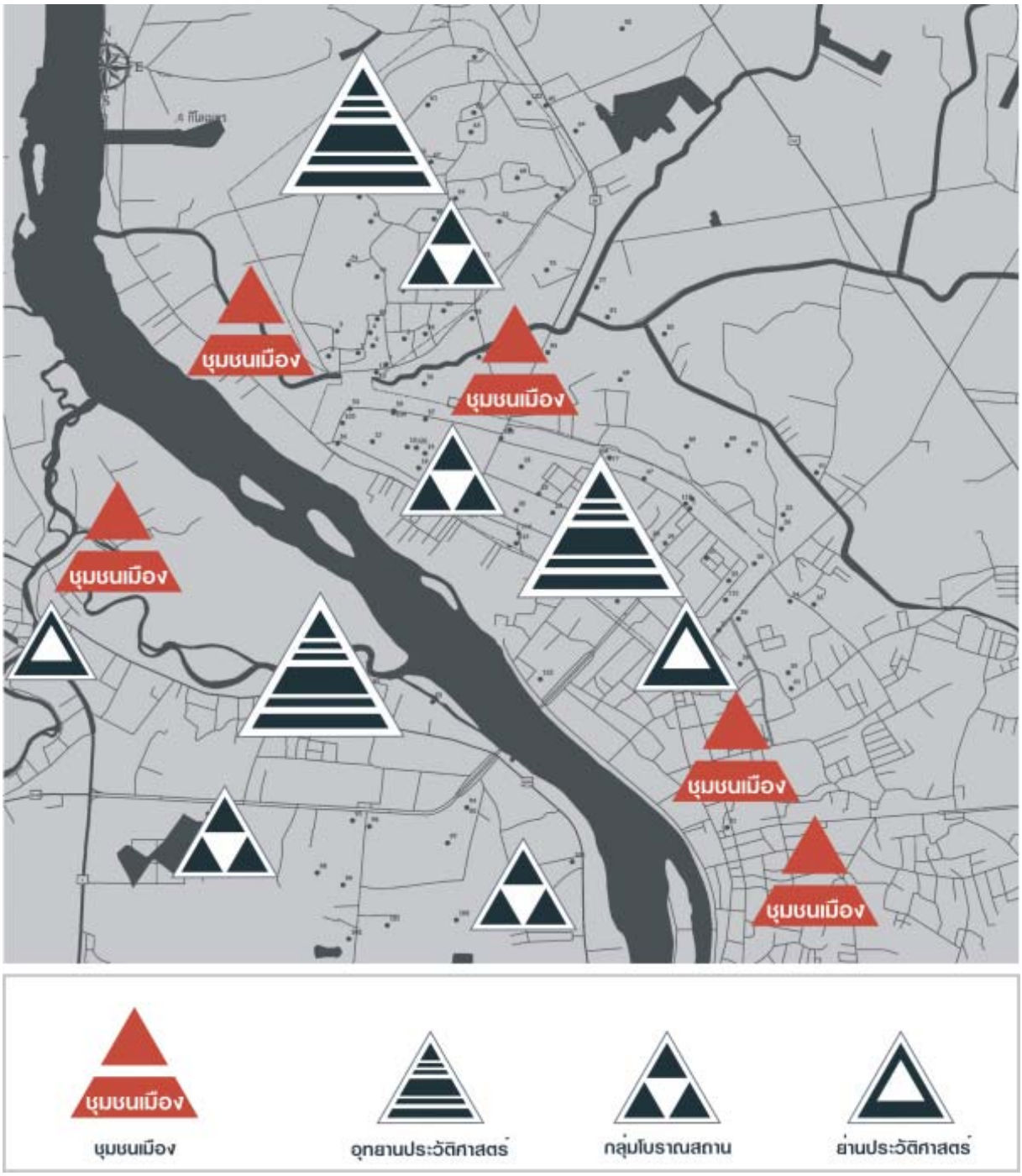

ภาพที่ 4.3 แสดงการพิจารณาประเภทของย่านและเมืองประวัติศาสตร์เมืองเมืองกำแพงเพชร

4.1.3 การวิเคราะห์สถานการณ์(Situational analysis : SWOT analysis)การวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์พื้นที่พิเศษของแหล่งมรดกโลก พิจารณาองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่

4.1.3.1 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การวิเคราะห์ประเด็นปัญหารายประเด็นเพื่อนำปัญหาที่เกิดขึ้นมาจัดลำดับความสำคัญก่อนหลัง

4.1.3.3 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่

4.1.3.3 ผลกระทบด้านสังคมและผลกระทบด้านเศรษฐกิจ โดยการวิเคราะห์กลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ความรู้ การรับรู้ข่าวสาร วัฒนธรรมและชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่รายได้ความผูกพันกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของแหล่งมรดกโลกแต่ละแหล่ง

4.1.3.4 รูปแบบและกิจกรรมการใช้ประโยชน์โดยการวิเคราะห์ประเภทของกิจกรรมที่มีการใช้ประโยชน์และจัดลำดับประเภทของกิจกรรม ที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ของกลุ่มที่เกี่ยวข้อง

สำหรับผลการวิเคราะห์สถานการณ์(SWOT analysis) เพื่อนำไปกำหนดกรอบแนวทางการจัดการท่องเที่ยวของพื้นที่พิเศษฯ และแหล่งมรดกโลก ที่ได้จากการรวบรวมและวิเคราะห์ผลการศึกษามีดังนี้

จุดแข็ง (Strengh)

1) เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าในฐานะเมืองโบราณ 700 กว่าปี อดีตราชธานีที่รุ่งเรืองทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ การค้า ศาสนา ภาษาศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และเทคโนโลยีที่มีการสร้างสรรค์ สั่งสม และสืบทอดมาสู่ชนชาติไทยในปัจจุบันที่เป็นที่รู้จักไปทั่วโลก

2) มีแหล่งโบราณสถานจำนวนมาก ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย 192 แหล่ง อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย 164 แห่ง และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร 85 แห่ง รวมทั้งโบราณวัตถุ เรื่องราวทางโบราณคดี และเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ในการดำรงความเป็นชาติไทยที่เป็นที่สนใจเรียนรู้ ศึกษา และค้นคว้าของนักประวัติศาสตร์ นักโบราณคดี และผู้สนใจศึกษาเรียนรู้ทางอารยธรรมทั่วโลก

3) พบซากโบราณสถานและวัดร้างหลายแห่งระหว่างถนนพระร่วง ที่แสดงให้เห็นความสำคัญของถนนนี้ในอดีตที่เชื่อมระหว่างชุมชนเมืองกำแพงเพชร เมืองเก่าสุโขทัย และเมืองศรีสัชนาลัยรวมทั้งชุมชนโบราณโดยรวม

4) มีประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ที่เป็นที่สนใจเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วโลกเป็นแหล่งที่ได้รับความสนใจจากทั่วโลกในด้านการท่องเที่ยว และศึกษาเรียนรู้อารยธรรมที่สืบทอดกันมา

5) ในส่วนของโบราณสถาน ที่ได้รับการขุดแต่งแล้วนั้น จนถึงปัจจุบัน กรมศิลปากรได้ทำการบูรณะไปแล้วประมาณร้อยละ 50-60 ของจำนวนโบราณสถานทั้งหมด หากเทียบกับอุทยานประวัติศาสตร์อื่นๆ แล้ว สภาพปัจจุบันของพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร ถือว่าอยู่ในสภาพที่ค่อนข้างสมบูรณ์

6) พื้นที่เขตอรัญญิก (เขตที่อยู่ภายนอกกำแพงเมืองสุโขทัย) นั้น ได้รับการบูรณะและดูแลจัดการให้อยู่ในสภาพที่ช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของการเป็นเขตอรัญญิก

7) สภาพโดยทั่วไปของอุทยานประวัติศาสตร์ ได้รับการดูแลจัดการให้เกิดภาพลักษณ์ของความเป็นเมืองโบราณ ที่แวดล้อมด้วยชนบทได้อย่างค่อนข้างชัดเจน รวมทั้ง ได้คำนึงถึงการบูรณะจัดการพื้นที่โบราณที่มีความสำคัญต่อความเป็นเมืองในรูปขององค์ประกอบหนึ่งอยู่บ้าง ตัวอย่างเช่น การรวมพื้นที่เขตอุตสาหกรรม (แหล่งเตาทุเรียง) เข้าเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งโบราณสถาน เพื่อให้เข้าใจบทบาทของเมืองศรีสัชนาลัยในสมัยโบราณได้ดียิ่งขึ้น

8) มีการประกาศเขตโบราณสถาน ควบคุมโดยกฎหมาย ทำให้สามารถบริหารจัดการและดูแลรักษาแหล่งโบราณสถานในพื้นที่ได้

9) มีหน่วยงานในการรับผิดชอบโดยตรงที่ชัดเจน และปฏิบัติงานในพื้นที่ คือ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ซึ่งดูแลเฉพาะพื้นที่ภายในขอบเขตอุทยานฯ แต่ละแห่ง และสำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย ซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลพื้นที่ทั้งหมดที่อยู่นอกเหนือจากการดูแลของหน่วยงาน

10) วิถีชีวิตของประชาชนและกิจกรรมที่หลากหลาย ที่มีความสัมพันธ์และสอดคล้องซึ่งกันและกัน กับแหล่งมรดกโลก ประชาชนในท้องถิ่นมีความตระหนัก รัก และหวงแหนในโบราณสถาน

11) มีการจัดทำแผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร ของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร เมื่อปี พ.ศ. 2550 ได้กำหนดแผนการดำเนินงาน เพื่อส่งเสริมการดูแลจัดการพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร รวมทั้ง พื้นที่เกี่ยวเนื่องโดยรวม และโครงการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา แต่อยู่นอกเหนือจากการดูแลของอุทยานประวัติศาสตร์ ทั้ง 3 แห่ง

12) ที่ตั้งอยู่ใกล้เขตตัวจังหวัด เชื่อมโยงการเดินทางกับสนามบินสุโขทัย และสนามบินพิษณุโลกสะดวก มีศักยภาพและความพร้อม ในการให้บริการด้านการท่องเที่ยว ของทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

13) มีการจัดกิจกรรมและงานเทศกาลประเพณีอื่นๆ เป็นประจำทุกปี จนเป็นแหล่งท่องเที่ยวงานประเพณี ที่สำคัญของประเทศ มีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจมาเยือนเป็นจำนวนมาก เช่น งานวันพ่อขุนรามคำแหงมหาราชจัดวันที่ 15-17 มกราคมของทุกปี ณ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เพื่อเป็นการรำลึกและเผยแพร่พระเกียรติคุณ งานประเพณีสรงน้ำโอยทาน สงกรานต์ศรีสัชนาลัย จัดขึ้นในวันสงกรานต์ระหว่างวันที่ 10-12 เมษายนของทุกปี ณ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย เพื่อเป็นการสืบทอดงานประเพณีที่เก่าแก่ของสุโขทัย และงานประเพณีลอยกระทง เผาเทียน เล่นไฟ เป็นงานประเพณีที่จัดขึ้นในวันเพ็ญเดือนสิบสองของทุกปี ณ บริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยมีวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 12 ของทุกปีเป็นวันสุดท้ายของงาน ภายในงานประกอบด้วยการลอยกระทง จุดประทีปโคมไฟ จุดตะไลไฟพะเนียง การละเล่นพื้นบ้าน ขบวนแห่ต่างๆ และระบำโบราณคดีชุดสุโขทัย ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของชาวสุโขทัยตามศิลาจารึก ในบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมของโบราณสถานบริเวณเมืองเก่าสุโขทัย นอกจากนี้ ในช่วงเวลาทั่วไป ยังมีการแสดงแสงเสียง เพื่อสื่อถึงประวัติศาสตร์อันรุ่งเรืองของอาณาจักรสุโขทัยณ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

จุดอ่อน (Weaknesses)

1) มีปัญหาการเสื่อมสภาพของโบราณสถาน เนื่องจากสภาพแวดล้อมตามกาลเวลา ภัยธรรมชาติ และผลกระทบจากการพัฒนาในพื้นที่

2) สภาพที่ตั้งและภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำ ทำให้มีความเสี่ยงสูงในการได้รับผลกระทบจากการเกิดน้ำท่วม ปัญหาน้ำผิวดินท่วมขัง การเปลี่ยนแปลงความชื้น และอุณหภูมิที่มีผลกระทบต่อแหล่งโบราณสถานรวมถึงปัญหาน้ำใต้ดินมีผลต่อโครงกระดูกใต้ดิน และเตาเผาสังคโลก

3) มีการรุกล้ำพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์และโบราณสถาน ทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา รวมทั้งปัญหาจากชุมชนที่มิได้อยู่ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ แต่ส่งผลต่อโบราณสถาน ทั้งจากการตั้งถิ่นฐาน บ้านเรือนเพื่อการพักอาศัย ประกอบธุรกิจการค้า หรือจากกิจกรรมบางประเภทที่อาจก่อให้เกิดความเสียหาย หรือไม่เหมาะ ควรกับพื้นที่เมืองโบราณ และโบราณสถานได้ ยกตัวอย่างในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร การเติบโตของชุมชน การขุดทรายจากแม่น้ำปิง ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพของพื้นที่ริมน้ำ และส่งผลกระทบต่อโบราณสถาน บางแห่ง เช่น โบราณสถานฝั่งนครชุม ที่มิได้อยู่ในการดูแลของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร หรือการก่อสร้างที่อยู่อาศัยบนแนวกำแพงเมืองอุทยานศรีสัชนาลัย ตลอดจนการสร้างสิ่งปลูกสร้างบนแนวถนนพระร่วง ซึ่งเป็นถนนโบราณ เป็นต้น

4) แม้เมืองโบราณสุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร ซึ่งนับรวมพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ทั้ง 3 แห่ง และโบราณสถานในบริเวณใกล้เคียงนั้น จะได้รับการขุดแต่ง และบูรณะอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลานาน และในบางพื้นที่มีลักษณะดูเหมือนว่าได้รับการบูรณะอย่างค่อนข้างสมบูรณ์ แต่เป็นการเน้นเฉพาะในด้านความสวยงาม แต่การปรับปรุงสภาพแวดล้อมในเชิงประวัติศาสตร์ และโบราณคดีเพื่อแสดงถึงลักษณะเฉพาะด้านอื่นๆ นอกเหนือไปจากรูปแบบศิลปกรรม และสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ รวมทั้ง ลักษณะที่แสดงถึงความเชื่อมโยงกันของแต่ละพื้นที่ ยังไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าที่ควร ปัญหาดังกล่าวทำให้พื้นที่เมืองโบราณแต่ละแห่ง ไม่สามารถแสดงบทบาท และภาพลักษณ์ที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพื้นที่ และความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของพื้นที่ให้เห็นภาพรวมได้อย่างชัดเจนเหมาะสม

5) ปัญหาการขุดค้นล่าช้าอันเนื่องมาจากการซ้อนทับของกิจกรรมในปัจจุบันบนพื้นที่ที่มีความสำคัญ หรือเคยเป็นที่ตั้งของโบราณสถาน โดยเฉพาะปัญหาอันเกิดจากการประกาศขอบเขตอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ที่ไม่ครอบคลุมบริเวณเมืองนครชุม ซึ่งมีโบราณสถานรวมทั้งแหล่งโบราณคดีขาดการขุดแต่ง บูรณะ และปรับปรุงสภาพแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง

6) พื้นที่เขตเมือง (ภายในกำแพงเมือง–คูเมือง) มีปัญหาด้านการบริหารจัดการขยะในช่วงที่มีการจัดงานเทศกาลต่างๆ ในเขตพื้นที่โบราณสถาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกล่องโฟม

7) บริเวณชุมชนย่านวัดกะโลทัย ของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร มีการก่อสร้างและการต่อเติมอาคาร ที่ไม่สอดคล้องกับทัศนียภาพของพื้นที่ รวมทั้ง ประชาชนในพื้นที่ไม่ทราบแนวเขตของโบราณสถาน ที่ชัดเจน เกิดปัญหาการร้องเรียนอยู่ประจำ รวมทั้ง บริเวณชุมชนตลาดโพธิ์ เป็นพื้นที่เศรษฐกิจของจังหวัด มีการสร้างอาคารพาณิชย์ขึ้นอย่างหนาแน่น ซึ่งบริเวณดังกล่าวเป็นเส้นทางเข้าสู่เขตเมืองเก่า ทำให้เกิดการบดบังทัศนียภาพต่อเมืองเก่า ทั้งนี้ ชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนดั้งเดิม ซึ่งมีการก่อสร้างอาคารมานานก่อนการประกาศเป็นแหล่งมรดกโลก ทำให้ยากต่อการจัดการ

8) มีข้อจำกัดด้านงบประมาณ การขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และที่สำคัญคือ ข้อจำกัดด้านข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี เพื่อใช้ประกอบการบูรณะอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ ทำให้ในหลายพื้นที่ยังไม่ได้รับการสำรวจขุดค้นอย่างสมบูรณ์

9) มีปัญหาความขัดแย้ง หรือความไม่เข้าใจกันระหว่างประชาชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลจัดการพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับหน่วยงานราชการปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวนั้น อาจเกิดได้จากหลายสาเหตุ อาทิ ความไม่รู้ ความไม่เข้าใจในคุณค่า หรือการรักษามรดกทางวัฒนธรรมอย่างเหมะสม การทับซ้อน หรือการมีช่องโหว่ของกฎข้อบังคับ และขอบเขตหน้าที่ขององค์กรที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งปัญหาการขาดความเข้าใจในการใช้เครื่องมือ เพื่อผลักดันให้เกิดการอนุรักษ์ และพัฒนาเมืองโบราณให้อยู่ร่วมกันกับชุมชนได้อย่างเหมาะควร และเกื้อกูลกันตามที่ทุกฝ่ายต้องการ

10) นักท่องเที่ยวรับรู้ถึงภาพลักษณ์ของอุทยานประวัติศาสตร์ ว่าเป็นอนุสรณ์สถานที่ไม่มีชีวิต ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และไม่มีเรื่องราวใหม่ๆ ให้เรียนรู้ จึงไม่ค่อยเกิดการเที่ยวซ้ำ

11) การสร้างงาน และสร้างรายได้หมุนเวียนต่อเนื่องให้กับประชาชนในพื้นที่ไม่ได้กระจายลงสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างที่ควรจะเป็น แต่รั่วไหลออกจากระบบเศรษฐกิจชุมชนมาก ทั้งนี้ อาจเนื่องจากการขาดมาตรการและเครื่องมือสนับสนุนที่เหมาะสม

12) การประสานของหน่วยงานในท้องถิ่น ยังขาดการประสานงานที่เป็นเอกภาพอย่างชัดเจน ในการร่วมกันจัดการแหล่งมรดกโลก

13) การบังคับใช้กฎหมายต่างๆ เพื่อให้การบริการจัดการพื้นที่มีประสิทธิภาพยังทำได้ไม่ดี

14) ประชาชนบางส่วนในพื้นที่ขาดความรู้ความเข้าใจในคุณค่าของการเป็นแหล่งมรดกโลก และขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการร่วมกันจากประชาชนในพื้นที่

15) ขาดการพัฒนาทางด้านการตลาดการท่องเที่ยว เพื่อสร้างจุดขายกิจกรรมใหม่ๆ และการสร้างมูลค่าเพิ่มจากการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ รวมทั้ง การดูแลรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

16) ขาดการสร้างสรรค์จุดขายของแหล่งมรดกโลก และการสร้างโครงข่ายเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง รวมทั้ง การสร้างเครือข่ายความร่วมมือของเส้นทางท่องเที่ยว ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อเป็นการสร้างความน่าสนใจ ความหลากหลาย และความคุ้มค่าในการดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว

17) การจัดการสถานบริการเพื่อการท่องเที่ยวบางส่วน ไม่ได้มาตรฐานทั้งด้านกายภาพ คุณภาพสิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการ

18) ขาดบุคลากรทั้งในด้านการศึกษาและปฏิบัติงานด้านโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อนำมาสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ เพราะต้องรับผิดชอบงานด้านอื่นๆ ด้วย เนื่องจากมีบุคลากรไม่เพียงพอ ทำให้ไม่มีเวลาพอในการศึกษาค้นคว้าได้อย่างเต็มที่

19) จำนวนบุคลากรและเจ้าหน้าที่น้อยมากในการบริหารจัดการและดูแลพื้นที่และแหล่งโบราณสถานเมื่อเทียบกับขนาดพื้นที่และจำนวนแหล่ง

โอกาส(Opportunities)

1) ได้รับการประกาศเป็นแหล่งมรดกโลก

2) เป็นพื้นที่ที่มีที่ตั้งวางตัวเป็นกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในช่วงจุดตัดของแนวระเบียงเศรษฐกิจทั้งสองแนว คือ โครงข่าย NSEC แนวระเบียงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ และ โครงข่าย EWECแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก

3) จัดตั้งคณะกรรมการ และอนุกรรมการในการดูแลและบริหารจัดการในการเป็นมรดกโลกในทุกระดับ ทั้งในระดับชาติ และระดับภูมิภาค รวมถึงในระดับท้องถิ่นที่มีภารกิจดูแลรับผิดชอบโดยตรง

4) เป็นพื้นที่เป้าหมายในยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคเหนือ ในยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และศิลปวัฒนธรรม โดยมีพื้นที่เป้าหมายสำหรับการพัฒนาเชิงอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวในส่วนของโบราณสถานจังหวัดสุโขทัย และจังหวัดกำแพงเพชร และสำหรับการพัฒนาเมืองและโบราณสถาน และการฟื้นฟูวัฒนธรรมให้เข้มแข็งที่จังหวัดสุโขทัย

5) ยุทธศาสตร์ร่วมเพื่อการพัฒนา คณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน เพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ (กรอ.) กลุ่มจังหวัดภาคเหนือ ได้กำหนดบทบาทให้สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวประเภทเดียวกันในย่านอินโดจีน

6) จากข้อมูลสถิติด้านงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรสำหรับอุทยานประวัติศาสตร์แต่ละแห่ง พบว่า เมื่อเทียบกับอุทยานประวัติศาสตร์อื่นๆ ในประเทศไทยแล้ว อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และเมืองบริวารนับได้ว่าได้รับการสนับสนุนงบประมาณในสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง โดยหากเปรียบเทียบกันภายใน 3 อุทยานประวัติศาสตร์ พบว่า อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ที่ได้รับการคัดสรรงบประมาณโดยรวมมากที่สุด ตามด้วยอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ตามลำดับ

7) ประเทศไทยเป็นเป้าหมายการเดินทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ที่เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั่วโลก

8) กระแสการท่องเที่ยวในปัจจุบันและอนาคต มีแนวโน้มเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

9) มีผู้แทนจากประเทศไทย ได้รับการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการมรดกโลก (World Heritage Committee)

10) ได้รับการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในการคุ้มครองและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ให้ดำรงคุณค่าความโดดเด่นเป็นมรดกของมวลมนุษยชาติ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตตลอดไป

11) มีสิทธินำเสนอโครงการ เพื่อขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนมรดกโลก (World Heritage Fund)ภายใต้ขอบเขตด้านการศึกษาวิจัยด้านเทคนิค และผู้เชี่ยวชาญ ด้านการฝึกอบรม และเครื่องมืออุปกรณ์ขณะเดียวกันในกรณีพิเศษ รัฐภาคีอาจขอกู้ยืมเงินจากกองทุนฯได้ในระยะยาวและปลอดดอกเบี้ย

12) จังหวัดสุโขทัยและจังหวัดกำแพงเพชร ให้ความสำคัญต่อการเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ และการเป็นมรดกโลก โดยการสนับสนุนในด้านการพัฒนา การคุ้มครองและการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

13) ข้อมูลและหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่มีอยู่ ณ ปัจจุบัน รวมทั้ง ศักยภาพของพื้นที่นั้น เอื้อต่อการบูรณะจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ ให้แสดงภาพของเมืองโบราณที่ครบถ้วนยิ่งขึ้นได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้หมายถึง การบูรณะจัดการพื้นที่ในเชิงขององค์ประกอบของความเป็นเมือง นอกเหนือไปจากการเน้นที่ตัวโบราณสถานเท่านั้น ซึ่งจะได้ประโยชน์ให้กับผู้ที่มาเยี่ยมชมได้มากยิ่งขึ้น

14) กฎหมายผังเมือง ได้ประกาศให้ทั้งพื้นที่เมืองและเขตอรัญญิก เป็นพื้นที่ประเภทอนุรักษ์ เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย โดยมีกฎหมายควบคุมอาคารบังคับใช้

ภาวะคุกคาม (Threats)

1) มีการเปลี่ยนนโยบายหลายครั้ง ทำให้ขาดความต่อเนื่อง และได้รับงบประมาณซึ่งไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการ ลักษณะงานจึงเป็นแบบเฉพาะหน้า ขาดเป้าหมายและหลักการที่เป็นสากล ทั้งในภาพรวมและรายละเอียด

2) แผนการพัฒนาพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ ไม่มีการจัดทำและนำมาใช้ในการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่องหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องได้รับงบประมาณที่จำกัด ขาดการสนับสนุนงบประมาณในการขับเคลื่อนตามแผนการพัฒนา จึงไม่สามารถที่จะฟื้นฟูได้เต็มรูปแบบ

3) ปัญหาภัยธรรมชาติ ที่ส่งผลกระทบสร้างความเสียหายต่อโบราณสถาน และเป็นอุปสรรคในการเดินทางท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาน้ำท่วม

4) การพัฒนาของพื้นที่อื่นๆ ที่อยู่นอกเหนือจากการดูแลของกรมศิลปากร หรือโครงการพัฒนาที่อยู่นอกเหนือขอบเขตงาน และหน้าที่ของกรมศิลปากร ก็อาจเป็นสาเหตุของปัญหาต่างๆ มากมายต่อการอนุรักษ์พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ ดังนั้น การดูแลจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ จึงเกี่ยวข้องกับองค์กรอื่นๆ อีกมากมายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

5) ผลกระทบจากฝุ่นเป็นผลกระทบที่เกิดจากรถบรรทุกขนาดใหญ่ ใช้ถนนทางหลวงหมายเลข 101 วิ่งผ่านกลางเมืองในเขตพื้นที่เมืองกำแพงเพชร ทำให้เกิดมลพิษทั้งด้านเสียง การสั่นสะเทือน ฝุ่น ควัน จากรถบรรทุกดังกล่าว ซึ่งส่งผลต่อโบราณสถานในระยะยาว

6) ปัจจุบันชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์เริ่มขยายตัวพร้อมๆ กับการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับแนวทางของเมืองประวัติศาสตร์และเป็นเมืองมรดกโลก เช่น การสร้างอาคารสิ่งก่อสร้างต่างๆ ขึ้นภายในเขตเมืองเก่า ตลอดจนบดบังทัศนียภาพ หรือสภาพภูมิทัศน์ ทำให้ขาดความสง่างามและคุณค่าของโบราณสถาน รวมจนถึงการติดตั้งป้ายต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างและบดบังความสวยงามของโบราณสถาน

7) ผลกระทบจากการเผาไร่อ้อยทำให้เกิดขี้เถ้า ซึ่งมีผลกระทบต่อแหล่งโบราณสถานในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ทั้งสามแห่ง

8) การเกิดไฟป่าที่มีผลต่อเนินดินโบราณสถาน เช่น ในบริเวณเขาพระศรีในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

9) ความสับสนและความขัดแย้งในทางปฏิบัติของหน่วยราชการต่างๆ รวมทั้งความไม่พร้อมในการดำเนินงานของกรมศิลปากร เนื่องจากวิชาโบราณคดียังไม่แพร่หลาย และนักโบราณคดีมีไม่เพียงพอ

4.1.4 ศักยภาพการพัฒนาด้านการตลาดการท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมของประเทศไทย

ในปัจจุบันศักยภาพของตลาดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมในประเทศไทยยังไม่ได้ถูกพัฒนาอย่างเต็มประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากสัดส่วนนักท่องเที่ยวชาวไทย ซึ่งน่าจะเพิ่มขึ้นได้ถ้ามีการจัดการและการประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสม ในส่วนของจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มีแนวโน้มลดลงนั้น การแก้ไขอาจทำได้ด้วยการปรับรูปแบบการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นที่การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน และผู้มีประโยชน์ร่วมต่างๆ ทั้งด้วยการประชาสัมพันธ์ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขึ้นมารองรับ

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นของการที่นักท่องเที่ยวรับรู้ถึงภาพลักษณ์ของอุทยานฯ ประวัติศาสตร์ว่าเป็นอนุสรณ์สถานที่ไม่มีชีวิต ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และไม่มีเรื่องราวใหม่ๆ ให้เรียนรู้ จึงไม่ค่อยเกิดการเที่ยวซ้ำ อีกทั้งปัญหาที่สำคัญอีกประการของการท่องเที่ยวในสภาพการณ์ปัจจุบัน คือ การที่รายได้จากการท่องเที่ยวซึ่งนับเป็นจุดเริ่มในการสร้างงาน และสร้างรายได้หมุนเวียนต่อเนื่องให้กับประชาชนในพื้นที่ไม่ได้กระจายลงสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างที่ควรจะเป็น แต่รั่วไหลออกจากระบบเศรษฐกิจชุมชนมาก ทั้งนี้ อาจเนื่องจากการขาดมาตรการและเครื่องมือสนับสนุนที่เหมาะสม

จำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่เดินทางท่องเที่ยวจังหวัดสุโขทัยในปี พ.ศ. 2553 (ปี พ.ศ.2554 ยังเป็นตัวเลขอย่างไม่เป็นทางการ) เปรียบเทียบ ปี พ.ศ.2550 พบว่ามีจำนวน 810,620 คน +14.74% เป็นนักท่องเที่ยวคนไทยจำนวน 599,468 คน +27.01% และชาวต่างประเทศ 211,152 คน -9.96% รายได้จากการท่องเที่ยว โดยรวม 1,491.72 ล้านบาท +22.39% เป็นรายได้จากนักท่องเที่ยวชาวไทย 980.06 ล้านบาท +21.29% และจากชาวต่างประเทศ 511.66 ล้านบาท +24.55% พบว่า แม้จำนวนนักท่องเที่ยว ชาวต่างประเทศจะลดลงในปี พ.ศ.2553 เมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ.2550 แต่เป็นที่น่ายินดีที่กลับมีรายได้เพิ่มขึ้นและวันพักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ก็ปรับขึ้นจาก 2.13 วัน เป็น 2.71 วัน ในขณะที่ชาวไทย จาก1.93 วัน ลดลงเป็น 1.76 วัน โดยภาพรวมเฉลี่ยมีวันพักเฉลี่ยไม่ถึง 2 วัน (1.95 วัน) ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อวัน1,131.62 บาท จากนักท่องเที่ยวชาวไทย 1,286.30 บาท +7.56% จากชาวต่างประเทศ 1,065.70 บาท +2.93% สำหรับส่วนแบ่งทางการตลาดทางด้านจำนวนนักท่องเที่ยว จังหวัดสุโขทัยได้ส่วนแบ่งทางการตลาดอยู่ในอันดับที่ 7 รองจากเชียงใหม่ เชียงราย พิษณุโลก ตาก เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ ตามลำดับ

สำหรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าสู่จังหวัดกำแพงเพชร ในช่วงเดียวกันพบว่ามีจำนวนนักท่องเที่ยว 353,696 คน -7.85% เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย 344,123 คน -5.83% และชาวต่างชาติ 9,573 คน -48.00% ได้รับรายได้จากการท่องเที่ยว 482.57 ล้านบาท +13.72% เป็นรายได้จากชาวไทย 466.71 ล้านบาท +15.47%และชาวต่างชาติ 15.86 ล้านบาท -21.29%แม้ว่าในปีนี้จำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยลดลง รวมทั้งรายได้และจำนวนนักนักท่องเที่ยวต่างชาติก็ลดลงเช่นเดียวกัน แต่ในภาพรวมปรากฏว่ายังได้รับรายได้ที่เพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ.2550 นักท่องเที่ยวมีวันพักเฉลี่ย 2.33 วัน เป็นวันพักเฉลี่ยของชาวไทย 2.33 วัน และชาวต่างชาติ 2.18 วัน ส่วนแบ่งทางการตลาดด้านจำนวนนักท่องเที่ยว จังหวัดกำแพงเพชร อยู่ในอันดับที่ 12 รองจากอันดับ 7สุโขทัย อุตรดิตถ์ แพร่ ลำปาง ลำพูน ตามลำดับ

จากการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ตลาดโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานสุโขทัยอย่างไม่เป็นทางการ โดยอาศัยสถิติข้อมูลตัวเลขนักท่องเที่ยวในพื้นที่เบื้องต้นอย่างไม่เป็นทางการ ของกระทรวง การท่องเที่ยวและกีฬา กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวสุโขทัย ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติในช่วงหลัง 4 เดือนแรกของปี พ.ศ.2555 เมื่อดูจากยอดการจองห้องพักล่วงหน้ามีอัตราที่ลดลง แต่ก็เป็นที่น่ายินดีที่จากการที่บรรดาโรงแรมต่างๆ ทำการตลาดออนไลน์ โดยเข้าร่วมเป็นสมาชิกกับอโกดา

(AGODA)และมีผู้สนใจจองห้องพักผ่านเข้ามาพักในสุโขทัยเป็นอันดับ 4 ดังนั้น อัตราการจองห้องพักเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเดียวกันในปีที่ผ่านมาแม้จะลดลงแต่ก็มีการกระเตื้องขึ้น โดยจังหวัดสุโขทัยลดลง ร้อยละ 26.68, 17.00 ลดลงร้อยละ และ 4.91 ในขณะที่ในเดือนเมษายน มีอัตราเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 25.73 และเมื่อดูประมาณการเพิ่มขึ้น/ลดลงเป็นเปอร์เซ็นต์ของนักท่องเที่ยวเปรียบเทียบ มี 14.7 โดยคนไทยลดลงร้อยละ 10.61, 20, 50.3 และเพิ่มขึ้น ในเดือนเมษายนร้อยละ 14.22 สำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติกลับมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในเดือนมกราคมร้อยละ 82 ในเดือนกุมภาพันธ์เพิ่มขึ้นร้อยละ 23 แต่มาลดลงในเดือนมีนาคม 50.31 และกลับมาเพิ่มอีกในเดือนเมษายน ร้อยละ 54.77

ในการวิเคราะห์กลุ่มตลาดนักท่องเที่ยวพบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวคนไทย มีแนวโน้มว่าคนไทยจากเดิม ที่เป็นกลุ่มทีมีช่วงอายุระหว่าง 15-24 ปี พบว่าปรับเปลี่ยนเป็นกลุ่มช่วงอายุ 25-34 ปี และกลุ่มอายุ 35-44 ปีซึ่งอยู่ในวัยทำงานมากขึ้น อาชีพ ได้แก่ กลุ่มพนักงานบริษัท ข้าราชการรัฐวิสาหกิจ และนักเรียน นักศึกษา โดยเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย และพบว่ามีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของคนไทยมีการเดินทางท่องเที่ยวเป็นกลุ่มครอบครัวที่มีสมาชิกหลายช่วงอายุ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลูก หลาน ด้วยการขับรถท่องเที่ยวเอง และพักที่จังหวัดสุโขทัยประมาณ 2 คืน โดยแหล่งท่องเที่ยวหลักก็ยังคงเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ฯ และสนใจเรื่องอาหารการกิน การให้บุตรหลานได้มีประสบการณ์การเรียนรู้ ก่อนโรงเรียนเปิดเทอม ดังนั้น การทำตลาดในกลุ่มนี้จึงต้องให้ความสำคัญกับการสื่อสาร การจัดทำระบบการนำชมให้สมบูรณ์ ที่สำคัญคือการให้เยาวชนได้มีโอกาสทดลอง (การท่องเที่ยวเพื่อประสบการณ์) รวมถึงได้ร่วมทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว และหัวใจสำคัญคือเรื่องความปลอดภัย และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม การให้โอกาสการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์อย่างเสมอภาคกับคนทั้งมวล

ในขณะที่ชาวต่างชาติ กลุ่มอายุที่เดินทางท่องเที่ยวมากที่สุด ได้แก่ 35–44 ปี และที่น่าสนใจคือเป็น นักศึกษา ครู นักวิชาการ เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวชาวยุโรป ในขณะที่มีแนวโน้มว่านักท่องเที่ยวจากเอเชียนอกจากญี่ปุ่นที่มาท่องเที่ยวอยู่แล้ว ได้มีกลุ่มตลาดจากไต้หวัน จีน เวียดนาม ตะวันออกกลาง เดินทางมาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น สิ่งสำคัญในการทำตลาดต่างประเทศคือต้องให้ความสำคัญในเรื่องมาตรฐานของการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มในทุกด้าน และมีการทำการตลาดสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นกลยุทธ์น่านน้ำสีน้ำเงิน และน่านน้ำสีขาวมากกว่ากลยุทธ์น่านน้ำสีแดง (ที่มา: กลยุทธ์น่านน้ำสีขาว..โดย คุณดนัย จันทร์เจ้าฉาย)

จากการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายทางการตลาด (Market Segment) ของแหล่งมรดกโลกโดยพิจารณาจากข้อมูลสถานการณ์การท่องเที่ยวภาคเหนือ ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในส่วนของศักยภาพด้านการตลาดของสินค้าและบริการท่องเที่ยวของประเทศไทย ประกอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกข้อมูลจากการสำรวจด้วยแบบสอบถามได้พบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มเป้าหมายการเดินทางในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ หาดทรายชายทะเลทะเล และมีแนวโน้มที่ดีสำหรับการท่องเที่ยวมรดกแห่งแผ่นดิน วัฒนธรรม วิถีชีวิต (Community Based Tourism) โดยรายกลุ่มตลาด ดังนี้

กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย เนื่องจากนักท่องเที่ยวชาวไทยถือว่าเป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศ เพราะนอกจากจะได้ผลตอบแทนในเชิงเศรษฐกิจในลักษณะการกระจายรายได้แล้ว ผลตอบแทนที่ได้รับในเชิงสังคม ซึ่งถือว่าเป็นผลตอบแทนในเชิงคุณค่าที่จะทำให้เกิดการรับรู้ ความตระหนักในคุณค่า และการมีส่วนร่วมในการปกปักรักษามรดกแห่งแผ่นดิน ซึ่งจะทำให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในขณะเดียวกันองค์การการท่องเที่ยวโลก (United Nations-The World Tourism Organization: UNWTO) ได้ระบุว่าในสภาวะการที่กำลังเกิดผลกระทบ ทั้งจากปัญหาสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง ปัญหาเศรษฐกิจโลก การส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศ ให้คนในประเทศท่องเที่ยวในประเทศของตนเองจะเป็น

การดำเนินการที่ถูกต้อง ซึ่งนักท่องเที่ยวคนไทยมีการท่องเที่ยวเป็นการใช้เวลากับครอบครัวหรือคนใกล้ชิด โดยให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของสมาชิกในครอบครัวและช่วงเวลา ความหลากหลายภายในสถานที่หรือแหล่งท่องเที่ยวจะมีผลต่อความคุ้มค่าเงิน สินค้าประเภทมรดกแห่งแผ่นดินเป็นสินค้าที่ดึงดูดในลำดับที่ 2 รองจากแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ในขณะที่งานเทศกาลและงานประเพณีเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ชาวไทยให้ความสนใจเช่นเดียวกันและกระแสที่มาแรงในช่วงนี้คือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ และแม้ว่าจะมองตำแหน่งทางการตลาดของประเทศไทยคือ หาดทราย ชายทะเล แต่ในขณะเดียวกันก็มีการรับรู้ได้ถึงความโดดเด่นของวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ และมีการรับรู้ข้อมูลจากการบอกปากต่อปาก ในขณะที่การโฆษณาทางทีวี และ เว็บไซต์ มีความสำคัญเช่นเดียวกัน และจากผลการสำรวจด้วยแบบสอบถามเกี่ยวกับมรดกโลกฯ พบว่า กลุ่มเป้าหมายที่สำคัญในกลุ่มนักท่องเที่ยว คนไทยคือ กลุ่มครอบครัว กลุ่มที่เป็นพนักงานบริษัทเอกชน ซึ่งมีรายได้อยู่ในเกณฑ์ดี และกลุ่มนักเรียนนักศึกษา มีความสนใจต่อการได้เรียนรู้ สัมผัส ธรรมชาติ ประกอบการพักผ่อน แสวงบุญไหว้พระ อาหารและการจับจ่ายซื้อของ กุล่มคนเหล่านี้มีการรับรู้ข้อมูลมากที่สุดจากเว็บไซต์และอินเตอร์เน็ต รองลงมาคือจากปากต่อปากจากเพื่อน ญาติ และคนรู้จัก ที่น่าสนใจคือมีการเดินทางกับครองครัว ญาติ มากที่สุด รองลงมาคือกับเพื่อนร่วมงาน เพื่อน และเป็นกลุ่มเล็กๆ ไม่เกิน 10 คน โดยเป็นการเดินทางด้วยตนเองมาก กว่าเดินทางกับบริษัททัวร์ ช่วงเวลาที่นิยมท่องเที่ยวคือ เมื่อสะดวก และ เสาร์อาทิตย์ เป็นการเดินทางประมาณ 2-3 วัน และพอใจที่นอนห้องพักในราคาประมาณ 500-1,500 บาท การจับจ่ายใช้สอยเป็นการซื้อพวกอาหารมากที่สุด คนไทยกับการรับรู้เกี่ยวกับมรดกโลก ไม่ว่าจะเป็นการขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลก หน่วยงานสากลที่เป็นผู้ประกาศแหล่งมรดกโลก และที่น่าตกใจคือแม้แต่จำนวนมรดกโลกและวัฒนธรรมในประเทศไทย โดยส่วนใหญ่ไม่ทราบและ ไม่แน่ใจ สำหรับความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์ทั้ง 3 แห่งนี้ คนไทยมีการรับรู้ตัวแทนเชิงสัญลักษณ์ที่สะท้อนภาพลักษณ์มากที่สุดคือ หลักศิลาจารึก รองลงมาคือ ศิลปะงดงามของพระพุทธรูปแบบสุโขทัย ความสนใจที่จะเดินทางท่องเที่ยวให้ครบทั้ง 3 แห่งมากที่สุด และในกรณีย์ที่ต้องเลือกเพียงแห่งเดียว มีความสนใจอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย รองลงมาคือ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ในการท่องเที่ยวในแหล่งมรดกโลกและอุทยานประวัติศาสตร์มีความสนใจการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นๆ มากกว่าการเยี่ยมชมเฉพาะแหล่งโบราณสถานที่มีชื่อเสียง นั่นคือมีความสนใจที่จะชมธรรมชาติและทิวทัศน์ที่สวยงามประกอบไปด้วย รองลงมาคือ การสัมผัสและเรียนรู้วิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ การร่วมงานเทศกาลประเพณี และการแสวงบุญ-ทำบุญ ควบคู่กับการได้จับจ่ายซื้อผลิตภัณฑ์งานฝีมือจากภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงอาหารด้วย ความสนใจที่จะไปท่องเที่ยวในแหล่งมรดกโลกอื่นๆ ในประเทศใกล้เคียง มากที่สุดคือ หลวงพระบาง รองลงมาคือ นครวัดนครธม พุกาม สำหรับความคาดหวังที่จะเห็นการท่องเที่ยวในพื้นที่ จังหวัดสุโขทัย และค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและเป็นธรรม ร้านอาหารอร่อยและสะอาด กลุ่มชาวต่างชาติที่พำนักอยู่ในประเทศไทย (Expats) มีความสนใจมรดกแห่งแผ่นดิน รองจากการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวิถีชีวิต การรับรู้ข้อมูลจากเว็บไซต์ทีอิทธิพลสูงสุด รองลงมาคือการได้รับข้อมูลจากกลุ่มเพื่อน คนรู้จัก และคนในครอบครัว

กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

- **กลุ่มนักท่องเที่ยวในภูมิภาคยุโรป**

แม้ว่านักท่องเที่ยวชาวยุโรปจะให้ความสำคัญกับรูปแบบของการท่องเที่ยวธรรมชาติชายหาดมากที่สุด รองลงมาคือมรดกแห่งแผ่นดิน แต่นักท่องเที่ยวชาวฝรั่งเศสกลับมีความชื่นชอบมรดกแห่งแผ่นดิน และวิถีชีวิต และมุ่งเน้นความน่าสนใจของสถานที่ที่จะไป มากกว่าประเทศอื่นๆ การรับรู้ จากปากต่อปากของนักท่องเที่ยวด้วยกัน จากบริษัทตัวแทนด้านการท่องเที่ยว และ เว็บไซต์

- **กลุ่มนักท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออก**

เนื่องจากนักท่องเที่ยวกุล่มนี้ เป็นกลุ่มที่มีการรับรู้เกี่ยวกับประเทศไทยสูง จากปากต่อปากในหมู่นักท่องเที่ยวด้วยกัน ตัวแทนบริษัททท่องเที่ยว และเว็บไซต์ ประกอบกับรับรู้เกี่ยวกับสินค้าและบริการการท่องเที่ยว (Product Knowledge) ค่อนข้างดี มีความสนใจและชื่นชอบมรดกแห่งแผ่นดิน ชายหาดและธรรมชาติ ชีวิตร่วมสมัยในระดับเดียวกัน ในขณะที่ความปลอดภัย และความหลากหลาย เป็นประเด็นสำคัญในการตัดสินใจ สำหรับชาวญี่ปุ่นมีรูปแบบการคิดและตัดสินใจที่แตกต่างจากภูมิภาคเดียวกัน มีความสนใจในเรื่องของมรดกแห่งแผ่นดิน วัฒนธรรม วิถีชีวิต ชุมชน โดยความคุ้มค่าเงินเป็นประเด็นรอง

- **กลุ่มนักท่องเที่ยวจากสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ (UAE)**

มีความชื่นชอบการท่องเที่ยวชายหาด ชีวิตร่วมสมัย และมรดกแห่งแผ่นดินมากที่สุด และแนวโน้มคือ วิถีชีวิต สุขภาพนิยม ปัจจัยสำคัญที่จะเลือกเดินทางท่องเทียวคือ ความน่าสนใจของพื้นที่ ค่าใช้จ่าย ความปลอดภัย ความเป็นมิตรไมตรี และสิ่งอำนวยความสะดวก ช่องทางการรับรู้ได้แก่ปากต่อปาก บริษัทนำเที่ยว รายการทีวี และเว็บไซต์

- **กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวอเมริกัน**

ชื่นชอบการท่องเที่ยวธรรมชาติและชายหาด มรดกแห่งแผ่นดิน มากที่สุด และรองลงมาคือวิถีชีวิต ช่องทางการรับรู้คือปากต่อปาก บริษัทตัวแทนท่องเที่ยว และเว็บไซต์

- **กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวแอฟริกาใต้**

มีความสนใจมรดกแห่งแผ่นดิน และชื่นชอบ ชีวิตร่วมสมัย ชายหาด ธรรมขาติ มีการรับรู้ประเทศไทยจากการบอกต่อปากต่อปากในหมู่บริษัทนำเที่ยว และเว็บไซต์

โดยสรุป ตำแหน่งทางการตลาดด้านสินค้าและบริการท่องเที่ยวของประเทศไทยค่อนข้างเด่นชัด ในสายตาของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ คือชายหาด ทะเล ธรรมชาติ รองลงมาคือมรดกแห่งแผ่นดินและวัฒนธรรมซึ่งประเทศไทยมีคู่แข่งที่สำคัญคือ มาเลเซีย อินโดนีเซีย เวียดนามและในอนาคตอันใกล้นี้ เมื่อประเทศพม่ามีความพร้อมประเทศพม่าจะเป็นคู่แข่งที่สำคัญที่สุดในสินค้าและบริการทั้ง 2 ประเภทดังกล่าวกลุ่มเป้าหมายทางการตลาดสำหรับแหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชรได้แก่

กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย

กลุ่มกระแสหลักและถือเป็นกลุ่มตลาดบน (High End) ได้แก่ กลุ่มครอบครัว กลุ่มผู้ทำงานในบริษัทเอกชน (Office Worker) กลุ่มนักเรียน นักศึกษา กลุ่มที่จัดการเดินทางการท่องเที่ยวด้วยตนเอง (FIT) กลุ่มความสนใจพิเศษ (NICHE)

กลุ่มตลาดรอง ได้แก่ กลุ่ม ผู้สูงอายุ กลุ่มดูงาน ประชุมกลุ่มท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล (Incentive) กลุ่มข้าราชการ พ่อค้า และนักธุรกิจ

กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

กลุ่มกระแสหลัก ตลาดกลุ่มเป้าหมายของกลุ่มท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Trip) และกลุ่มเป้าหมายของกลุ่มท่องเที่ยวมรดกวัฒนธรรม (Treasure) ได้แก่ อังกฤษ สวีเดน เยอรมนี ฝรั่งเศส อิตาลี ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น จีน อินเดีย

กลุ่มตลาดรอง ได้แก่ ตลาดกลุ่มเป้าหมายของกลุ่มครอบครัว (Family Trip)ได้แก่ อังกฤษ สวีเดน เดนมาร์ก รัสเซีย สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ มาเลเซีย สิงคโปร์ ออสเตรเลีย และแอฟริกาใต้

ข้อมูลดังกล่าว สามารถนำมากำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดของกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญที่จะเดินทาง เข้าสู่จังหวัดสุโขทัยกลุ่มนักท่องเที่ยวระดับบน ได้แก่ กลุ่มที่มีวันพักเฉลี่ยนานวัน มีความสนใจเฉพาะเช่น กลุ่มสำหรับการกำหนดเป้าหมายตัวชี้วัดนี้เพื่อเป็นการบูรณาการก็ควรอิงอยู่กับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของ ททท. ในปีพ.ศ.2556 ในการที่ททท. จะมุ่งทำแผนปฏิบัติการให้สอดคล้องกับนโยบายภาครัฐ ที่ต้องการสร้างรายได้ทางการท่องเที่ยว2.2 ล้านบาทในปี พ.ศ.2558โดยตังเป้าผลักดันให้รายได้ทางการท่องเที่ยวตลาดต่างประเทศเติบโตเฉลี่ยปีละ 17%ขณะที่ตลาดในประเทศต้องเติบโตเฉลี่ยปีละ 9%เทียบจากทั้งสองตลาดมีอัตราการเติบโตเฉลี่ย 5-8%โดยการเร่งยกระดับคุณภาพของสินค้าและบริการ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวระดับบนมากขึ้น โดยมีเป้าหมายเพิ่มสัดส่วนของนักท่องเที่ยวระดับบนให้อยู่ที่ 25% ภายใน 1-2 ปีจากปัจจุบันนักท่องเที่ยวระดับบน มีสัดส่วนเพียง 18% จากจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมดนักท่องเที่ยวระดับกลางสัดส่วน 37%ขณะที่นักท่องเที่ยวกลุ่มพักผ่อนทั่วไปสัดส่วน 45% นักท่องเที่ยวระดับบนจะมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยคนละ 6,000 บาทต่อวันเทียบกับนักท่องเที่ยวทั่วๆ ไปคนละ 3,400-4,000 บาท ต่อวันกลุ่มนักท่องเที่ยวระดับบน จะเป็นกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยปีละ 6 หมื่นเหรียญสหรัฐต่อปี

4.1.5 ศักยภาพทางการท่องเที่ยวของภาคเหนือ

สำหรับการท่องเที่ยวของภาคเหนือ คาดว่าจะมีแนวโน้มเติบโตไม่มากนัก เนื่องจากการบริโภคภาคเอกชนที่อาจลดลงเพราะต้องใช้จ่ายเงินในการฟื้นฟูพื้นที่ทางการเกษตร บ้านเรือนและธุรกิจ ที่ได้รับความเสียหายจากเหตุอุทกภัยเมื่อปีที่ผ่านมา ค่าครองชีพที่สูงขึ้นทำให้ต้องประหยัดและใช้จ่ายเฉพาะที่จำเป็น จึงอาจชะลอการใช้จ่ายเพื่อการท่องเที่ยว ภัยธรรมชาติที่มีแนวโน้มเกิดขึ้นบ่อยครั้งและรุนแรงมากขึ้น โรคระบาด ปัญหาหมอกควัน และการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศเพื่อนบ้าน ที่ใช้กลยุทธ์ราคาและมุ่งดึงตลาดคนไทยล้วนเป็นปัจจัยฉุดให้การท่องเที่ยวของภูมิภาคนี้เติบโตได้ไม่เต็มที่ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดงานประเพณี กิจกรรม อาทิ งานแสดงดอกไม้ งานแสดงดนตรี และอื่นๆ จะมีส่วนช่วยผลักดันให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่และทำให้การท่องเที่ยวของภูมิภาคยังคงเติบโตได้ โอกาสและอุปสรรคในการส่งเสริมการตลาดของภาคเหนือ สามารถวิเคราะห์แนวโน้มได้ดังนี้

โอกาส

1) นักท่องเที่ยวชาวไทยมีแผนเดินทางท่องเที่ยวภาคเหนือมากที่สุด

2) การเพิ่ม/เปิดเส้นทางการบินจากนอกภูมิภาคการขยายเส้นทางบินไปยังจังหวัดรองของภูมิภาค ทำให้การเดินทางสะดวกขึ้น และสามารถกระจายการท่องเที่ยวออกไปยังจังหวัดรองได้มากขึ้น

3) การใช้สถานที่ท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการโฆษณาสินค้าและบริการหรือภาพยนตร์ สร้างความสนใจและกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวได้

4) มีโอกาสที่จะดึงนักท่องเที่ยวจากต่างภูมิภาคได้มาก เนื่องจากภาคเหนือเป็น

5) ภูมิภาคที่นักท่องเที่ยวไทยชื่นชอบ นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวจากต่างภูมิภาคยังมีแนวโน้มที่จะสนใจแหล่งท่องเที่ยวสภาพภูมิอากาศ ที่แตกต่างจากที่ตนคุ้นเคย

6) จังหวัดในภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน เชียงราย มักเป็นจังหวัดที่เป็น

7) เป้าหมายในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวจากต่างภูมิภาค

8) แหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือโดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ภูเขาสูงและ

9) อากาศที่หนาวเย็น สามารถสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวได้ในสัดส่วนที่สูงกว่าภูมิภาคอื่นๆ

อุปสรรค

1) ราคาของสินค้าและน้ำมันเชื้อเพลิงที่สูงขึ้น ส่งผลให้ค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวสูงขึ้น

2) ปัญหาภัยธรรมชาติต่างๆ ที่มีแนวโน้มเกิดบ่อยครั้งขึ้น เช่น แผ่นดินไหว ไฟป่า หมอกควันน้ำท่วม เป็นต้น

3) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้าน เช่น หลวงพระบาง ได้รับการสนับสนุนด้านการพัฒนาเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศจากต่างประเทศจึงอาจเป็นจุดหมายปลายทางแห่งใหม่ของนักท่องเที่ยวไทยและต่างชาติ

4.1.6 ศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวตามแผนการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์

ศรีสัชนาลัย ถือเป็นเมืองหลวงคู่กับเมืองสุโขทัยในอดีต และปัจจุบันเมืองศรีสัชนาลัยยังคงคุณค่าและเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว ไม่น้อยไปกว่าอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เนื่องจาก มีความหลากหลายด้านการท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่สำคัญ ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย โดยมีศาสนสถานที่สำคัญ 7 แห่ง และอารามหลวง 1 แห่ง ณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเชลียง และศูนย์ศึกษาและอนุรักษ์เตาสังคโลก นอกจากนี้ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยนั้น ถือว่ามีชุมชนหลากหลายและร่วมกัน โดยมีชุมชนที่ผลิตของฝาก ของที่ระลึก ที่นักท่องเที่ยวสามารถเยี่ยมชมได้ เช่น แหล่งผลิตผ้าทอเงินและทองโบราณ อาหารและขนมโบราณและแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ นอกจากธรรมชาติอันสวยงามบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย และธรรมชาติริมแม่น้ำปิง บริเวณแก่งหลวงแล้ว พื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย อุทยานแห่งชาติศรีสัชนาลัย (ป่าคา)นั้น เป็นอีกแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจสำหรับผู้เยี่ยมเยือน

ในการกำหนดเขตการจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์-เมืองมรดกโลก มีหลักการกำหนดเขตเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนประกอบด้วย

1) คุ้มครองแหล่งโบราณสถานและแหล่งที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ตามหลักการทางวิชาการโบราณคดี รวมทั้งการศึกษา ขุดค้น ขุดแต่ง วิจัย และค้นคว้าเพื่อขยายฐานองค์ความรู้

2) เพื่อกำหนดเขตการจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ทับซ้อนขอบเขตอุทยานประวัติศาสตร์ เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และปรับเปลี่ยนเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการอยู่ร่วมกันกับพื้นที่อนุรักษ์ประวัติศาสตร์อย่างยั่งยืน

3) เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สร้างสรรค์ สร้างคุณค่าแห่งการเรียนรู้ เพิ่มมูลค่าจากการท่องเที่ยวส่งเสริมมาตรฐานในการท่องเที่ยว และส่งเสริมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยกลไกการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

จากการวิเคราะห์สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยว โดยกรมศิลปากรร่วมกับมหาวิทยาลัยนเรศวร พ.ศ.2548 ได้วิเคราะห์ภาพรวมของการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร และพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องเป็นสำคัญ ทั้งนี้ อยู่บนพื้นฐานของวิเคราะห์ข้อมูลการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเป็นหลัก เนื่องจากเป็นพื้นที่เดียวที่สามารถหาข้อมูลย้อนหลังได้เพียงพอต่อการวิเคราะห์เพื่อให้ได้มาซึ่งผลลัพธ์ในระดับที่เชื่อถือได้

จากการศึกษาตลาดนักท่องเที่ยว พบว่า ร้อยละ 97 ของนักท่องเที่ยวมาจังหวัดสุโขทัยจะแวะเยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 60 เป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ในขณะที่กลุ่มนักท่องเที่ยวหลักของอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย และอุทยานประวัติศาสตร์

กำแพงเพชร เป็นนักท่องเที่ยวชายไทยในสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 60แม้ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวต่างชาติและชาวไทยที่ท่องเที่ยวในประเทศไทย โดยรวมแล้วจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่แนวโน้มนี้กลับเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม เมื่อพิจารณาจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยเฉพาะนับจากปี พ.ศ.2541 เป็นต้นมา เมื่อพิจารณาจากสัดส่วนของนักท่องเที่ยวแล้วพบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสนใจกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ในสัดส่วนที่สูงกว่าแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยว สัดส่วนของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยนั้น คิดเป็นประมาณร้อยละ 0.44 ของนักท่องเที่ยวชาวไทยทั้งหมดเท่านั้น ซึ่งนับว่าอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับศักยภาพของพื้นที่ ซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนให้เป็นมรดกโลก และแนวโน้มของสัดส่วนดังกล่าวดูจะแตกต่างกันมากขึ้นทุกขณะ

ในขณะที่จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเริ่มมีจำนวนลดลงดังที่กล่าวแล้วข้างต้น จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยกลับมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทย ทั้งนี้ เนื่องมาจากความประทับใจต่อสภาพแวดล้อมที่ยังคงความเป็นธรรมชาติ ซึ่งช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์อันดีให้กับอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาสัดส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาตินั้น ถือว่ายังคงอยู่ในสัดส่วนค่อนข้างต่ำ คือ เพียงแค่ประมาณร้อยละ 15 เท่านั้น ส่วนจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรนั้น ยังมีสัดส่วนอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจ เมื่อเปรียบเทียบกับอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

กล่าวคือ นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรนั้น คิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 12.25 ของจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2544 และคิดเป็นเพียงร้อยละ 3 เท่านั้น สำหรับชาวต่างประเทศ

4.1.7 การวิเคราะห์สถานการณ์(Situational analysis : SWOT analysis)การวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์พื้นที่พิเศษของแหล่งมรดกโลก พิจารณาองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่

4.1.7.1 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การวิเคราะห์ประเด็นปัญหารายประเด็นเพื่อนำปัญหาที่เกิดขึ้นมาจัดลำดับความสำคัญก่อนหลัง

4.1.7.2 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่

4.1.7.3 ผลกระทบด้านสังคมและผลกระทบด้านเศรษฐกิจ โดยการวิเคราะห์กลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ความรู้ การรับรู้ข่าวสาร วัฒนธรรมและชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่รายได้ ความผูกพันกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของแหล่งมรดกโลกแต่ละแหล่ง

4.1.7.4 รูปแบบและกิจกรรมการใช้ประโยชน์ โดยการวิเคราะห์ประเภทของกิจกรรมที่มีการใช้ประโยชน์และจัดลำดับประเภทของกิจกรรม ที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ของกลุ่มที่เกี่ยวข้อง

สำหรับผลการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) เพื่อนำไปกำหนดกรอบแนวทางการจัดการท่องเที่ยวของพื้นที่พิเศษฯ และแหล่งมรดกโลก ที่ได้จากการรวบรวมและวิเคราะห์ผลการศึกษา มีดังนี้

จากการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น รวมทั้ง ข้อมูลที่ได้จากการสอบถามนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมอุทยานประวัติศาสตร์ทั้ง 3 แห่ง พบว่า ศักยภาพของตลาดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมในประเทศไทย ยังไม่ได้ถูกพัฒนาอย่างเต็มประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากสัดส่วนนักท่องเที่ยวชาวไทย ซึ่งน่าจะเพิ่มขึ้นได้ ถ้ามีการจัดการและประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสม

ตารางที่ 4.1 แสดงผลการวิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยวเมืองประวัติศาสตร์ตามแนวแกนอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร (Historical Corridor)

S-O	W-O
1. อนุรักษ์บูรณะแหล่งโบราณสถานและแหล่งโบราณคดีกว่า 400 แหล่งให้มีคุณค่าในความเป็นมรดกโลก 2. ขยายฐานองค์ความรู้ด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น 3. พัฒนาแหล่งและกิจกรรมการท่องเที่ยวสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 4. พัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันและส่งเสริมการลงทุนด้านการตลาดการท่องเที่ยว	1. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ตามอนุสัญญามรดกโลก 2. สร้างเรื่องราวเชื่อมโยงพัฒนาโครงข่ายเส้นทางเพื่อเพิ่มคุณค่าและความน่าสนใจในการท่องเที่ยว 3. ยกระดับและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทั้งแหล่งบริการและกิจกรรมให้เป็นมาตรฐานสากล 4. ส่งเสริมการลงทุนด้านการท่องเที่ยว 5. เสริมสร้างสมรรถนะ (Capacity Building) บุคลากรในการจัดการท่องเที่ยว
S-T	**W-T**
1. พัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้อย่างยั่งยืน 2. พัฒนาต่อยอดคุณค่าและสร้างมูลค่าเพิ่มในการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ 3. พัฒนาการเดินทางเพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวระหว่างแหล่งที่มีคุณค่า 4. ประชาสัมพันธ์และทำการตลาดเชิงรุก	1. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว 2. ควบคุมการพัฒนาเมืองให้ควบคู่ไปกับการจัดการท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกตามแนวทางที่ยั่งยืน 3. สร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีสำหรับการท่องเที่ยว 4. พัฒนาเครือข่ายและส่งเสริมกลไกการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยตามแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่พิเศษ

โครงการปรับปรุงนิทรรศการถาวรอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

1) โครงการบูรณะโบราณสถานวัดเขาใหญ่ล่าง

2) โครงการขุดลอกคูเมืองกำแพงเมืองศรีสัชนาลัย

3) โครงการขุดแต่งและบูรณะโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

4) โครงการก่อสร้างเขื่อนป้องกันการกัดเซาะตลิ่งเพื่ออนุรักษ์โบราณสถาบริเวณแก่งหลวง-ประตูเตาหม้อ-เมืองเก่าศรีสัชนาลัย-วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเชลียง

5) โครงการออกแบบและปรับปรุงภูมิทัศน์เส้นทางจักรยานท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติศรีสัชนาลัย-แก่งหลวง-เกาะน้อย

4.2 ผลศึกษาวิเคราะห์และแนวทางการปรับปรุงบรรยากาศในการรับรู้สุนทรียภาพของเมืองและการรักษาความงามและเอกลักษณ์ของเมืองประวัติศาสตร์ (Romantic City)

4.2.1 แนวทางการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืน

แนวทางการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืน ควรคำนึงถึงเอกลักษณ์ของเมือง ทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจรวมเข้าด้วยกัน โครงการก่อสร้างที่ส่งผลกระทบในทางลบที่มีต่อภูมิทัศน์เมือง โดยไม่ได้คำนึงเอกลักษณ์เฉพาะและวิถีชีวิตของเมือง ได้ทำลายบรรยากาศการรับรู้ทางสุนทรียภาพที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์เมือง ทั้งนี้แนวทางการจัดการภูมิทัศน์เมืองที่เสริมสร้างการพัฒนาและการอนุรักษ์อย่างสอดคล้องกัน ควรยึดถือปฏิบัติ ดังนี้ (เกริก กิตติคุณ, ภูมิทัศน์เมือง,หน้า 82 – 93)

4.2.1.1 การบริหารจัดการในเชิงแผนและนโยบายของหน่วยงานในท้องถิ่นการวางแผนเพื่อพัฒนาและอนุรักษ์ทัศนียภาพเมือง ควรเป็นแผนในระดับแผนปฏิบัติการที่มีความชัดเจนในการดำเนินงาน มีการกำหนดวัตถุประสงค์ ขั้นตอนกระบวนการดำเนินงาน ระยะเวลาของโครงการต่าง ๆ และการจัดตั้งงบประมาณ โดยมีหลายหน่วยงานที่รับผิดชอบเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงาน อันจะทำให้การจัดเตรียมงบประมาณเพื่อใช้ในการดำเนินงานทั้งหมดจากรัฐบาล รวมทั้งแหล่งเงินทุนภายในและจากต่างประเทศ จากกองทุนเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยควรเน้นที่การศึกษาค้นคว้าวิจัย เพื่อเสนอแนะวิธีการการพัฒนาสภาพภูมิทัศน์เมือง มากกว่านำมาใช้ในการของบประมาณเพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

4.2.1.2 การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อสภาพภูมิทัศน์เมืองเพื่อบรรลุผลที่ได้จากการการวางแผน ควรได้รับการสนองตอบจากชุมชน และสังคมท้องถิ่น โดยไม่ทำให้ขีดความสามารถที่จะสนองตอบต่อความจำเป็นต้องการในอนาคตเสียไป โดยการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพภูมิทัศน์เมืองให้เกิดขึ้น แนวทางการจัดการสภาพภูมิทัศน์เมือง ควรให้ความสำคัญต่อสิทธิของประชาชนในท้องถิ่น และเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับนโยบายและแผนงานที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่ประชาชน ทำได้โดยให้ความรู้และการศึกษาทั้งในโรงเรียน และนอกระบบ มีการฝึกอบรม รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์การจัดทำแนวทางหรือคู่มือการพัฒนาภูมิทัศน์เมือง ทั้งนี้กระบวนการมีส่วนร่วมนับว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับตั้งแต่ระดับองค์กรหน่วยงานของรัฐ จนถึงในระดับชุมชนขนาดเล็ก การพัฒนาสภาพภูมิทัศน์เมือง ต้องใช้มิติของภาคประชาชนในการจัดการและการแก้ปัญหาร่วมกัน กระบวนการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดพลังของทุกฝ่ายในการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และผลจากการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพ

4.2.1.3 การบังคับใช้กฎหมายที่เป็นกลไกของรัฐเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาสภาพภูมิทัศน์เมือง มาตรการทางกฎหมายที่บังคับใช้เพื่อควบคุมภูมิทัศน์เมืองที่มีคุณค่าให้คู่ควรแก่การอนุรักษ์ และส่งเสริมการพัฒนาภูมิทัศน์เมืองให้เป็นไปตามหลักการสุนทรียภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของโครงการก่อสร้างที่จะเกิดขึ้นทั้งของหน่วยงานของรัฐและเอกชน การบังคับใช้กฎหมายที่เป็นกลไกของรัฐ ที่ออกตามพระราชบัญญัติ และกฎกระทรวง รวมทั้งข้อบัญญัติของท้องถิ่น ที่บังคับใช้เฉพาะในขอบเขตพื้นที่การปกครองตามลักษณะความต้องการบังคับใช้ของท้องถิ่น การควบคุมเมืองเป็นไปตามผังที่ได้กำหนดไว้ในอนาคตของเมือง การวางและจัดทำผังเมือง ของกรมโยธาธิการและผังเมืองจะให้ความสำคัญกับมาตรการควบคุมทางกฎหมายผังเมืองที่ออกตามพระราชบัญญัติ และกฎกระทรวง รวมทั้งข้อบัญญัติของท้องถิ่น ที่บังคับใช้เฉพาะในขอบเขตพื้นที่การปกครองตามลักษณะความต้องการบังคับใช้ของท้องถิ่น รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมทางผังเมืองได้แก่ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติผังเมือง พ.ศ. 2518

พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ พ.ศ. 2547 เป็นต้น และการใช้มาตรการควบคุมการบังคับใช้ทางกฎหมายทั้งในส่วนเทศบัญญัติและข้อบังคับของท้องถิ่น เพื่อให้เป็นไปตามแผนการดำเนินงานของสภาพภูมิทัศน์ที่ได้กำหนดไว้

การพัฒนาท่องเที่ยวส่งผลให้พื้นที่เมือง ขยายสิ่งปลูกสร้างเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งกระทบในด้านลบต่อบรรยากาศในการรับรู้สุนทรียภาพของเมืองในเขตพื้นที่พิเศษอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และพื้นที่เชื่อโยงชุมชน รอบโบราณสถาน ที่มีความโดดเด่น ทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าถูกลดคุณค่าไป จนกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นเขตโบราณสถาน ส่งผลให้อาคาร และสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ในเขตโบราณสถานถูกควบคุมเพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อโบราณสถาน และต่อสภาพภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัย ที่มีเอกลักษณ์ด้านศิลปกรรมอันทรงคุณค่าสมกับเป็นเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรม

4.2.2 สรุปองค์ประกอบสำคัญของเมืองที่มีผลต่อการรับรู้สุนทรียภาพ

โดยศึกษาวิเคราะห์จากข้อบังคับที่เมืองใหญ่หลายแห่งในประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดขึ้นเพื่อคงไว้ซึ่งความสวยงามและลักษณะเฉพาะทางกายภาพที่บ่งบอกถึงความเป็นชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์ข้อกำหนดเหล่านี้โดยมากแล้วจะคำนึงถึงองค์ประกอบทางกายภาพหลัก 4 ประเภทด้วยกันคือ

4.2.2.1 ว่าด้วยเรื่องของสถาปัตยกรรมเน้นที่การควบคุมรูปแบบอาคารให้มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมเดิมที่มีความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์โดยการกำหนดมาตรฐานที่ใช้ตรวจสอบอาคารใหม่ในด้าน

1) ขนาดความสูงรูปทรงหลังคาสัดส่วนระหว่างความกว้างและความสูงของอาคารรูปด้านหน้าอาคารตำแหน่งขนาดและสัดส่วนของช่องเปิดต่างๆรายละเอียดและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมวัสดุสีสันพื้นผิวของอาคาร

2) ลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งโดยรอบอาคารระยะถอยร่นตลอดจนความต่อเนื่องของพื้นที่เปิดโล่งที่ติดกับแนวถนน

3) ลักษณะของพืชพันธุ์ภูมิสถาปัตยกรรมภายในโครงการป้ายต่างๆของโครงการ

4) ระยะเวลาในการดูแลทำความสะอาดอาคารการเลือกใช้อุปกรณ์ไฟฟ้าแสงสว่างและตำแหน่งการติดตั้งเครื่องปรับอากาศภายนอกอาคาร

4.2.2.2 ว่าด้วยเรื่องของทัศนียภาพแนวมองและทางสัญจรมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะปกป้องมุมมองหรืออาคารสาธารณะที่สำคัญให้ปลอดจากการรบกวนของอาคารหรือแผ่นป้ายที่แวดล้อมและส่งผลกระทบมุมมองที่สำคัญเหล่านี้เป็นมุมที่สามารถเห็นได้จากถนนเป็นส่วนใหญ่เนื่องจากถนนเป็นเส้นทางสัญจรหลักของเมืองมาตรการที่ควบคุมพิจารณาในแง่ของ

1) ตัวอาคารโดยพิจารณาในเรื่องของความสูงไม่ให้บดบังทำลายความงามของทัศนียภาพที่สำคัญ

2) ป้ายต่างๆพิจารณาในเรื่องขนาดความสูงของป้ายการติดตั้งไฟฟ้าแสงสว่างของป้ายการใช้สีตัวหนังสือข้อความภาพประกอบและวัสดุตลอดจนระยะหรือแนวในการติดตั้งแผ่นป้าย

4.2.2.3 ว่าด้วยเรื่องของภูมิสถาปัตยกรรมและการดูแลรักษาพืชพันธุ์เนื่องจากต้นไม้เป็นองค์ประกอบที่มีประโยชน์ในแง่ของความสวยงามและสภาพแวดล้อมมาตรการที่ควบคุมพิจารณาในแง่ของต้นไม้เดิมโดยพยายามคงสภาพและจำนวนต้นไม้เดิมให้มากที่สุดทั้งต้นไม้ในพื้นที่สาธารณะและเอกชนบริเวณที่มีการปลูกสร้างใหม่จะต้องปลูกต้นไม้ขึ้นมาทดแทนต้นไม้เดิมหรือการชดใช้ค่าเสียหายให้กับหน่วยงานท้องถิ่นทั้งนี้อายุขนาดและชนิดของต้นไม้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละเมือง

4.2.2.4 ว่าด้วยเรื่องของป้ายแผ่นโฆษณาและอุปกรณ์สื่อสารภายนอกอาคารโดยแบ่งออกเป็น

1) ป้ายสัญญาณและแผ่นโฆษณาพิจารณาในแง่ของขนาดรูปแบบตำแหน่งการติดตั้งการจัดแบ่งย่านที่ยอมให้มีการติดตั้งแผ่นป้ายได้บางประเภท

2) จานดาวเทียมและเสาอากาศพิจารณาในแง่ของขนาดที่อนุญาตให้ติดตั้งได้ความสูงและโครงสร้างที่รับน้ำหนักต้องมีความแข็งแรงปลอดภัยสีสันและวัสดุไม่ควรมีลักษณะที่โดดเด่นตำแหน่งในการติดตั้งและระยะที่มองเห็นได้จากภายนอก

4.2.3 การรับรู้ภูมิทัศน์เมือง

ภูมิทัศน์เมืองที่ปรากฏแก่ผู้รับรู้อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือขณะที่ผู้รับรู้อยู่นิ่งกับที่และขณะที่ผู้รับรู้เคลื่อนที่ซึ่งแต่ละประเภทมีรายละเอียดดังนี้ (Williams, S.H., 1954: 104-108)

4.2.3.1 ขณะที่ผู้รับรู้อยู่นิ่งกับที่มีรูปแบบของการรับรู้ได้แก่

1) The Panoramas เป็นภาพโดยรวมที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวเมืองตัวภูมิประเทศที่ตั้งซึ่งอาจมองลงมาจากที่สูงภาพเมืองในมุมกว้างนี้จะช่วยทำให้เห็นองค์ประกอบของเมืองที่เป็นรูปทรง 3 มิติได้อย่างชัดเจน

2) The Skyline เป็นภาพรวมของเมืองที่เน้นในระนาบแนวนอนโดยมองจากระดับพื้นดินดังนั้นการมีพื้นที่โล่งในระดับที่เหมาะแก่การมองจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการรับรู้ประเภทนี้ในสภาพที่เหมาะสมทัศนียภาพที่แสดงเส้นขอบฟ้าเมืองจะทำให้เห็นความสัมพันธ์ในเชิงความสูงขององค์ประกอบทางธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นภายในเมือง

3) The Vista เป็นภาพเฉพาะบริเวณของเมืองซึ่งมีแนวการมองที่มีองค์ประกอบต่างๆขนาบแนวการมองไปยังจุดสนใจจังหวะที่เกิดขึ้นจากการจัดวางขององค์ประกอบเหล่านี้ก่อให้เกิดความรู้สึกขณะที่มีการเคลื่อนไหวไปยังจุดสนใจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

ก) The Formal Vista คือแนวมองที่เกิดจากองค์ประกอบที่มีแบบแผนเป็นทางการอาทิถนนสายประธานที่เป็นเส้นตรงปลูกต้นไม้เป็นระเบียบตลอดแนวนำสายตาแนวมองประเภทนี้ใช้เน้นความสำคัญแก่จุดสนใจได้อย่างดีสร้างความชัดเจนแก่ผู้มองแต่บางครั้งเมืองที่มีโครงข่ายถนนลักษณะตาตารางทำให้เกิดแนวมองนี้ประเภทเดียวนี้เหมือนกันหมดขาดจุดเด่นที่สำคัญ

ข) The Informal Vista เป็นแนวมองที่เกิดขึ้นเมื่อองค์ประกอบไม่ได้ตั้งอยู่ในแนวแกนเดียวกับจุดสนใจ

4.2.3.2 ขณะที่ผู้รับรู้เคลื่อนที่ภูมิทัศน์เมืองที่ปรากฏอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับในขณะเคลื่อนไหวทำให้ผู้รับรู้ได้สัมผัส-เห็นความสัมพันธ์-ต่อเนื่องของระนาบและที่ว่างโดยรอบในที่นี้จะเรียกว่าการมองเป็นลำดับ (Serial Vision) ซึ่งองค์ประกอบเมืองที่ปรากฏในแต่ละภาพจะก่อให้เกิดความรู้สึกและอารมณ์ที่ต่างกันไปและเมื่อนำภาพทั้งหมดมาลำดับต่อเนื่องกันก็จะเกิดเป็นภาพเมืองในจินตนาการของผู้รับรู้ได้ (Cullen, Gordon, 1995: 9)

4.3 ผลการศึกษาวิเคราะห์และแนวทางส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เชื่อมโยงแหล่งมรดกโลก (World Heritage Cluster)

4.3.1 ลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทั้ง 6 ประการมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.3.1.1 เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เพิ่มทักษะให้กับนักท่องเที่ยวซึ่งการพัฒนาทักษะของนักท่องเที่ยวสามารถเกิดขึ้นได้จากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวอาทิในกิจกรรมการท่องเที่ยวด้านการทอผ้าพื้นเมืองของชาวเมารีประเทศนิวซีแลนด์จะสร้างทักษะด้านการทอผ้าให้กับนักท่องเที่ยวหรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวด้านการปรุงอาหารของเมืองบาร์เซโลนาประเทศสเปนซึ่งมีชื่อเสียงด้านนี้นักท่องเที่ยวจะได้ทักษะการปรุงอาหารจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการประกอบอาหาร

4.3.1.2 เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีสินค้าหลักคือ “ทักษะและประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมที่เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว” ประสบการณ์จะกลายเป็นสินค้าตัวอย่างเช่นประสบการณ์ทางดนตรีพื้นเมืองและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้จากการเข้าร่วมงานเทศกาลดนตรีของประเทศเม็กซิโกประสบการณ์และทักษะด้านศิลปะการวาดภาพการแกะสลักจากการเข้าร่วมงานศิลปะในป่าของประเทศแคนาดาเป็นต้น

4.3.1.3 เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนจากการขายทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จับต้องได้สู่ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จับต้องไม่ได้เปลี่ยนจากการขายสินค้าที่เป็นวัตถุไปสู่การขายสินค้าที่เรียกว่า “ประสบการณ์” อาทิเปลี่ยนจากการขายมีดลักโยล (Laguiole) ซึ่งเป็นงานฝีมือแบบดั้งเดิมของประเทศฝรั่งเศสเป็นการขายการสอนทำมีดจากมืออาชีพในท้องถิ่นเป็นต้น

4.3.1.4 เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนจากสินค้าที่เป็นวัฒนธรรมระดับสูงไปสู่สินค้าที่เป็นวัฒนธรรมประจำวันเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้สัมผัสถึงความเป็นท้องถิ่นและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ง่ายขึ้นโดยวัฒนธรรมระดับสูงเป็นวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวจำเป็นจะต้องไปเยี่ยมชมได้แก่พิพิธภัณฑ์อาคารแสดงผลงานศิลป์อนุสาวรีย์ต่างๆส่วนวัฒนธรรมประจำวันจะเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างแท้จริงที่มีอยู่ตามชนบทในวิถีชีวิตประจำวันเช่นตลาดนัดท้องถิ่นร้านอาหารพื้นบ้านตามชนบทสภากาแฟเป็นต้น

4.3.1.5 เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนท้องถิ่นนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสถึงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริงตัวอย่างเช่นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในนิวซีแลนด์ได้จัดให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์หลายรูปแบบอาทิการแกะสลักการเรียนภาษาเมารีการทอผ้าการสร้างงานไม้และการทำอาหารนักท่องเที่ยวสามารถเลือกได้ว่าต้องการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใดโดยแต่ละกิจกรรมจะมีชาวบ้านในท้องถิ่นคอยให้คำแนะนำในการดำเนินกิจกรรมนั้นๆเป็นต้น

4.3.1.6 เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ต้องมีความโดดเด่นแตกต่างกันด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้กับแหล่งท่องเที่ยวเนื่องจากนักท่องเที่ยวต้องการประสบการณ์ใหม่ๆที่มีความแตกต่างกันอาทิเมืองบาร์เซโลนาประเทศสเปนมีความโดดเด่นด้านอาหารพื้นเมืองจึงนำจุดเด่นด้านนี้มาพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยจัดให้มีกิจกรรมการสอนการทำอาหารวิธีการปรุงอาหารทั้งอาหารคาวและอาหารหวานให้กับนักท่องเที่ยวซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าวถือว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่น

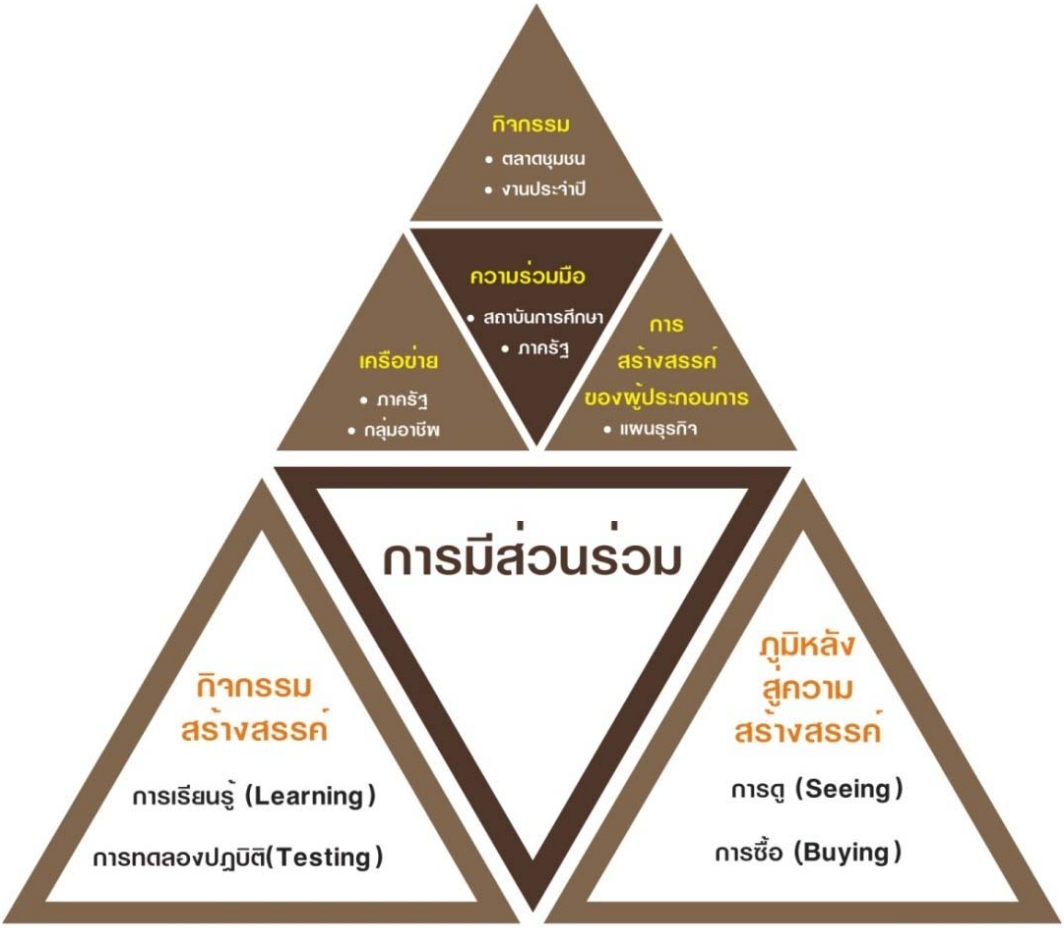

ภาพที่ 4.4 แสดงแบบจำลองการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

4.3.2 แบบจำลองการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ระดับคือ ระดับของการสร้างประสบการณ์และผลิตภัณฑ์และระดับของการจัดส่งสินค้าและบริการระดับของการสร้างประสบการณ์และผลิตภัณฑ์ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบหลักคือภูมิหลังสู่ความสร้างสรรค์และกิจกรรมสร้างสรรค์อธิบายได้ดังนี้

4.3.2.1 ภูมิหลังสู่ความสร้างสรรค์ได้แก่ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพจะนำมาพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นำไปสู่การสร้างประสบการณ์และผลิตภัณฑ์ใน 2 ลักษณะคือการดู (Seeing) และการซื้อ (Buying) เช่นการเดินทางมาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวและซื้อของที่ระลึกจากหน้าร้านของสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีอยู่ในการท่องเที่ยวทั่วๆไป

4.3.2.2 กิจกรรมสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมที่กำหนดขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ทักษะและประสบการณ์จากการท่องเที่ยวโดยกิจกรรมสร้างสรรค์ประกอบด้วยกิจกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ (Learning) และกิจกรรมที่เกิดจากการทดสอบหรือทดลองปฏิบัติ (Testing) เช่นการเรียนในห้องเรียนการอบรมในห้องประชุมเชิงปฏิบัติการหรือการลงมือทำในสถานที่จริงเป็นต้น

4.3.3 ระดับการจัดส่งสินค้าและบริการประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบคือ

4.3.3.1 การสร้างสรรค์ของผู้ประกอบการในการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามลักษณะทรัพยากรที่ปรากฏในท้องถิ่น

4.3.3.2 ความร่วมมือจากชุมชนในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชนและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆในการนำเสนอสินค้าและบริการสู่นักท่องเที่ยว

4.3.3.3 เครือข่ายหรือพันธมิตรเพื่อเพิ่มศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

4.3.3.4 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์รูปแบบต่างๆที่จะนำเสนอต่อนักท่องเที่ยวจะเห็นว่าการเติบโตอย่างยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่สำคัญคือการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ขึ้นในท้องถิ่น

4.3.4 ปัจจัยสู่ความสำเร็จ

4.3.4.1 บริบทหมายถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นสำหรับประเทศไทยนับว่ามีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่หลากหลายทั้งในระดับประเทศและระดับภูมิภาคประเทศไทยถือว่าเป็นเมืองประวัติศาสตร์มีความเป็นมาที่ยาวนานกว่า 700 ปีมีปราสาทพระราชวังวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตและความเชื่อกระจายตัวอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศเช่นทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างได้แก่ปราสาทหินพิมายจังหวัดนครราชสีมาปราสาทเขาพนมรุ้งจังหวัดบุรีรัมย์ปราสาทศีขรภูมิจังหวัดสุรินทร์และปราสาทเขาพระวิหารจังหวัดศรีสะเกษเป็นต้น

4.3.4.2 การมีส่วนร่วมจากท้องถิ่นหมายถึงการเปิดโอกาสให้องค์กรท้องถิ่นและประชาชนเข้ามามีส่วนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนประเทศไทยมีการปกครองแบบลำดับขั้นและกระจายอำนาจสู่การปกครองในระดับล่างอาทิกำนันผู้ใหญ่บ้านบางพื้นที่อาจมีหัวหน้าชุมชนซึ่งบุคคลทั้ง 3 กลุ่มมาจากบุคคลในท้องถิ่นทำให้มีความรู้เรื่องท้องถิ่นเป็นอย่างดีและสามารถขอความร่วมมือจากประชาชนให้เข้ามาส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับพื้นที่และสามารถดำเนินการในทางปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.3.4.3 การมีพันธมิตรหมายถึงการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนอาทิเจ้าของธุรกิจที่พักร้านอาหารหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้แก่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกรมศิลปากรและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งหน่วยงานเหล่านี้จะกระจายตัวอยู่ตามพื้นที่ต่างๆของชุมชนหากมีการสร้างความร่วมมือกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจะทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4.3.4.4 การวางแผนระยะยาวได้แก่การวางแผนล่วงหน้าในการจัดการท่องเที่ยวและการวางแผนการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องโดยการวางแผนระยะยาวอาจอิงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งมีวาระ 5 ปีการวางแผนให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจะช่วยให้การบริหารจัดการมีทิศทางที่แน่นอนพร้อมทั้งสามารถสามารถขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐได้ด้วยเช่นกันขณะเดียวกันต้องวางแผนการบริหารทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวให้คงสภาพเดิมพร้อมสำหรับการเดินทางท่องเที่ยวซึ่งถือว่ามีความสำคัญมาก

4.3.4.11 การเมืองหมายถึงกระบวนการหรือวิธีการที่นำมาใช้เพื่อจัดระเบียบความสัมพันธ์ภายในรัฐระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองการเมืองของไทยยังถือว่ามีเสถียรภาพน้อยเกิดการแตกแยกทางขั้วการเมืองอย่างเห็นได้ชัดทั้งการก่อการร้ายในบางพื้นที่ซึ่งแท้จริงแล้วการเมืองมีความสำคัญมากเพราะการเมืองมีส่วนสำคัญในการผลักดันและสนับสนุนให้มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ขึ้นในเมืองไทยพร้อมทั้งสร้างความไว้วางใจให้กับนักท่องเที่ยวจากการวิเคราะห์ศักยภาพของประเทศไทยตามปัจจัยสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้ประสบความสำเร็จชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยมีศักยภาพที่จะสามารถจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่อุดมสมบูรณ์สามารถจัดให้อยู่ในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างหลากหลายอาทิแต่ละภูมิภาคของไทยต่างมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเช่นวัฒนธรรมการแต่งกายการรับประทานอาหารและภาษาในการสื่อสารแม้จะอยู่ภูมิภาคเดียวกันในระดับจังหวัดก็มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมด้วยเช่นกันหากประกอบกับการได้รับความร่วมมือจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่นอาทิเจ้าของธุรกิจที่พักร้านอาหารหน่วยงานภาครัฐอาทิการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกรมศิลปากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและมีการวางแผนการท่องเที่ยวระยะยาวให้มีความชัดเจนโดยอิงจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเพื่อให้มีทิศทางการบริหารจัดการที่แน่นอนประเทศไทยจะสามารถดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้พบปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของประเทศไทยมี 3 ปัจจัยได้แก่

1) ขาดแหล่งเงินทุนที่เพียงพอเนื่องจากมีหลายชุมชนประสงค์จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของตนเองให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ส่งผลให้เกิดการแข่งขันค่อนข้างสูง

2) ขาดผู้นำที่เข้มแข็งและทีมงานที่มั่นคงทั้งนี้ผู้นำชุมชนท้องถิ่นยังขาดความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

3) การเมืองไทยยังขาดเสถียรภาพเกิดการแตกแยกทางขั้วการเมืองการก่อการร้ายในบางพื้นที่ดังนั้นการเร่งแก้ไขอุปสรรคที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของไทยเป็นเรื่องที่ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกันแก้ไขเพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเมืองไทยเป็นที่รู้จักมากขึ้นอันจะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทยให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในลำดับต่อไป

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่สร้างรายได้ให้กับประเทศไทยอย่างมหาศาลแต่จากโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวที่นอกจากต้องการขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่นแล้วยังต้องการธำรงรักษาเนื้อหาทางวัฒนธรรมระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนนำมาสู่รูปแบบใหม่ของการท่องเที่ยวคือการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยวจากชุมชนท้องถิ่นเป็นการสร้างคุณค่าให้กับชีวิตจากประสบการณ์การท่องเที่ยวและส่งเสริมการผลิตสินค้าท้องถิ่นป้อนสู่ตลาดเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวซึ่งการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้รับความนิยมอย่างมากในต่างประเทศเช่นประเทศนิวซีแลนด์ประเทศฝรั่งเศสประเทศแคนาดาประเทศเม็กซิโกและประเทศสเปนเป็นต้นแต่สำหรับประเทศไทยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังคงเป็นเรื่องใหม่แม้จะมีหลายหน่วยงานที่ผลักดันและสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานเช่นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) เป็นต้นแต่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเมืองไทยยังไม่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายเนื่องจากยังขาดองค์ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ประกอบกับประเทศไทยยังขาดปัจจัย

สนับสนุนบางประการในการที่จะทำให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ประสบความสำเร็จเช่นขาดแหล่งเงินทุนที่เพียงพอขาดผู้นำที่เข้มแข็งและทีมงานที่มั่นคงและการเมืองไม่มีเสถียรภาพการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การเริ่มต้นด้วยการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้และรูปแบบที่เหมาะสมของการจัดการท่องเที่ยวตลอดจนรูปแบบในการสร้างความร่วมมือกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวในบริบทของสังคมไทยจะช่วยให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทยมีแบบแผนที่ถูกต้องชัดเจนยิ่งขึ้นทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นที่รู้จักมากขึ้นในเมืองไทยและส่งเสริมให้การท่องเที่ยวของไทยพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในที่สุด

4.4ผลการศึกษาวิเคราะห์ แนวทางพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวที่หลากหลายเชื่อมโยงชุมชนประวัติศาสตร์ ชุมชนวัฒนธรรม ชุมชนตลาด และชุมชนริมน้ำ ด้วยรูปแบบที่หลากหลายทั้งทางบกและทางน้ำ

4.4.1 แหล่งโบราณสถานในพื้นที่เส้นทางเชื่อมโยงโบราณ

พื้นที่ที่ได้รับการประกาศเป็นแหล่งมรดกโลกครอบคลุมพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่อาจส่งผลต่อการอนุรักษ์ และการพัฒนาพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ทั้ง 3 แห่ง โดยพิจารณาจากความเกี่ยวข้องและเส้นทางเชื่อมโยงด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่ รวมทั้งความสัมพันธ์ในเชิงเศรษฐกิจ และการกำหนดบทบาทของแต่ละพื้นที่ในระดับภูมิภาคตามสภาพการณ์ปัจจุบัน

โบราณวัตถุและโบราณสถานที่ปรากฏอยู่ในเมืองประวัติศาสตร์ทั้ง 3 เมืองนี้ แสดงให้เห็นถึงผลงานสร้างสรรค์ อันล้ำเลิศของมนุษย์ ความงดงามอลังการของสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมสุโขทัย เป็นต้นแบบที่ส่งอิทธิพลให้ศิลปกรรมไทยในระยะต่อมา รวมทั้งความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะของเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ และพระพุทธรูปลีลาเป็นสิ่งยืนยันถึงความสำเร็จของศิลปกรรมไทยยุคนี้ได้เป็นอย่างดี

เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัย และเมืองบริวารที่ประกาศเป็นมรดกโลก ประกอบด้วยเมืองสำคัญ

เมืองสุโขทัย หมายถึง พื้นที่เมืองโบราณที่ปัจจุบันกำหนดให้เป็นเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เป็นเมืองหลวงของอาณาจักรสุโขทัยตั้งแต่เริ่มแรก โดยในช่วงต้นมีสถานะเป็นเมืองหลวงคู่แฝดกับเมืองศรีสัชนาลัย จนถึงสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาลิไท) ที่ศูนย์กลางการปกครองได้ย้ายมาอยู่ที่เมืองสองแคว (พิษณุโลก)

เมืองศรีสัชนาลัย หมายถึง พื้นที่เมืองโบราณในอำเภอศรีสัชนาลัยที่ปัจจุบันกำหนดให้เป็นเขตอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย เคยเป็นเมืองหลวงคู่แฝดเจริญรุ่งเรืองด้วยกันมากับเมืองสุโขทัยอยู่ชั่วเวลาหนึ่ง แต่ภายหลังได้กลายฐานะมาเป็นเพียงเมืองลูกหลวงทางเหนือของสุโขทัย

เมืองเชลียง หมายถึง พื้นที่บริเวณโค้งของแม่น้ำยมทางตะวันออกของเมืองศรีสัชนาลัย สันนิษฐานว่าเป็นชุมชนที่มีมาก่อนเมืองศรีสัชนาลัย มีศูนย์กลางเมืองอยู่ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุในเมืองเชลียง

เมืองนครชุม หมายถึง พื้นที่เมืองโบราณริมฝั่งแม่น้ำปิงข้างทิศใต้ตรงข้ามกับเมืองกำแพงเพชร มีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงทางทิศตะวันตกของสุโขทัยก่อนที่จะย้ายไปเมืองกำแพงเพชร

เมืองกำแพงเพชร ซึ่งหมายถึง พื้นที่เมืองโบราณในเขตเมืองกำแพงเพชรในปัจจุบันมีโบราณสถานส่วนใหญ่อยู่ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในสมัยสุโขทัยตอนกลางและตอนปลายมีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงทางทิศตะวันตกแทนที่เมืองนครชุม
พื้นที่ที่ได้รับการประกาศเป็นแหล่งมรดกโลกครอบคลุมพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่อาจส่งผลต่อการอนุรักษ์และการพัฒนาพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ทั้ง 3 แห่ง โดยพิจารณาจากความเกี่ยวข้องด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่ รวมทั้งความสัมพันธ์ในเชิงเศรษฐกิจ และการกำหนดบทบาทของแต่ละพื้นที่ในระดับภูมิภาคตามสภาพการณ์ปัจจุบัน

4.4.1.1 อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ผังเมืองสุโขทัยมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีความยาวประมาณ 2 กิโลเมตร กว้างประมาณ 1.6 กิโลเมตร มีประตูเมืองอยู่ตรงกลางกำแพงเมืองแต่ละด้าน ภายในยังเหลือร่องรอยพระราชวังและวัดอีก 26 แห่ง วัดที่ใหญ่ที่สุดคือวัดมหาธาตุ อุทยานแห่งนี้ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์โดยกรมศิลปากรด้วยความช่วยเหลือจากองค์การยูเนสโก มีผู้เยี่ยมชมหลายแสนคนต่อปี ซึ่งสามารถเดินเท้าหรือขี่จักรยานเที่ยวชมได้

จากข้อมูลของกรมศิลปากร จังหวัดสุโขทัย มีแหล่งโบราณสถานจำนวน 632 แห่ง มีสถานะขึ้นทะเบียน 141 แห่ง และยังไม่ขึ้นทะเบียน 491 แห่ง

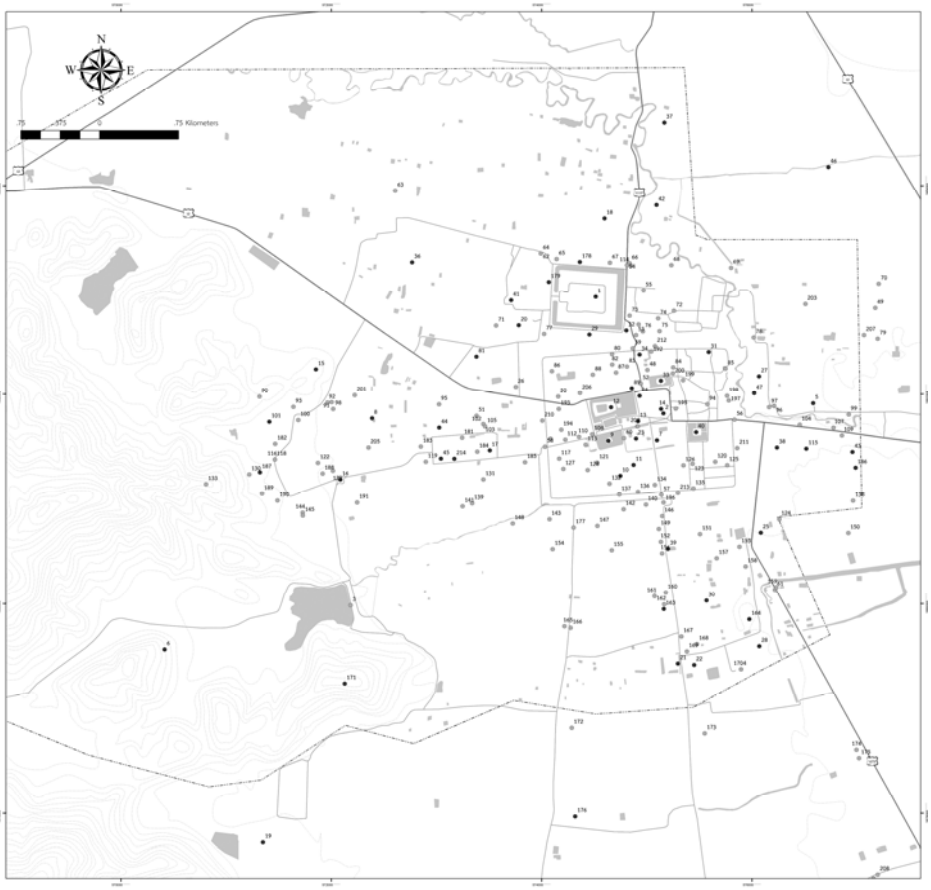

ภาพที่ 4.5แผนที่โบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

โบราณสถานในเมืองเก่าสุโขทัย

(1) พระบรมราชานุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช

(2) เนินปราสาท
(3) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง
(4) สำนักอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
(5) ศาลตาผาแด
(6) พระราชวัง
(7) ศาลหลักเมือง
(8) กำแพงเมืองสุโขทัย
(9) วัดชนะสงคราม
(10) วัดกำแพงแลง
(11) วัดข้าวสาร
(12) วัดมหาธาตุ
(13) วัดใหม่
(14) วัดมุมเมือง
(15) วัดสระศรี
(16) วัดศรีสวาย
(17) วัดซ่อนข้าว
(18) วัดสรศักดิ์
(19) วัดตระกวน
(20) วัดตระพังเงิน
(21) วัดตระพังสอ
(22) วัดตระพังทอง

โบราณสถานนอกเมืองโบราณสุโขทัย ด้านทิศเหนือ

(23) ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว
(24) เตาเผาเครื่องสังคโลก
(25) ประตูศาลหลวง
(26) วัดแม่โจน
(27) วัดเนินร่อนทอง
(28) วัดหนองปรือ
(29) วัดอ้อมรอบ
(30) วัดพระพายหลวง
(31) วัดร่องขวางตะวัน
(32) วัดสังฆาวา
(33) วัดศรีชุม
(34) วัดเตาทุเรียง

โบราณสถานนอกเมืองโบราณสุโขทัย ด้านทิศใต้

(35) ประตูนะโม
(36) วัดอโสการาม
(37) วัดเจดีย์สี่ห้อง
(38) วัดเชตุพน
(39) วัดก้อนแลง
(40) วัดมุมลังกา
(41) วัดโพรงเม่น
(42) วัดศรีพิจิตรกิรติกัลยาราม
(43) วัดต้นจันทร์
(44) วัดวิหารทอ

โบราณสถานนอกเมืองโบราณสุโขทัย ด้านทิศตะวันออก

(45) ประตูกำแพงหัก
(46) วัดช้างล้อม
(47) วัดเจดีย์สูง
(48) วัดเจดีย์ยอดหัก
(49) วัดพระนอน
(50) วัดต้นมะขาม
(51) วัดตระพังทองหลาง

โบราณสถานนอกเมืองโบราณสุโขทัย ด้านทิศตะวันตก

(52) ประตูอ้อ
(53) สรีดภงส์
(54) เทวาลัยมหาเกษตร
(55) วัดอรัญญิก
(56) วัดช้างรอบ
(57) วัดเจดีย์งาม
(58) วัดเขาพระบาทน้อย
(59) วัดมังกร
(60) วัดป่ามะม่วง
(61) วัดป่าสัก
(62) วัดพระยืน
(63) วัดสะพานหิน
(64) วัดศรีโทน
(65) วัดถ้ำหีบ
(66) วัดถ้ำหีบล่า
(67) วัดตระพังช้างเผือ
(68) วัดตึก

4.4.1.2 อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

1) โบราณสถานที่สำคัญ

เมืองโบราณศรีสัชนาลัย มีขอบเขตของผังเมืองที่ก่อสร้างทับซ้อนอยู่บนบริเวณเมืองเชลียงเดิม กล่าวคือ แนวกำแพงเมืองเชลียงเดิม ทำเป็นคันดินยาวขนานไปตามลำน้ำยมโดยเริ่มจากบริเวณวัดมหาธาตุเชลียงขนานลำน้ำยมเลยผ่านเขาพนมเพลิงออกไปซึ่งยังคงปรากฏหลักฐานคันดินให้เห็นอยู่

ต่อมาเมื่อมีการก่อสร้างเมืองศรีสัชนาลัยขึ้น จึงได้พิจารณาเลือกบริเวณที่มีสภาพ ภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงเขา กำหนดขอบเขตการก่อสร้างกำแพงเมืองจากศิลาแลง ลักษณะผังเมืองเป็นรูปหลายเหลี่ยมไม่สม่ำเสมอตามทิศทางของแม่น้ำยม ในช่วงนี้

ลักษณะของกำแพงเมืองศรีสัชนาลัยมี หลายแนวเพราะคงมีการผสมผสานเอาแนวกำแพงคันดินในสมัยที่เป็นเมืองเชลียงเข้ามาใช้ประโยชน์ด้วย โบราณสถานในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย มีทั้งภายในและภายนอกกำแพงเมือง ซึ่งรวมทั้งหมดมีไม่น้อยกว่า 215 แห่งโบราณสถานที่สำคัญมีดังนี้

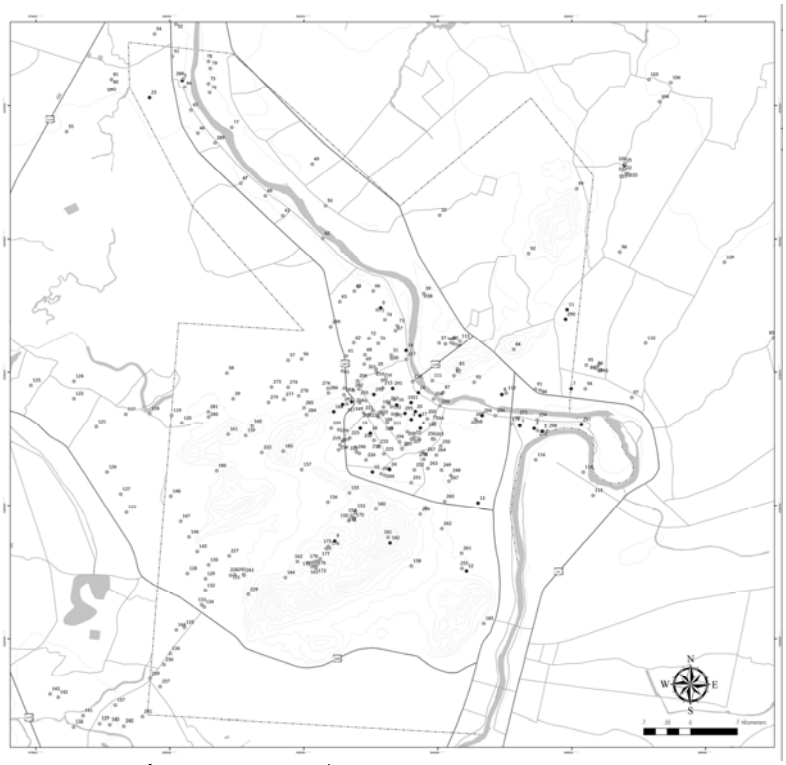

ภาพที่ 4.6 ภาพแผนที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

โบราณสถานโบราณสถานในเมืองเก่าศรีสัชนาลัย

(1) ประตูไชยพฤกษ์	(6) ประตูสะพานจันทร์และป้อม	(11) วัดเขาสุวรรณคีรี
(2) ประตูชนะสงครามและป้อม	(7) ประตูเตาหม้อ	(12) วัดนางพญา
(3) ประตูดอนแหลมและป้อม	(8) วัดช้างล้อม	(13) วัดสวนแก้วอุทยานน้อย
(4) หลักเมือง	(9) วัดเจดีย์เจ็ดแถว	(14) วัดสวนแก้วอุทยานใหญ่
(5) ประตูรามณรงค์และป้อม	(10) วัดเขาพนมเพลิง	(15) วัดอุดมป่าสัก

โบราณสถานนอกเมืองโบราณศรีสัชนาลัย ด้านทิศเหนือ

(16) เตาเผาทุเรียงบ้านเกาะน้อย	(17) เตาทุเรียงบ้านป่ายาง	(18) วัดกุฏิราย

โบราณสถานนอกเมืองโบราณศรีสัชนาลัย ด้านทิศใต้

(19) ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (22) วัดชมชื่น (25) วัดน้อย
(20) กำแพงเมืองเชลียง (23) วัดโคกสิงคาราม (26) วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ
(21) วัดเจ้าจันทร์ (24) วัดน้อยจำปี

โบราณสถานนอกเมืองโบราณศรีสัชนาลัย ด้านทิศตะวันออก

(27) วัดป่าแก้วหรือวัดไตรภูมิป่าแก้ว (28) วัดสวนสัก

โบราณสถานนอกเมืองโบราณศรีสัชนาลัย ด้านทิศตะวันตก

(29) วัดเจดีย์เอน (33) วัดเขาใหญ่ล่าง (37) วัดสระไข่น้ำ
(30) วัดอีเป้อ (34) วัดพญาดำ (38) วัดสระปทุม
(31) วัดหัวโขน (35) วัดพรหมสี่หน้า (39) วัดยายตา
(32) วัดเขาใหญ่บน (36) วัดราหู

โบราณสถานนอกเมืองโบราณศรีสัชนาลัยบนภูเขา

(40) วัดเขาอินทร์ (42) วัดเขาพระบาท 2 (44) วัดเขาพระศรี
(41) วัดเขาพระบาท 1 (43) วัดเขาพระบาท 3 (45) วัดเขารังแร้ง

4.4.1.3อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรได้รับการประกาศให้เป็น "มรดกโลก" ร่วมกับอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย จากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ต่อรูปแบบศิลปะที่ปรากฏมีลักษณะร่วมสมัยระหว่างสุโขทัยและอยุธยา

อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรแบ่งออกเป็น โบราณสถานฝั่งตะวันออก และฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง ซึ่งใช้วัสดุก่อสร้างที่แตกต่างกัน ด้านตะวันออกของแม่น้ำปิง เป็นที่ตั้งเมืองกำแพงเพชร โบราณสถานจะสร้างด้วยศิลาแลงและมีขนาดใหญ่ ส่วนโบราณสถานฝั่งตะวันตกคือเมืองนครชุมก่อสร้างด้วยอิฐและมีขนาดเล็ก แต่รูปแบบศิลปะที่ปรากฏมีลักษณะร่วมสมัยระหว่างสุโขทัยและอยุธยา นอกจากนี้ยังมีโบราณสถานนอกเมืองกำแพงเพชร หรือเขตอรัญญิก อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ระยะทาง 2 กิโลเมตร

เมืองกำแพงเพชรโบราณตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิงและยังเป็นที่ตั้งของเมืองกำแพงเพชรปัจจุบัน ลักษณะผังเมืองเป็นรูปคล้ายสี่เหลี่ยมคางหมูวางแนวขนานไปกับลำน้ำปิง กำแพงเมืองมีความยาวประมาณ 2,200 เมตร กว้างเฉลี่ยประมาณ 500 เมตร ตัวกำแพงก่อด้วยศิลาแลงมีเชิงเทิน ตอนบนก่อเป็นรูปใบเสมา รอบกำแพงชั้นนอกเป็นคูน้ำและคันดินขนาดใหญ่ บางช่วงมี 2-3 ชั้น กำแพงเมืองศิลาแลงคงสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนกลางประมาณพุทธศตวรรษที่ 21 รอบกำแพงเมืองมีประตู 10 ประตู ป้อมปราการ 9 ป้อม บริเวณส่วนกลางด้านในกำแพงเมืองเป็นที่ตั้งของวัดพระแก้วและวัดพระธาตุที่สันนิษฐานว่าเป็นวัดหลวงขนาดใหญ่ที่สุดของเมือง ทิศเหนือของวัดพระแก้วคือ สระมน สันนิษฐานว่าเป็นเขตวังหรือที่ประทับของเจ้าเมือง นอกจากนี้ยังมีโบราณสถานขนาดเล็กกระจายในเมืองประมาณ 10 แห่ง ที่สำคัญคือ ศาลพระอิศวร เป็นเทวาลัยในศาสนาฮินดูและเคยเป็นที่ประดิษฐานเทวรูปพระอิศวร พระวิษณุ และพระอุมา ปัจจุบันเทวรูปทั้งสามจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กำแพงเพชร

ส่วนบริเวณนอกกำแพงเมืองทางทิศเหนือเป็นเขตกลุ่มวัดขนาดใหญ่ตั้งรวมกลุ่มประมาณ 40 วัดอยู่บนเนินลูกรังขนาดใหญ่ที่เป็นแหล่งขุดศิลาแลงที่สำคัญที่นำมาสร้างอาคารต่างๆในเมืองกำแพงเพชรเรียกว่า เขตอรัญญิก โดยโบราณสถานแต่ละแห่งใช้ศิลาแลงเป็นวัสดุหลักในการก่อสร้างและมีขนาดที่ใหญ่โตมาก วัดที่สำคัญภายในเขตอรัญญิกได้แก่ วัดช้างรอบ วัดพระสี่อิริยาบถ วัดพระนอน วัดสิงห์ วัดอาวาสใหญ่ เป็นต้น นอกจากนี้นอกเขตกำแพงเมืองทางทิศตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือยังพบโบราณสถานขนาดเล็กกระจายตัวอยู่ วัดที่สำคัญได้แก่ วัดตะแบกลาย วัดช้าง วัดดงหวาย และวัดกะโลทัยที่มีเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ในสมัยสุโขทัยเป็นเจดีย์ของวัด

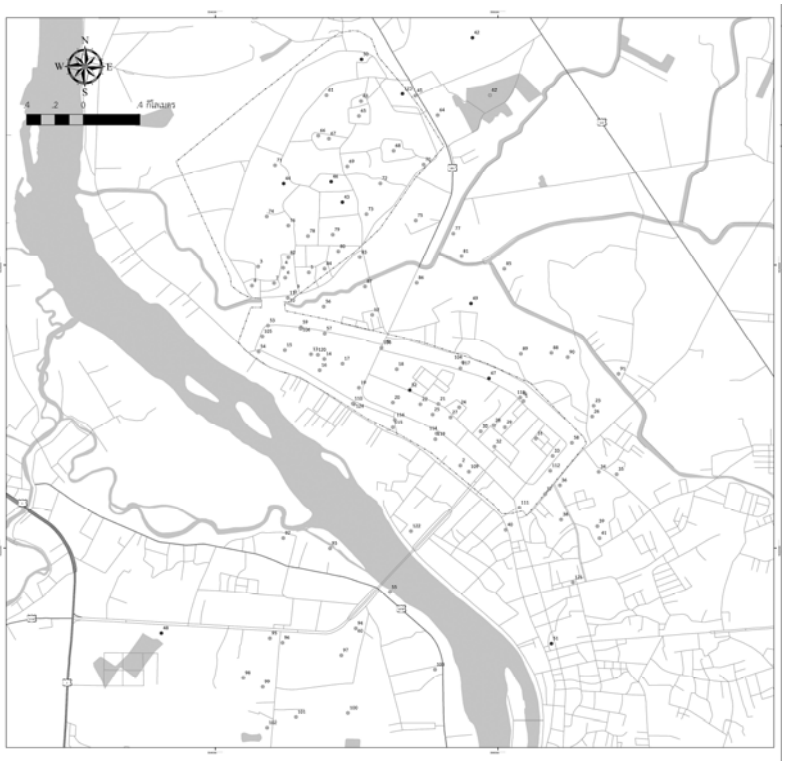

ภาพที่ 4.7 ภาพแผนที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

โบราณสถานเขตเมืองนครชุม

(1) วัดพระบรมธาตุ
(2) วัดเจดีย์กลางทุ่ง
(3) กำแพงป้อมทุ่งเศรษฐี

โบราณสถานเขตกำแพงเมือง

(4) วัดพระธาตุ
(5) วัดพระแก้ว
(6) สระมน
(7) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติกำแพงเพชร
(8) หลักเมือง

โบราณสถานเขตอรัญญิก

(9) วัดพระนอน
(10) วัดพระสี่อิริยาบถ
(11) วัดสิงห์
(12) วัดช้างรอบ
(13) วัดอาวาสใหญ่
(14) วัดนาคเจ็ดเศียร

4.4.2 สถานภาพด้านแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์

4.4.2.1 สภาพปัญหาในแหล่งท่องเที่ยวเชิงกายภาพ

1) ปัญหาความเชื่อมโยงของพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ทั้ง 3 แห่ง ทั้งความเชื่อมโยงของโครงข่ายถนนและการสัญจร และการเชื่อมโยงข้อมูลการประชาสัมพันธ์และสื่อสาร

2) ปัญหาการเข้าถึงพื้นที่ เนื่องจากขาดการบริการขนส่งสาธารณะเพื่อรองรับการสัญจรของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้รวมถึงประสิทธิภาพของการบริการและความคุ้มค่าของการลงทุนในการพัฒนาการขนส่งสาธารณะ

3) ปัญหาการสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการบริการนักท่องเที่ยว ได้แก่ ศูนย์บริการข้อมูล สถานที่พักแรม ป้ายแสดงข้อมูลและป้ายสัญลักษณ์ต่าง ๆ

4) ปัญหาด้านควาปลอดภัย จากการบริการด้านความปลอดภัยไม่ทั่วถึงและเพียงพอเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยว

แม้เมืองโบราณสุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร ซึ่งนับรวมพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ทั้ง 3 แห่ง และโบราณสถานในบริเวณใกล้เคียงนั้น จะได้รับการขุดแต่ง และบูรณะอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลานาน และในบางพื้นที่มีลักษณะดูเหมือนว่าได้รับการบูรณะอย่างค่อนข้างสมบูรณ์ แต่ในความเป็นจริงแล้ว การบูรณะที่ผ่านมายังมุ่งความสนใจไปเพียงที่ตัวสิ่งก่อสร้าง และการปรับปรุงโดยคำนึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความงามของโบราณสถานเป็นหลัก ทั้งยังเป็นไปในรูปแบบเดียวกันในทั้ง 3 พื้นที่

4.4.2.2 ปัญหาชุมชนในพื้นที่เมืองโบราณ

ปัญหาชุมชนกับพื้นที่เมืองโบราณ หมายรวมถึงพื้นที่ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์และพื้นที่โดยรอบโบราณสถานอื่นๆ นั้น นับเป็นปัญหาหลักที่ได้รับการกล่าวถึงเสมอ สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลักๆ ดังนี้

1) ปัญหาการรุกล้ำพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ และโบราณสถานทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา รวมทั้งปัญหาจากชุมชนที่มิได้อยู่ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์แต่ส่งผลต่อโบราณสถาน เมืองอุทยานศรีสัชนาลัย ตลอดจนการก่อสร้างอาคารต่างๆ บนแนวถนนพระร่วงซึ่งเป็นถนนโบราณ เป็นต้น

2) ปัญหาความขัดแย้ง หรือความไม่เข้าใจกันระหว่างประชาชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลจัดการพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี

4.4.2.3 ปัญหาผลกระทบจากโครงการพัฒนา

1) ปัญหาผลกระทบที่อาจก่อความเสียหายต่อแหล่งโบราณสถานจากโครงการพัฒนาโรงสร้างพื้นฐานของภาครัฐ เช่น โครงก่อสร้างถนน ซึ่งมีแนวเส้นทางใกล้กับแหล่งโบราณและถนนที่มีปริมาณการสัญจรของรถบรรทุกจำนวนมาก จะส่งผลต่อโครงสร้างของแหล่งโบราณสถาน

2) ปัญหาจากการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวโดยไม่มีการควบคุมรูปแบบการให้บริการก่อให้เกิดมลภาวะสูงในเขตโบราณสถาน

3) ปัญหาจากการพัฒนาเมือง ทำให้มูลค่าที่ดินสูง เป็นสาเหตุหนึ่งที่ก่อให้เกิดการบุกรุกที่โบราณสถาน หรือผู้ครอบครองโบราณสถาน โบราณวัตถุ ปิดบัง ซ่อนเร้น หรือทุบทำลาย เนื่องจากกลัวเสียประโยชน์ให้แก่รัฐเป็นต้น

4.4.3 เสนอแนะแนวทางพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวที่หลากหลายเชื่อมโยงชุมชนประวัติศาสตร์ ชุมชนวัฒนธรรม ชุมชนตลาดและชุมชนริมน้ำด้วยรูปแบบที่หลากหลายทั้งทางบกและทางน้ำ

4.4.3.1 พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย / วัดตระพังทอง / ชุมชนตลาด

ตั้งอยู่ภายในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ใกล้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุโขทัย มีสระน้ำขนาดใหญ่อยู่ภายในบริเวณวัด ที่เรียกว่าสระ ตระพังทอง เป็นสระน้ำที่เก็บน้ำไว้ใช้อุปโภคบริโภคมาแต่โบราณ บริเวณเกาะกลางสระน้ำ เป็นที่ตั้งของโบราณสถานสำคัญของวัดตระพังทองในปัจจุบันสภาพพื้นที่ด้านหน้าอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ชุมชนเมืองเก่า-วัดตระพังทอง เป็นพื้นที่สำคัญในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ที่เข้ามาเที่ยวชมเขตอุทยานประวัติศาสตร์ เป็นชุมชนตลาดมาตั้งแต่โบราณที่สำคัญ และเป็นจุดเชื่อมโยงอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยกับพื้นที่ท่องเที่ยวอื่นๆ เช่นแหล่งท่องเที่ยวเขตอรัญญิก ชุมชนริมน้ำคลองแม่รำพันและเมืองสุโขทัย เป็นต้น

ภาพที่ 4.8แสดงกิจกรรมและการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนตลาดวัดตระพังทอง

4.4.3.2 พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย / คลองแม่รำพัน / ชุมชนริมน้ำ

พื้นที่ตามแนวคลองแม่รำพันเป็นคลองโบราณมีความสำคัญทั้งทางเศรษฐกิจและใช้ในการขนส่งสินค้าสังคโลกในอดีต ประชาชนที่อยู่อาศัยบริเวณคลองแม่รำพัน และเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์กับอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและแหล่งโบราณสถาน

เส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับวิถีคลองกับเป็นชุมชน แหล่งโบราณสถานของอาณาจักรสุโขทัย เพื่อให้สอดคล้องกับการใช้กิจกรรมต่าง ๆ เป็นการสร้างทางเลือกใหม่ในการท่องเที่ยวพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและพื้นที่ต่อเนื่องโดยรอบ

ภาพที่ 4.9 แสดงพื้นที่มีลักษณะสำคัญทางกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรม

4.4.3.3 พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร / ตลาดนครชุม / ชุมชนตลาด

นครชุมเป็นเมืองเก่าที่ปรากฏอยู่ในหน้าประวัติศาสตร์ชาติไทยไม่ต่ำกว่า700ปีรุ่นราวคราวเดียวกับเมืองสุโขทัย และมีมาก่อนเมืองชากังราวซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองกำแพงเพชรปัจจุบัน ตัวเมืองนครชุมตั้งอยู่ริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงและตามลำน้ำปิงยังปรากฏ ซากกำแพงเมืองเก่าเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าโค้งไปตามรูปลำน้ำ มีโบราณสถานที่ยังคงสภาพให้เห็นอยู่หลายแห่งอาทิแนวคูเมืองเก่าพระบรมธาตุพระศรีมหาโพธิ์ ป้อมทุ่งเศรษฐีวัดโบราณ เขตอรัญญิก

นครชุม มี ความสมบูรณ์มาตั้งแต่ครั้งอดีตจนถึงปัจจุบันเนื่องจากมีแม่น้ำปิงไหลผ่านและ มีคลองสวนหมาก ให้น้ำหล่อเลี้ยงมาอย่างต่อเนื่องซึ่งมีสภาพภูมิประเทศเหมาะแก่การสร้าง เมืองเป็นอย่างยิ่ง นับว่าเป็นดินแดนที่มีความสมบูรณ์เนื่องจากนครชุมในอดีตเป็นเมืองค้าขาย โดยเฉพาะค้าไม้และของจำเป็นอื่นๆ จึงมีทั้งพ่อค้าและแรงงาน จากต่างถิ่นหลากหลายชนเผ่าทั้ง ไทย จีน กระเหรี่ยง มอญ ลาว จึงทำให้มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย

กิจกรรมพิเศษ “ตลาดย้อนยุคนครชุม” ซึ่งเป็นถนนคนเดินจำลองตลาดโบราณมาไว้ด้วยการให้พ่อค้าแม่ค้าแต่งกายย้อนยุค นุ่งผ้าแถบผ้าจุงกระเบน ซึ่งทางเทศบาลจะจัดให้มีขึ้นทุกวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์แรกของเดือน เปิดตลาดตั้งแต่ประมาณ 17.00 น. เป็นต้นไปถึงกลางคืนภายในตลาดนั้นเต็มไปด้วยอาคารบ้านเรือนโบราณ 2 ชั้น ทำให้ราวกับย้อนยุคไปในสมัยก่อน เป็นตลาดที่เน้นการท่องเที่ยวเที่ยวเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Low Carbon Tourism) ตลาดโลว์คาร์บอนแห่งแรกในประเทศ โดยกลุ่มชาวบ้านได้ช่วยกันใช้ การใช้ภาชนะที่ย่อยสลายได้ทดแทนการใช้ถุงพลาสติก และโฟม เช่น ใบตอง เป็นต้น รวมทั้งปรับเปลี่ยนหลอดไฟจากหลอดไส้มาเป็นหลอดตะเกียบหรือ Led อีกด้วย

ภาพที่ 4.10 แสดงพื้นที่มีลักษณะสำคัญทางกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรม

4.4.3.4 พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย / บ้านป่ายาง,เกาะน้อย / ชุมชนวัฒนธรรม

เครื่องถ้วยจากแหล่งเตาศรีสัชนาลัย เป็นแหล่งอุตสาหกรรมเครื่องสังคโลกที่สำคัญ พบเตาจำนวนมากตั้งเรียงรายอยู่บริเวณสองฝั่งของแม่น้ำยม ส่วนมากเป็น “เตาประทุน” หรือเตาชนิดระบายความร้อนผ่านในแนวนอน กลุ่มเตาที่สำคัญสองกลุ่มคือ กลุ่มเตาบ้านเกาะน้อย และกลุ่มเตาบ้านป่ายาง ในพุทธศตวรรษที่ 20 เครื่องสังคโลกศรีสัชนาลัยเป็นสินค้าเศรษฐกิจที่แพร่หลายและเป็นที่นิยมของ ท้องตลาด การผลิตสังคโลกในบริเวณศรีสัชนาลัยดำเนินกิจการในลักษณะอุตสาหกรรม โดยมีอาณาจักรอยุธยาซึ่งมีอิทธิพลด้านการเมืองเหนือสุโขทัยและศรีสัชนาลัย ดำเนินธุรกิจในฐานะรัฐที่เป็นพ่อค้าคนกลางนำใส่เรือสำเภาออกไปขายตามเมืองท่าทั้งในประเทศและนอกประเทศ บันทึกการสั่งสินค้าของพ่อค้าฝรั่งชาติต่างๆ ที่เข้ามาติดต่อค้าขายในกรุงศรีอยุธยาในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 22 เป็นหลักฐานยืนยันได้ว่า เครื่องสังคโลกศรีสัชนาลัยยังคงเป็นสินค้าที่ยังเป็นที่นิยม

เครื่องสังคโลกเตาทุเรียงป่ายาง ปัจจุบันอยู่ในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำยม เหนือแก่งหลวงอยู่ใกล้เมืองเก่าศรีสัชนาลัย เครื่องสังคโลกที่ได้จากแหล่ง นี้มีลวดลายและน้ำยาเคลือบสวยงาม รูปแบบพิเศษกว่าเตาเผาแหล่งอื่น แยกเป็นเตาเผารูปยักษ์ นาค มังกร และเตารูปตุ๊กตา สันนิษฐานว่าเตานี้จะเป็นเตาหลวง

เครื่องสังคโลกเตาทุเรียงเกาะน้อยปัจจุบันอยู่ในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยริมฝั่งคลองบางบอน ตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย เป็นภาชนะถ้วยชาม,จาน,จานเชิง,โถ,ขวด มีหลาย สีเช่น สีน้ำตาล สีเหลืองอ่อน สีเขียวไข่กา สีขาว การเรียงเครื่องถ้วยเตาเผาไม่ซ้อนกันเป็นชั้น ๆ อย่างเตาสุโขทัย แต่วางบนกี๋แท่งกลวง ก้นชามที่เตาเกาะน้อย นี้จะเป็นวงแหวนปรากฏอยู่

ภาพที่ 4.11 แสดงพื้นที่มีลักษณะสำคัญทางกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรม

4.4.3.5พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย / ย่านวัฒนธรรมเงิน ทองบ้านท่าชัย/ ชุมชนวัฒนธรรม

ทองโบราณ หรือ ทองศรีสัชนาลัย(2)เป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงของชาวบ้านตำบลท่าชัยและตำบลศรีสัชนาลัย ที่บรรจงทำทองรูปพรรณเลียนแบบอย่างเครื่องทองสมัยโบราณได้อย่างสวยงาม เป็นงานฝีมือทุกขั้นตอน รูปแบบที่นำมาผลิตได้จากรูปแบบเครื่องทองโบราณ ลวดลายประติมากรรมลายปูนปั้น จิตรกรรมฝาผนัง ตลอดจนเครื่องทองโบราณจากแหล่งอื่น ๆ

ภาพที่ 4.12แสดงงานช่างทองศรีสัชนาลัย(3)ที่มา :*วัดนางพญา ศรีสัชนาลัยงดงามวิจิตรด้วยลายปูนปั้นฝีมือชั้นครู ถ่ายทอด และพัฒนาสู่ ทองโบราณศรีสัชนาลัย*.(15 กรกฎาคม 2556). โดย สุรศักดิ์ ชวยานันท์. สืบค้นจาก http://www.oknation.net/blog/surasakc/2010/10/20/entry-2

การทำเครื่องเงินลายโบราณ[1] เป็นการเลียนแบบการทำทองลายโบราณ ผู้ที่ต้องการทำทองลายโบราณต้องนำมาฝึกเพื่อเป็นช่างเงินก่อน เพราะถ้าหากว่านำมาฝึกเป็นช่างทองเลย ทองอาจจะเสียมูลค่าของทองสูง ลวดลายคล้ายคลึงกับทองโบราณเงินลายโบราณศรีสัชนาลัย เป็นเครื่องเงินที่มีลักษณะอ่อนช้อยงดงามจึงต้องใช้เงินเต็มเปอร์เซ็นต์เพื่อที่จะได้เกรียวที่ละเอียด ลวดลายที่สวยงาม ถ้าใช้เงินไม่เต็มเปอร์เซ็นต์ หรือเงินผสมจะทำให้ลวดลายแข็งไม่งดงาม

ภาพที่ 4.13 แสดงงานช่างเงินศรีสัชนาลัย ที่มา : *เงินทองลายโบราณ.* (15 กรกฎาคม 2556). โดยสำนักงานส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน. สืบค้นจาก http://www.otoptoday.com/wisdom/1425/เงินลายโบราณศรีสัชนาลัย

[1]เงินทองลายโบราณ. (15 กรกฎาคม 2556). โดย สำนักงานส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน. สืบค้นจาก http://www.otoptoday.com/wisdom/1425/เงินลายโบราณศรีสัชนาลัย

4.4.3.6พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย / ชุมชนบ้านพระปรางค์ / ชุมชนริมน้ำ

ชุมชนบ้านพระปรางค์ อยู่ในพื้นที่เมืองเชลียงเดิม ชุมชนทอดตัวยาวไปตามแนวกำแพงเมืองเชลียงเดิม ขนานไปกับลำน้ำ “เมืองเชลียงเป็นเมืองเก่า สร้างก่อนเมืองศรีสัชนาลัยช้านาน เป็นเมืองขอมสร้างรู้ข้อนี้ได้ด้วยอยู่ฝั่งตะวันออกแม่น้ำยม เพราะพวกข้างตะวันออกขึ้นไปสร้างจึงเอาแม่น้ำไว้หน้าเมืองพระธาตุเมืองเชลียงน่าจะเป็นเทวสถานเดิมของพวกขอม ก่อด้วยแลงไม่ใหญ่นัก แต่บางทีจะมาพอกแก้ไขเป็นพระปรางค์หรือพระเจดีย์ในชั้นหลัง ที่ว่าดังนี้ตามที่สังเกตเห็นพระธาตุที่วัดจุฬามณี

ส่วนเมืองสัชนาลัยนั้นมาสร้างทีหลัง เมื่อแม่น้ำยมเปลี่ยนทางดังพระยายอดฯ กล่าวมาในจดหมายไม่ผิด เป็นเมืองพวกไทยที่ลงมามณฑลพายัพสร้าง จึ้งสร้างข้างฝั่งตะวันตกเมืองเชียงชื่น หนังสือของชาวข้างใต้ เช่นพระราชกำหนดกฎหมายเรียกชื่อเมืองเหนือตามที่ชาวใต้เคยเรียก เช่นเมืองเชลียง ถึงย้ายมาตั้งเมืองสัชนาลัยแล้วก็ยังเรียกว่าเมืองเชลียงตามเดิม”

ภาพที่ 4.14 ประเพณีไหว้พระปรางค์ และตลาดใคร ใคร่ค้า ค้า (วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเชลียง)

ภาพที่ 4.15 ประเพณีแห่กฐินพระราชทานทางน้ำ/แข่งเรือยาวประเพณี/วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเชลียง

ภาพที่ 4.16ตลาดท่าเสด็จ หมู่บ้านพระปรางค์

4.4.3.7 พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย / ถนนคนเดินริมตลิ่ง แลนด์อาร์ต ท่าชัย / ชุมชนริมน้ำ

แลนอาร์ต[ii]ตั้งอยู่ที่ริมแม่น้ำยมบริเวณ “ชุมชนท่าชัยพัฒนา” ต.ท่าชัย อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย มีลักษณะเป็นทางเดินริมน้ำที่มีความพิเศษคือ พื้นฟุตปาทบริเวณนี้ถูกวาดและลงสีสันอย่างสวยงามยาว 175 เมตร โดยลวดลายที่วาดนั้นนำมาจากลวดลายของ “ผ้าชิ่นตีนจก” อันเลื่องชื่อของ อ.ศรีสัชนาลัยเกิดขึ้นจากความร่วมมือของชาวบ้านท่าชัยและชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนท่าชัย ต้องการส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวในชุมชน มีกิจกรรมที่น่าสนใจคือ “ถนนคนเดินริมตลิ่ง” เป็นตลาดขายสินค้าพื้นเมือง อาหารโบราณและการแสดงประจำถิ่น เป็นการวิธีอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชนได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 4.17แสดงถนนคนเดินริมตลิ่ง แลนด์อาร์ต ท่าชัย

4.4.3.7 พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย / ชุมชนบ้านคุกพัฒนา / ชุมชนประวัติศาสตร์

เยือน 'บ้านคุกพัฒนา' เมืองในตำนานพระร่วงบ้านคุกพัฒนา ต.สารจิตร อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย แยกตัวออกมาจากบ้านคุก หมู่ที่ 2 ตั้งแต่ปี 2545 ซึ่งชื่อของบ้านคุก ไม่ได้เกี่ยวอะไรกับคนคุก แต่เป็นชื่อที่ตั้งตามเรื่องราวในสมัยพระร่วง รวมถึงสถานที่ต่างๆ ในหมู่บ้าน ก็มีเรื่องเล่าที่สอดรับกับเหตุการณ์ในสมัยพระร่วงเช่นเดียวกัน แม้กระทั่งว่าวพระร่วง ที่กลายมาเป็นของฝาก ของที่ระลึกของหมู่บ้านนี้ไปโดยปริยาย

ภาพที่ 4.18 แสดงงานประกวดว่าวพระร่วง-พระลือ บ้านคุกพัฒนา

4.4.3.8 พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย / ชุมชนบ้านนต้นจั่น/ ชุมชนวิถีชีวิต

บ้านนาต้นจั่น ตั้งอยู่ในตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัด สุโขทัย เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้วิถีชีวิต ของคนในชุมชน ในเชิงอนุรักษ์ ได้ท่องเที่ยวสัมผัสกับธรรมชาติแบบครบวงจร โดยได้จัดเป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยว ได้มาพักร่วมกับเจ้าของบ้านทำกิจกรรมร่วมกันเรียนรู้วิถีชีวิตตามชุมชน บ้านนาต้นจั่นเป็นชุมชมดั้งเดิมอพยพมาจากเมืองเหนือ และเมืองลับแล ภาษาที่ใช้เป็นภาษาเหนือ หมู่บ้านนาต้นจั่นเป็นหมู่บ้านเล็กๆ มีต้นจั่นขึ้นอยู่มากมาย จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านนาต้นจั่น บ้านนาต้นจั่นสามารถมองเห็นได้ชัดเจนจากบนดอย ประชากรมี 270 ครัวเรือน ประกอบอาชีพทำนา ทำสวน ผลไม้ ปลูกกล้วย ลางสาด ทุเรียน ตามฤดูกาล อาชีพเสริมคือ อาชีพทอผ้า จักสาน ทำหัตถกรรมตอไม้ ชุมชนอยู่กันแบบพี่แบบน้อง เอื้ออาทรต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อเรื่องผีและข้อปฏิบัติตามบรรพบุรุษ

ภาพที่ 4.19 แสดงกิจกรรมการท่องเที่ยว

4.5ผลการศึกษา วิเคราะห์ และกำหนดมาตรการทางกฎหมาย (Zoning Ordinance) ในการควบคุมสภาพแวดล้อมของเมืองมรดกโลกที่สอดคล้องกับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวและวิถีชีวิตชุมชน

4.5.1 ความสอดคล้องกับผังการพัฒนาของชุมชนสุโขทัย

จากนโยบายการพัฒนาพื้นที่ตามแนวพื้นที่เศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor) ซึ่งได้พัฒนาทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 ให้เป็นถนน 4 ช่องจราจร ทำให้การเข้าถึงพื้นที่ของชุมชนเมืองเก่าสะดวกยิ่งขึ้น นอกจากนี้การกำหนดนโยบายการพัฒนาพื้นที่ได้มุ่งเน้นให้ชุมชนเมืองเก่าเป็นศูนย์กลางทางด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ และได้พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกจากกำแพงเพชร-สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย โดยให้ชุมชนเมืองเก่าเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวที่สำคัญ ซึ่งมีส่วนช่วยสนับสนุนศักยภาพในการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้นในอนาคตบริเวณพื้นที่ชุมชนเมืองเก่า เป็นชุมชนเมืองที่ตั้งอยู่ในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ซึ่งได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก โดยได้มีการพัฒนาพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวจากอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย (ตำบลเมืองเก่า) กับอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ในเขตอำเภอศรีสัชนาลัย โดยใช้เส้นทางติดต่อระหว่างเมืองศูนย์กลางของอาณาจักรสุโขทัย กับเมืองกำแพงเพชร และเมืองศรีสัชนาลัย นอกจากนี้ ในการพัฒนาเส้นทางติดต่อระหว่างเมืองเก่าและเมืองสุโขทัยธานี ควรมีการปรับปรุงเส้นทางโดยการควบคุมรูปแบบการก่อสร้างและกำหนดให้มี Street Furniture ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ความเป็นเมืองมรดกโลกของพื้นที่

สภาพพื้นที่ของชุมชนเทศบาลตำบลเมืองเก่าโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มบริเวณสองฝั่งคลองแม่รำพึง ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม รองลงมาคือการใช้ประโยชน์เพื่อการอยู่อาศัย โดยมีการก่อสร้างบ้านเรือนหนาแน่นในบริเวณชุมชนบ้านเหนือและชุมชนบ้านใต้ ด้านทิศตะวันออกภายในกำแพงเมืองเก่าตาม ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 ทั้งสองฟากของถนนจากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงประชากรของกรมโยธาธิการและผังเมือง พบว่าช่วงปี พ.ศ.2544-2551 อัตราการเพิ่มประชากรมีแนวโน้มลดลง แต่ด้วยนโยบายบทบาทและหน้าที่องชุมชน อีกทั้งความเป็นเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่ได้รับการสนับสนุนเพิ่มขึ้นเป็นลำดับเชื่อว่าในอนาคตประชากรจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 0.50 ต่อปี จนถึงปี พ.ศ.2571 และพบว่าชุมชนเมืองเก่ามีแนวโน้มการขยายตัวออกไปนอกเขตเทศบาลตำบลเมืองเก่า ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 ซึ่งในอนาคตคาดว่ายังคงมีแนวโน้มที่จะขยายตัวไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 ทางด้านทิศตะวันออกของชุมชน และด้านทิศใต้เป็นส่วนใหญ่

การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทโบราณสถานได้ถูกกำหนดไว้ในเขตผังเมืองชุมชนเทศบาลตำบลเมืองเก่ามีที่ดินที่เป็นที่ตั้งของโบราณสถานที่กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้ ภายในเขตกำแพงเมืองและกระจายตัวอยู่นอกเขตกำแพงเมืองเก่า

สถานการณ์ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ผ่านมาค่อนข้างจะเป็นปัญหา โดยเฉพาะการให้บริการสาธารณะต่างๆ แก่ชุมชน เนื่องจากภายในพื้นที่ชุมชนเมืองเก่ายังไม่มีการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินและโครงข่ายระบบคมนาคมขนส่งมาเป็นเวลานาน การขยายตัวของสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ชุมชนเมืองเก่า จึงเป็นไปอย่างไร้ระเบียบ และเกาะตัวเป็นแนวยาวตามถนนสายหลักของชุมชน โดยเฉพาะบริเวณทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12และริมฝั่งคลองแม่รำพึง

สำหรับปัญหาการทับซ้อนของการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณเมืองเก่าก็ยังคงเป็นประเด็นเนื่องจากการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเมืองเก่าเป็นการตั้งถิ่นฐานที่ปะปนกับโบราณสถาน และมีการก่อสร้างที่อยู่อาศัยรุกล้ำเข้าไปในบริเวณที่เป็นเขตโบราณสถาน ซึ่งปัจจุบันพบว่า มีการก่อสร้างบ้านเรือนอยู่ในบริเวณกำแพงเมืองทางด้านตะวันออก จึงทำให้การก่อสร้างถนนตามแนวกำแพงเมืองเพื่อเชื่อมกับเส้นทางอื่นยังเป็นปัญหาเป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบการปลูกสร้างบ้านเรือนในบริเวณกำแพงเมืองเก่า ซึ่งตามพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518 กำหนดให้บริเวณกำแพงเมืองเก่าเป็นที่หลวง ซึ่งประชาชนไม่สามารถครอบครองพื้นที่ดังกล่าว

โครงการคมนาคมและขนส่ง เป็นการกำหนดระบบของถนนให้มีขนาดความกว้างที่เหมาะสมกับสภาพชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เป็นแผนแม่บทในการส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่ หรือใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการปรับปรุงถนนเดิม ก่อสร้างถนนเพิ่มเติม ซึ่งจะทำให้โครงข่ายมีความสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อรองรับการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งเทศบาลตำบลเมืองเก่าสามารถใช้ในการควบคุมการก่อสร้างอาคาร และกำหนดแนวถอยร่นของอาคารที่จะก่อสร้างขึ้นใหม่ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกำหนดระบบมาตรฐานของถนนโครงการไว้ในเบื้องต้น เพื่อลดปัญหาและสามารถรองรับการขยายตัวของชุมชนในอนาคต

การวางผังระบบโครงการคมนาคมและขนส่งในเขตวางผังเมืองชุมชนเมืองเก่าได้พิจารณาโครงข่ายถนนเดิมเป็นหลัก ซึ่งแบ่งถนนตามลักษณะหน้าที่การให้บริการ (Function Classification) ออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1) ถนนสายประธานหรือทางด่วน (Arterial Streets, Expressways) เป็นถนนสายสำคัญของชุมชน แนวถนนเชื่อมโยงระหว่างชุมชน รองรับปริมาณการจราจรที่มีความเร็วสูง การจราจรที่มีระยะ

ทางการเดินทางไกล การจราจรเข้า-ออกเมือง และการจราจรผ่านเมือง ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (ถนนจรดวิถีถ่อง) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 125

2) ถนนสายหลัก (Sub-Arterial Streets) เป็นถนนที่เชื่อมต่อระหว่างถนนสายประธานกับถนนสายรอง เชื่อมโยงศูนย์กลางชุมชนต่างๆ เข้าด้วยกัน ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12

3) ถนนสายรอง (Collector and Distributor Streets) ทำหน้าที่รวบรวมและกระจายการจราจรเข้าสู่และออกจากถนนสายหลักและสายท้องถิ่น เป็นถนนที่ให้บริการพื้นที่หรือกิจกรรมบริเวณสองข้างทางของถนน ความเร็วของยวดยานที่สัญจรบนถนนสายรองมักมีความเร็วค่อนข้างต่ำ เนื่องจากถูกรบกวนจากกิจกรรมบริเวณสองข้างทางของถนน มีปริมาณจราจร (Traffic Volume) ค่อนข้างต่ำ ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1272 และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1113

4) ถนนท้องถิ่นหรือซอย (Local or Access Road) ทำหน้าที่บริการเข้าถึงพื้นที่ (Accessibility) เป็นหลัก เป็นถนนที่มีขนาดเขตทางค่อนข้างแคบ มีปริมาณจราจรและความเร็วของยวดยานต่ำ มักจะเป็นถนนสายสั้นๆ ได้แก่ ตรอกหรือซอยต่างๆ ภายในพื้นที่ชุมชน

4.5.2 ความสอดคล้องกับผังการพัฒนาของชุมชนศรีสัชนาลัย

จากยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงพื้นที่มีความเชื่อมโยงในระดับประเทศ ระดับภาค และระดับจังหวัด โดยเน้นการพัฒนาพื้นที่ให้มีความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจตามแนวเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor) ทำให้สามารถกำหนดบทบาทหน้าที่ของชุมชนศรีสัชนาลัย จากความได้เปรียบเชิงพื้นที่ของชุมชนศรีสัชนาลัย ซึ่งเป็นที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ดังนั้น จึงมีความเด่นชัดในการพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยงเชิงอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ การส่งเสริมอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม และการให้บริการนักท่องเที่ยว
บริเวณพื้นที่ชุมชนศรีสัชนาลัย เป็นชุมชนเมืองที่ตั้งอยู่ในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ซึ่งได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดก โดยได้มีการพัฒนาพื้นที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวจากอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ในเขตอำเภอศรีสัชนาลัย กับอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย (ตำบลเมืองเก่า) และกับพื้นที่ประวัติศาสตร์เมืองกำแพงเพชร ชุมชนศรีสัชนาลัยจึงมีศักยภาพในด้านการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ซึ่งเชื่อมโยงกับชุมชนมากยิ่งขึ้นในอนาคต

ชุมชนศรีสัชนาลัยเป็นชุมชนศูนย์กลางทางด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ประวัติศาสตร์และได้มีการพัฒนาเส้นทางโดยมีเส้นทางติดต่อระหว่างเมืองศูนย์กลางของอาณาจักรสุโขทัยเพื่อเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก จากอุทยานประวัติศาสตร์เมืองกำแพงเพชร-อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-อุทยานประวัติศาสตร์เมืองศรีสัชนาลัย ซึ่งเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่สำคัญของภูมิภาค จึงควรกำหนดให้มีการปรับปรุงเส้นทางโดยการควบคุมรูปแบบการก่อสร้างและกำหนดให้มี Street Furniture ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ความเป็นเมืองมรดกโลกของพื้นที่

ชุมชนศรีสัชนาลัยเป็นชุมชนที่มีอัตราการเพิ่มของประชากรค่อนข้างต่ำ จึงทำให้การขยายตัวของชุมชนไม่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ประกอบกับมาตรการในการควบคุมการก่อสร้างในบริเวณพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ที่อนุญาตให้ปลูกสร้างอาคารใหม่ทดแทนอาคารเดิมและต้องขออนุญาตจากกรมศิลปากร จึงทำให้มีการขยายตัวของอาคาร และสิ่งปลูกสร้างโดยทั่วไปค่อนข้างต่ำ แต่ในปัจจุบันบริเวณพื้นที่บริเวณนอกเขตอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย บริเวณเส้นทางคมนาคมสายหลัก มีการขยายตัวของอาคารพาณิชย์และตึกแถวซึ่งเป็นที่พักอาศัย และประกอบการพาณิชยกรรมของประชาชนค่อนข้างมาก เนื่องจาก

เป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างชุมชนศรีสัชนาลัยกับชุมชนหาดเสี้ยวที่ตั้งอยู่บริเวณด้านทิศเหนือ และชุมชนเมืองสวรรคโลก ที่ตั้งอยู่บริเวณในด้านทิศใต้ ทั้งนี้ จากการสำรวจสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนในปัจจุบัน และการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของการใช้ประโยชน์ที่ดินในอดีตที่ผ่านมา พบว่า ชุมชนศรีสัชนาลัย มีแนวโน้มการขยายตัวออกไปทางด้านทิศตะวันออกของชุมชน และไปทางด้านทิศเหนือ ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1201 ซึ่งในอนาคต คาดว่าชุมชนศรีสัชนาลัยยังคงมีแนวโน้มที่จะขยายตัวไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101 ทางด้านทิศเหนือในบริเวณพื้นที่ชุมชนบ้านเกาะน้อย และไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1294 ทางด้านทิศตะวันตก โดยเฉพาะในบริเวณพื้นที่ชุมชนบ้านสารจิตร

โครงการคมนาคมและขนส่ง เป็นการกำหนดระบบของถนนให้มีขนาดความกว้างที่เหมาะสมกับสภาพชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เป็นแผนแม่บทในการส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่ หรือใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการปรับปรุงถนนเดิม ก่อสร้างถนนเพิ่มเติม ซึ่งจะทำให้โครงข่ายมีความสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อรองรับการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งเทศบาลตำบลศรีสัชนาลัย สามารถใช้ในการควบคุมการก่อสร้างอาคาร และกำหนดแนวถอยร่นของอาคารที่จะก่อสร้างขึ้นใหม่ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกำหนดระบบมาตรฐานของถนนโครงการไว้ในเบื้องต้น เพื่อลดปัญหาและสามารถรองรับการขยายตัวของชุมชนในอนาคต

โครงการระบบคมนาคมและขนส่งได้กำหนดให้มีถนนสายต่างๆ ซึ่งมีเขตทางกว้างเพียงพอที่จะทำการวางท่อระบายน้ำได้ ดังนั้น ในการพัฒนาระบบถนนภายในชุมชน สิ่งที่ควรดำเนินการควบคู่กันไป คือ การจัดให้มีท่องระบายน้ำตลอดแนวสองฝั่งถนน ซึ่งในรายละเอียดของพื้นที่ เช่น ระดับความลาดเอียง ทิศทางการไหลของน้ำ ขนาดของท่อ เทศบาลตำบลเมืองเก่าอาจขอความร่วมมือจากสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดในการออกแบบ โดยใช้เขตทางของถนนสายต่างๆ ในแผนผังเป็นโครงข่ายของระบบระบายน้ำได้

การวางผังระบบโครงการคมนาคมและขนส่งในเขตวางผังเมืองชุมชนเมืองศรีสัชนาลัยได้พิจารณาโครงข่ายถนนเดิมเป็นหลัก ซึ่งแบ่งถนนตามลักษณะหน้าที่การให้บริการ (Function Classification) ออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ถนนสายประธานหรือทางด่วน (Arterial Streets, Expressways) เป็นถนนสายสำคัญของชุมชน แนวถนนเชื่อมโยงระหว่างชุมชน รองรับปริมาณการจราจรที่มีความเร็วสูง การจราจรที่มีระยะทางการเดินทางไกล การจราจรเข้า-ออกเมือง และการจราจรผ่านเมือง ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101

2. ถนนสายหลัก (Sub-Arterial Streets) เป็นถนนที่เชื่อมต่อระหว่างถนนสายประธานกับถนนสายรอง เชื่อมโยงศูนย์กลางชุมชนต่างๆ เข้าด้วยกัน ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1201

3. ถนนสายรอง (Collector and Distributor Streets) ทำหน้าที่รวบรวมและกระจาย การจราจรเข้าสู่และออกจากถนนสายหลักและสายท้องถิ่น เป็นถนนที่ให้บริการพื้นที่หรือกิจกรรมบริเวณสองข้างทางของถนน ความเร็วของยวดยานที่สัญจรบนถนนสายรองมักมีความเร็วค่อนข้างต่ำ เนื่องจากถูกรบกวนจากกิจกรรมบริเวณสองข้างทางของถนน มีปริมาณจราจร (Traffic Volume) ค่อนข้างต่ำ ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1294 ถนนอบจ. สท. 5061 และถนนอบจ. สท. 5069 เป็นต้น

4. ถนนท้องถิ่นหรือซอย (Local or Access Road) ทำหน้าที่บริการเข้าถึงพื้นที่ (Accessibility) เป็นหลัก เป็นถนนที่มีขนาดเขตทางค่อนข้างแคบ มีปริมาณจราจรและความเร็วของยวดยานต่ำ มักจะเป็นถนนสายสั้นๆ ได้แก่ ตรอกหรือซอยต่างๆ ภายในพื้นที่ชุมชน

4.5.3 ความสอดคล้องกับผังการพัฒนาเมืองกำแพงเพชร

ผังเมืองรวมเมืองกำแพงเพชรฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 ประกาศบังคับใช้ใน ปี พ.ศ. 2542 ได้ทำการขยายอายุประกาศไป 3 ครั้งดังนี้ ขยายอายุ 5 ปี เมื่อปี พ.ศ. 2547 ขยายอายุ ครั้งที่ 1 เมื่อปี พ.ศ. 2552 และขยายอายุ ครั้งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ. 2553 ในขณะทำการศึกษาโครงการผังเมืองรวมอยู่ในขั้นตอนจัดทำเอกสารเสนอกระทรวงมหาดไทย ในพื้นที่เขตผังเมืองรวมเมืองกำแพงเพชร ท้องที่ตำบลหนองปลิง ตำบลทรงธรรม ตำบลสระแก้ว ตำบลนครชุม ตำบลในเมือง ตำบลเทพนคร และตำบลท่าขุนราม อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชรมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา และการดำรงรักษาเมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบท ในด้านการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน การคมนาคมและการขนส่ง การสาธารณูปโภค การบริการสาธารณะและสภาพแวดล้อมในบริเวณแนวเขตตามข้อ 1 ให้สอดคล้องกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายของรัฐกระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องและยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดมีนโยบายและมาตรการเพื่อจัดระบบการใช้ประโยชน์ที่ดินโครงข่ายคมนาคมขนส่งและบริการสาธารณะให้มีประสิทธิภาพ สามารถรองรับและสอดคล้องกับการขยายตัวของชุมชนในอนาคตรวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจ โดยสาระสำคัญดังต่อไปนี้

(1) ส่งเสริมและสามารถพัฒนาชุมชนเมืองเป็นศูนย์กลางการบริหาร การปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา และการคมนาคมขนส่งของอำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร

(2) ส่งเสริมและพัฒนาด้านที่อยู่อาศัยและพาณิชยกรรม ให้สอดคล้องกับการขยายตัวของชุมชนและยุทธศาสตร์การพัฒนา

(3) ส่งเสริมและสามารถพัฒนาชุมชนเมืองให้เป็นศูนย์กลางการค้าและบริการทางการเกษตรของจังหวัดกำแพงเพชร

(4) ส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และธรรมชาติ

(5) ส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และประเพณี ให้เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดกำแพงเพชร

(6) พัฒนาการบริการทางสังคม การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการให้เพียงพอและได้มาตรฐาน

(7) อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการทบทวนแนวคิดในการวางผังแม่บทเมืองกำแพงเพชร สามารถสรุป ได้ดังนี้

1) การพัฒนาเมืองเก่ากำแพงเพชร จำเป็นต้องชี้ประเด็นให้ชัดเจน ในฐานะที่เป็นเมืองเก่าที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ที่มีงานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมหลงเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก และเป็นเมืองที่มีความเจริญเมืองหนึ่งในอาณาจักรสุโขทัย

2) พยายามแยกการพัฒนาเมืองเชิงเศรษฐกิจออกจากบริเวณที่เป็นเมืองเก่า ได้แก่ บริเวณที่เป็นศูนย์กลางการค้าและธุรกิจ เช่น บริเวณถนนวิจิตร ซอย 1 ถึงถนนราชดำเนิน ซอย 8 และถนนเทศาถึงถนนวิจิตรซอย 2 เนื่องจากบริเวณเมืองเก่าในโบราณสถานตั้งอยู่เป็นกลุ่ม ได้แก่ บริเวณในกำแพงเมืองและบริเวณอรัญญิกทั้งชากังราวและนครชุม โดยให้การพัฒนาเมืองทั้งสองประเภท คือ การพัฒนาเมืองเชิงเศรษฐกิจและอนุรักษ์แยกห่างกันพอสมควร มิให้การพัฒนาเชิงเศรษฐกิจในบริเวณพัฒนาใหม่เข้ามารบกวนและทำลายบรรยากาศของเมืองเก่าให้สูญหายไป

3) พยายามสร้างมาตรฐานการจูงใจให้การพัฒนาเมืองในบริเวณใหม่รวมตัวกันพอสมควร โดยมิให้กระจายมากเกินไป และมิให้รวมตัวกันอย่างหนาแน่นมากเกินไป เพื่อประหยัดพื้นที่การพัฒนา ซึ่งทำให้สามารถควบคุมสภาพแวดล้อมที่อยู่นอกบริเวณได้ง่ายและประหยัดบริเวณดังกล่าว ได้แก่ บริเวณริมฝั่งแม่น้ำปิง สวนสาธารณะ “สิริจิตอุทยาน” บริเวณเมืองเก่า และบริเวณอรัญญิกทั้งเมืองชากังราวและเมืองนครชุม

4) สร้างความเชื่อมโยงระหว่างบริเวณที่พัฒนาใหม่ ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าและธุรกิจกับบริเวณที่เป็นเมืองเก่า ให้เห็นวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงได้ชัดเจน พอที่จะทำให้ประชาชนรับรู้ได้ บริเวณดังกล่าวได้แก่ บริเวณศูนย์กลางการค้าและธุรกิจแถวถนนวิจิตรและถนนเจริญสุข

5) ควบคุมบริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่อดีตในบริเวณเมืองเก่า ที่ยังมีหลักฐานทางกายภาพเหลืออยู่ อันได้แก่ บริเวณในกำแพงเมืองและบริเวณอรัญญิกชากังราว และนครชุม พร้อมทั้งสงวนรักษาองค์ประกอบต่างๆ ของเมืองเก่าให้ดำรงไว้มากที่สุด องค์ประกอบดังกล่าว เช่น โบราณสถาน ป้อม กำแพงเมือง และคูเมือง เป็นต้น

6) ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบในการพัฒนาเมือง ได้แก่ แนวถนน ลักษณะถนน การใช้ประโยชน์ที่ดิน และลักษณะอาคารต่างๆ ให้เอื้อประโยชน์ต่อการทำงานรักษาองค์ประกอบของเมืองเก่า

7) ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบต่างๆ ของเมืองเก่าให้ได้บรรยากาศกลมกลืนสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมข้างเคียง และให้บรรยากาศดังกล่าวค่อยๆ เปลี่ยนไปยังบริเวณที่พัฒนาใหม่

8) เป็นมุมมองให้เห็นองค์ประกอบต่างๆ ที่สำคัญของเมืองทั้งบริเวณเก่าและใหม่ ได้แก่ ป้อมทุ่งเศรษฐี เจดีย์วัดพระบรมธาตุพนม ศาลากลางจังหวัด กำแพงเมือง ป้อมวัดช้าง ป้อมเจ้าจันทร์ และป้อมมุมเมืองต่างๆ

9) ใช้มาตรการทางกฎหมาย ควบคุม กำกับการพัฒนาบริเวณต่างๆ ให้เป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ของแผนการจัดการการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่ากำแพงเพชร

4.5.4 กฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์เมืองและชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ (Washington Charter 1987)กฎบัตรนี้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการอนุรักษ์เมืองเก่า โดยมีสาระสำคัญที่สามารถสรุปโดยสังเขปได้ 11 ข้อ ดังนี้

4.5.4.1 กฎบัตรนี้ครอบคลุมพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ทั้งใหญ่และเล็ก ทั้งเมือง ใจกลางเมือง หรือย่านประวัติศาสตร์ รวมถึงสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ทั้งที่มนุษย์สร้างและธรรมชาติ

4.5.4.2 การอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์และชุมชนเมืองจะต้องรวมเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายหรือแผนพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม

4.5.4.3 คุณลักษณะที่ต้องสงวนรักษาไว้ ประกอบด้วย

1) รูปแบบแผนผังของเมืองที่เห็นได้จากการแบ่งพื้นที่ดินและโครงข่ายถนน

2) ความสัมพันธ์ระหว่างอาคารและพื้นที่สีเขียวและพื้นที่โล่ง

3) รูปลักษณ์ภายนอกภายในอาคาร

4) ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองหรือชุมชนเมืองและแหล่งที่ตั้ง สภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้าง

5) การใช้สอยที่หลากหลายที่มีอยู่ในเมือง

4.5.4.4 การวางแผนการอนุรักษ์เมืองและชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ควรมีการศึกษาในหลายสาขาวิชา คือ

1) แผนการอนุรักษ์ต้องให้ความสำคัญกับทุกปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย โบราณคดี ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม เทคนิควิทยา สังคมศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์

2) ระบุวัตถุประสงค์หลักของแผนการอนุรักษ์ให้ชัดเจน เพื่อให้มาตรการทางกฎหมายการบริหารและการเงินบรรลุตามวัตถุประสงค์นั้น

3) แผนการอนุรักษ์ควรมีเป้าหมายในการสร้างความต่อเนื่องที่กลมกลืนระหว่างชุมชนเมืองประวัติศาสตร์และเมืองในส่วนอื่นๆ

4) แผนการอนุรักษ์ควรกำหนดว่าอาคารใดควรรักษาไว้ อาคารใดควรรักษาไว้ภายใต้ข้อแม้บางประการ อาคารใดที่น่าจะรื้อถอนได้ในกรณีพิเศษจริงๆ

5) ต้องเก็บข้อมูลสภาพที่เป็นอยู่โดยละเอียด

6) แผนการอนุรักษ์ควรได้รับการสนับสนุนจากผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ประวัติศาสตร์นั้นๆ

4.5.4.5 ต้องมีการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง

4.5.4.6 การใช้สอยและกิจกรรมใหม่ควรเข้ากันได้กับลักษณะของเมืองและชุมชนประวัติศาสตร์ การประยุกต์การใช้สอยพื้นที่ประวัติศาสตร์ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตปัจจุบันต้องมีการปรับปรุงสาธารณูปโภคด้วยความระมัดระวัง

4.5.4.7 การปรับปรุงการพักอาศัยควรเป็นวัตถุประสงค์พื้นฐานข้อหนึ่งของการอนุรักษ์

4.5.4.8 ควรมีการควบคุมการจราจรภายในเมืองหรือชุมชนเมืองประวัติศาสตร์และวางผังกำหนดพื้นที่จอดรถเพื่อไม่ให้สิ่งเหล่านี้สร้างความเสียหายแก่สิ่งปลูกสร้างที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์หรือสภาพแวดล้อม

4.5.4.9 ต้องไม่มีการก่อสร้างเส้นทางหลักตามผังเมืองผ่านเข้าไปในพื้นที่ประวัติศาสตร์

4.5.4.10 เมืองประวัติศาสตร์ควรได้รับการปกป้องคุ้มครองจากภัยธรรมชาติ และสิ่งรบกวนต่างๆ เช่น ภาวะมลพิษและแรงสั่นสะเทือนต่างๆ จะต้องนำมาตรการในการป้องกันและซ่อมแซมมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่

4.5.4.11 ควรมีแผนงานการเผยแพร่ข้อมูลแก่ผู้อาศัยในพื้นที่เพื่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และควรมีมาตรการช่วยเหลือด้านการเงินเพื่อการอนุรักษ์

4.6 ศึกษานวัตกรรมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมและเกิดผลกระทบเชิงบวกต่อมรดกวัฒนธรรม

4.6.1มาตรฐานการออกแบบสถาปัตยกรรม

รูปแบบอาคารออกแบบอาคารให้ส่งเสริมภาพลักษณ์ของเมืองตามแนวคิดที่เสนอในแบบเบื้องต้นโดยคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศสภาพภูมิอากาศทำเลที่ตั้งการเข้าถึงพฤติกรรมการใช้งานของคนตามหลักวิชาชีพสถาปัตยกรรมและถูกต้องตามกฎหมายข้อกำหนดต่างๆที่เกี่ยวข้องโดยเลือกใช้รูปแบบที่ก่อสร้างง่ายดูแลรักษาง่ายมีแนวทางการออกแบบอาคารดังนี้

4.6.1.1 การออกแบบอาคารเพื่อลดการใช้พลังงาน

1) ออกแบบให้อาคารระบายอากาศและความร้อนได้ดีเน้นการใช้พลังงานธรรมชาติโดยการหันทิศทางของอาคารให้รับแสงธรรมชาติและลมธรรมชาติพัดผ่าน

2) เลือกใช้วัสดุกรอบอาคารทั้งผนังหลังคาหน้าต่างที่มีคุณสมบัติเป็นฉนวนป้องกันความร้อนเช่นการใช้ช่องแสงเพดานการใช้ฉนวนกันความร้อนที่หลังคาการใช้กระจกหน้าต่างอาคารแบบพิเศษ

3) ออกแบบระบบปรับอากาศและระบบแสงสว่างที่ใช้ภายในอาคารที่แตกต่างจากอาคารทั่วไปคือใช้เครื่องปรับอากาศขนาดเล็กลงและหยัดไฟลดจำนวนหลอดไฟแสงสว่างและเลือกใช้ไฟฟ้าแสงสว่างชนิดประหยัดไฟ (หลอดคอมแพคฟลูออเรสเซนต์หรือหลอดตะเกียบและหลอดฟลูออเรสเซนต์หรือหลอดผอมประหยัดไฟ)

4) โครงสร้างอาคารและวัสดุอาคารเลือกใช้โครงสร้างอาคารและวัสดุพื้นผนังหลังคาประตู-หน้าต่างที่คงทนแข็งแรงโดยเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นดังนี้

อาคารศูนย์บริการนักท่องเที่ยวจุดบริการนักท่องเที่ยวหรือซุ้มประชาสัมพันธ์ห้องน้ำสาธารณะร้านค้า

โครงสร้างอาคาร :	เลือกใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กเพื่อความคงทนแข็งแรง
วัสดุพื้น :	พื้นภายในใช้กระเบื้องแกรนิตโตหรือเทียบเท่าเฉพาะร้านค้าใช้ซีเมนต์ขัดเรียบหรือเทียบเท่าพื้นภายนอกอาคารต้องไม่ลื่นไม่ขรุขระมาก
วัสดุผนัง :	เลือกใช้คอนกรีตมวลเบาฉาบเรียบทาสีหรือเทียบเท่า
วัสดุประตู-หน้าต่าง :	เลือกใช้วงกบอลูมีเนียมและหน้าต่างที่เป็นกระจกแบบพิเศษหรือเทียบเท่าเฉพาะร้านค้าใช้ประตูบานเหล็ก
วัสดุหลังคา :	เลือกใช้โครงเหล็กเมทัลชีทที่สามารถดัดโค้งได้และระแนงบังแดดอลูมีเนียมหรือเทียบเท่า
ข้อเสนออื่นๆ :	ทาสีวัสดุในบางบริเวณตามสีที่กำหนดในแต่ละเส้นทางเช่นขอบชายคาเสาอาคาร

ศาลาพักผ่อน

โครงสร้างฐานราก :	เลือกใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก
โครงสร้างศาลา :	เลือกใช้เสาเหล็กประกบไม้เทียม
วัสดุพื้น :	เลือกใช้พื้นไม้สังเคราะห์ไฟเบอร์ซีเมนต์หรือเทียบเท่า
วัสดุหลังคา :	เลือกใช้วัสดุสำเร็จรูป

5) ระบบต่างๆภายในอาคารวางแผนและติดตั้งระบบที่จำเป็นภายในอาคารดังนี้

- ระบบไฟฟ้าออกแบบให้มีแสงสว่างที่เพียงพอต่อการใช้งานในแต่ละบริเวณ โดยในช่วงกลางวันอาจเน้นการใช้พลังงานจากแสงธรรมชาติเป็นหลัก

- ระบบเครื่องปรับอากาศออกแบบให้ใช้ระบบเครื่องปรับอากาศเฉพาะอาคาร เช่นศูนย์บริการนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นอาคารขนาดกลางโดยติดตั้งในตำแหน่งที่เหมาะสม

- ระบบสุขาภิบาลประปาบำบัดน้ำเสียออกแบบให้สามารถเชื่อมต่อกับระบบสาธารณูปโภคโดยรอบได้อย่างเหมาะสม

- ระบบป้องกันอัคคีภัยออกแบบให้มีระบบป้องกันอัคคีภัยในอาคารศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและจุดบริการนักท่องเที่ยว (ซุ้มประชาสัมพันธ์) ที่เหมาะสม

4.6.1.2 การออกแบบและสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อทุกคน(Universal Design)

ในการออกแบบและปรับปรุงภูมิทัศน์นั้นมีทั้งงานออกแบบสถาปัตยกรรมภูมิสถาปัตยกรรมทางเดินเท้าทางจักรยานอุปกรณ์ประกอบถนนรวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวดังนั้นจึงจำเป็นต้องคำนึงแนวทางการออกแบบเพื่อทุกคนให้ครอบคลุมทุกด้านตามหลักการและประเภทของงานออกแบบดังนี้

1) ส่งเสริมความเท่าเทียมกันในการใช้ประโยชน์(Equitable Use) : ทุกคนในสังคมสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งอำนวยความสะดวกได้อย่างเสมอภาค

2) มีความยืดหยุ่นในการใช้งาน (Flexible Use) : อุปกรณ์หรือสิ่งอำนวยความสะดวกควรออกแบบให้มีความยืดหยุ่นต่อการใช้งานทั้งผู้ที่ถนัดมือซ้ายและมือขวาหรือสามารถปรับรูปแบบตามความสูงได้

3) ใช้งานแสนสะดวกปลอดภัยสวยงาม (Simple and Intuitive Use) : ใช้งานได้ง่ายโดยไม่คำนึงถึงผู้ใช้ว่ามีความรู้ระดับใดหรือมีประสบการณ์ในการใช้งานหรือไม่สื่อความหมายเป็นที่เข้าใจ (Perceptible Information) : ควรมีสัญลักษณ์สื่อให้คนพิการเข้าใจความหมายได้

4) การออกแบบที่ป้องกันความผิดพลาดได้(Tolerance for Error) : การออกแบบควรลดอันตรายหรืออุบัติเหตุต่างๆซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้โดยไม่ตั้งใจ

5) ช่วยผ่อนแรงได้(Low Physical Effort) : การออกแบบควรสะดวกต่อการใช้งานไม่ต้องออกแรงมากและเปิด-ปิดได้ง่าย

6) มีพื้นที่และขนาดที่เหมาะในการเข้าถึงและใช้ได้ (Size and Space for Approach and Use) : การออกแบบควรคำนึงถึงความกว้างขนาดและพื้นที่ว่างในการใช้งานเพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้

4.6.1.2 การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่สาธารณะ

1) *ทางเข้าอาคารและพื้นที่หน้าทางเข้า*ควรอยู่ใกล้ที่จอดรถทางสัญจรหรือบริเวณจุดเปลี่ยนรถและบริเวณที่ประตูเปิดออกสู่พื้นที่ด้านนอกควรจัดพื้นที่กว้างอย่างน้อย 150 x 150 ซม.และมีระดับพื้นภายในภายนอกที่เท่ากัน

2) *ทางลาด*ต้องไม่เป็นทางโค้งพื้นผิวเรียบไม่ลื่นรับน้ำหนักได้อย่างน้อย 300 กิโลกรัมต่อตารางเมตรโดยมี3 รูปแบบคือทางลาดที่เป็นทางตรงหรือ 180 องศาทางลาดแบบ 90องศาและทางลาดรูปตัวยู(U) นอกจากนี้ยังรวมถึงราวจับทางลาดพื้นผิวทางลาดป้ายและพื้นผิวต่างสัมผัสเตือนด้วย

3) *บันได*สำหรับบันไดควรจัดเตรียมทางลาดหรือลิฟท์เพื่อคนพิการและควรจัดให้อยู่ในตำแหน่งเดียวกันหรือสอดคล้องกันทุกชั้นไม่ควรใช้บันไดเวียนมีป้ายและสัญลักษณ์บอกทิศทางและหมายเลขชั้นอาคารที่สามารถเข้าใจความหมายได้ส่วนอุปกรณ์หรือราวราวจับควรเรียบกล

4) *ห้องน้ำสาธารณะ*ควรจัดให้อยู่บริเวณเดียวกันกับห้องน้ำสำหรับคนทั่วไปหรือระยะใกล้เข้าถึงสะดวกโดยต้องมีองค์ประกอบสำคัญคือพื้นที่ว่างภายในเส้นผ่านศูนย์กลางอย่างน้อย 150 ซม. ประตูห้องน้ำกว้างน้อย 90 ซม. อ่างล้างมือพร้อมก๊อกน้ำแบบก้านโยกหรือแบบอัตโนมัติโถส้อมชนิดนั่งราบที่มีถังพักน้ำเพื่อใช้เป็นพนักพิงหลังโถปัสสาวะชายที่มีเส้นผ่านศูนย์กลางอย่างน้อย 150 ซม. ป้ายสัญลักษณ์ควรมีอักษรเบรลล์กำกับแยกแยะห้องน้ำชายหรือหญิงมีอุปกรณ์และสัญญาณเตือนภัย

5) โต๊ะหรือเคาน์เตอร์ประชาสัมพันธ์ความสูงของโต๊ะหรือเคาน์เตอร์ที่เปิดให้บริการสอบถามข้อมูลควรมีความสูงที่เก้าอี้เข็นคนพิการสามารถเข้าถึงได้

6) พื้นที่หนีภัยสำหรับคนพิการพื้นที่หนีภัยสำหรับคนพิการควรมีพื้นที่โล่งและกว้างเพียงพอเพื่อสะดวกในการอพยพหนีภัยเป็นบริเวณที่สามารถทนไฟอย่างน้อย 2 ชม. และสัญลักษณ์และป้ายบอกทางหนีไฟและหมายเลขชั้นอย่างชัดเจน

7) ที่จอดรถสำหรับคนพิการตั้งอยู่ในตำแหน่งใกล้ตัวอาคารหรืออยู่ในลำดับแรกของลานจอดรถควรอยู่ตำแหน่งเดียวกับอาคารและมีหลังคาคลุมตลอดเพื่อให้สามารถเข้าสู่ตัวอาคารได้สะดวกและปลอดภัย

8) อุปกรณ์ประกอบถนนได้แก่ม้านั่งถังขยะแท่นกดน้ำดื่มที่เหมาะสมสอดคล้องกับสรีระของทุกคนและสภาพร่างกาย

4.6.1.3 การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่การค้า

1) ทางเข้าและประตูทางเข้ามีความกว้างอย่างน้อย 150 ซม. ไม่ควรธรณีประตูหรือพื้นต่างระดับประตูเปิด-ปิดอัตโนมัติและเปิดค้างได้นานป้องกันประตูหนีบผู้ที่เคลื่อนไหวช้าห้องน้ำสำหรับคนพิการอยู่ในตำแหน่งที่เข้าถึงสะดวกขนาดของห้องน้ำและอุปกรณ์เช่นเดียวกับห้องน้ำสาธารณะแต่อาจต้องเพิ่มบริเวณที่เปลี่ยนผ้าอ้อมสำหรับเด็ก

2) ทางสัญจรภายในพื้นที่การค้าทางสัญจรที่เหมาะสมแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะคือทางสัญจรในทิศทางเดียวทางสัญจรสำหรับบุคคลทั่วไปและเก้าอี้เข็นคนพิการสามารถสวนกันได้ทางสัญจรสำหรับเก้าอี้คนพิการ 2 คันสามารถสวนกันได้และทางสัญจรสำหรับบุคคลทั่วไปและรถเข็นคนพิการที่มีทิศทางในการสัญจรมากกว่า 2 ทิศทาง

3) ลิฟท์โดยสารมีความกว้างอย่างน้อย 90 ซม. พร้อมติดตั้งระบบแสง (Censor) เพื่อช่วยป้องกันประตูหนีบตัวลิฟท์มีขนาดไม่น้อยกว่า 110 x 140 ซม. มีราวจับภายในลิฟท์พร้อมปุ่มกดอักษรเบรลล์

4.6.1.4 การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่สัญจร

1) ทางเท้าหรือทางสัญจรไม่ควรมีสิ่งกีดขวางและมีจุดพักสำหรับผู้ที่ใช้เก้าอี้คนพิการอยู่บริเวณข้างทางจัดให้มีพื้นผิวต่างสัมผัสเตือนห่างจากสิ่งกีดขวางอย่างน้อย 30 ซม. โดยมีความกว้างของทางสัญจร 90 ซม. สำหรับการสัญจรทิศทางเดียวและ 150 ซม. สำหรับการสัญจร 2 ทิศทาง

2) ทางลาดขอบถนนบริเวณที่ถนนตัดผ่านทางเท้าต้องมีทางลาดขอบถนนกว้างอย่างน้อย 90 ซม. ไม่รวมทางลาดด้านข้างขอบถนนสูงไม่เกิน 15 ซม. และมีความลาดชันอย่างน้อย 1:12

3) ทางลาดบริเวณมุมถนนเป็นทางลาดที่ตัดขอบถนนลงไปโดยไม่มีขอบด้านข้างโดยที่พื้นที่ปลายทางลาดส่วนที่ติดกับถนนควรเว้นระยะอย่างน้อย 120 ซม. และอยู่บริเวณทางข้ามถนนทางสำหรับคนเดินข้ามถนนทางสำหรับคนเดินข้ามถนนที่มีคนพิการใช้อยู่เป็นประจำควรมีสัญญาณไฟที่ทำงานโดยกดปุ่มพร้อมป้ายบอกทางสัญลักษณ์ภาษามือลำโพงขยายเสียงไฟสัญญาณบอกให้ข้ามได้และห้ามข้ามเสาไฟฟ้าบริเวณเสาไฟฟ้าให้ติดแถบสีโดยรอบกว้างอย่างน้อย 30 ซม. สูงจากพื้น 140-160 ซม. เพื่อให้คนพิการและผู้สูงอายุสังเกตง่าย

4) ตู้ไปรษณีย์ควรเพิ่มช่องใส่จดหมายสำหรับผู้ที่นั่งเก้าอี้เข็นคนพิการสูงอย่างน้อย 90-120 ซม. และติดตั้งพื้นผิวต่างสัมผัสเตือนในระยะก่อนเดินถึงอย่างน้อย 60 ซม.

5) พื้นที่ใต้สะพานลอยติดตั้งพื้นผิวต่างสัมผัสเตือนราวกั้นหรือกระถางต้นไม้บริเวณพื้นที่ว่างใต้สะพานลอยไม่ควรปล่อยให้โล่งเนื่องจากอาจเป็นอันตรายต่อผู้ที่มีความบกพร่องทางสายตาตู้โทรศัพท์สาธารณะและตู้บริการเงินด่วนสำหรับคนพิการควรคำนึงถึงการเข้าถึงของผู้ที่ใช้เก้าอี้เข็นคนพิการและพื้นที่ด้านหน้าตู้โทรศัพท์จึงควรมีพื้นที่วัดจากเส้นผ่านศูนย์กลางอย่างน้อย 150 ซม. ปุ่มกดโทรศัพท์หรือตู้บริการเงินด่วนสำหรับคนพิการควรมีลักษณะเป็นตัวเลขนูนและมีอักษรเบรลล์กำกับและมีระบบเสียงช่องเสียบบัตรช่องหยอดเหรียญมีความสูงจากพื้นที่ 80-110 ซม.

4.6.1.5 งานออกแบบองค์ประกอบทางด้านความปลอดภัยและสิ่งอำนวยความสะดวก

นอกจากงานออกแบบตามที่กล่าวมาแล้วนั้นจะต้องมีงานออกแบบองค์ประกอบทางส่วนอื่นๆอีกซึ่งก็มีความสำคัญและจำเป็นต่อการใช้งานทั้งในแง่ของความปลอดภัยและงานป้องกันและยืดอายุการใช้งานของถนนให้ยาวนานสืบต่อไปงานออกแบบในส่วนนี้มีดังนี้

1) งานออกแบบติดตั้งสัญญาณไฟป้ายจราจรงานออกแบบในส่วนนี้มีความสำคัญเช่นกันทั้งนี้เนื่องจากการออกแบบเส้นทางและการอธิบายการใช้เส้นทางให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจซึ่งเป็นสื่อที่สามารถให้คนไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติใดเห็นแล้วสามารถเข้าใจและปฏิบัติตามกฎจราจรได้อย่างถูกต้องนั้นสามารถแสดงได้ด้วยสัญญาณป้ายจราจรทั่วไปป้ายจราจรสามารถแบ่งออกได้ตามหน้าที่ได้เป็น 3 ประเภทคือป้ายบังคับป้ายเตือนและป้ายแนะนำดังนี้

2) ป้ายบังคับเป็นป้ายซึ่งแสดงกฎจราจรเฉพาะที่นั้นๆใช้เพื่อบังคับและควบคุมการจราจรโดยป้ายบังคับจะมีผลบังคับตามกฎหมายส่วนสีของป้ายโดยทั่วไปใช้สีขาวเป็นพื้นเส้นของป้ายและเส้นขีดกลางใช้สีแดงและเครื่องหมายสัญลักษณ์ตัวเลขและตัวอักษรบนป้ายใช้สีดำยกเว้นป้ายห้ามจอดรถป้ายหยุดป้ายสุดเขตบังคับสีจะแตกต่างออกไป

3) ป้ายเตือนเป็นป้ายเตือนผู้ขับขวดยานถึงลักษณะและสภาพของถนนที่อาจเกิดอันตรายได้หรือมีการบังคับควบคุมการจราจรข้างหน้าซึ่งควรระมัดระวังซึ่งสีของป้ายโดยทั่วไปใช้สีเหลืองเป็นสีพื้นเส้นขอบป้ายเครื่องหมายสัญลักษณ์ตัวเลขและตัวอักษรบนป้ายใช้สีดำยกเว้นป้ายเตือนระหว่างดำเนินการก่อสร้างหรือบำรุงทางจะใช้สีพื้นเป็นสีแสดแทนสีเหลือง

4) ป้ายแนะนำเป็นป้ายที่ใช้เพื่อแนะนำเส้นทางให้ผู้ใช้ทางสามารถเดินทางไปสู่จุดหมายปลายทางได้ถูกต้องสะดวกและปลอดภัยโดยทั่วไปป้ายแนะนำเส้นทางใช้สีเขียว (หรือสีขาว) เป็นสีพื้นและตัวอักษรตัวเลขและสัญลักษณ์ใช้สีขาว (หรือสีดำ) สำหรับป้ายแสดงการบริการบนทางหลวงพิเศษให้ใช้ป้ายสีน้ำเงินตัวอักษรและสัญลักษณ์สีขาวแบบป้ายแนะนำที่สำคัญสำหรับทางหลวงพิเศษนี้

- ป้ายบอกจุดหมายปลายทาง
- ป้ายแนะนำทางออกล่วงหน้า (Advance Guide Signs)
- ป้ายชี้ทางออก (Exit Direction Sing)
- ป้ายจุดแยก (Gore Signs)
- ป้ายทางออก (Exit)
- ป้ายแขวนสูง (Overhead Sign)
- ป้ายข้างทาง (Overhang หรือ Maptype Sign)
- ป้ายเลขทางแยก
- ป้ายหมายเลขทางหลวง
- ป้ายบอกระยะทาง (Distance Sign)
- ป้ายบนทางต่อเชื่อม (Ramp Sign)
- ป้ายบอกจุดหมายปลายทาง
- ป้ายบนทางตัด (Destination Sign)
- ป้ายทางแยก (Junction Sign)
- ป้ายชุดหมายเลขทางหลวง (Route Markers Traiblazers)
- ป้ายบอกจุดหมายปลายทาง (Destination Sign)

5) งานออกแบบเครื่องหมายจราจรงานออกแบบเครื่องหมายจราจรทั้งชนิดที่อยู่บนผิวทางขอบทางข้ามสะพานและบนเสาไฟฟ้าเป็นต้นการออกแบบจะต้องให้เป็นไปตามมาตรฐานและกฎเกณฑ์ที่ปรากฏในคู่มือของงานวิศวกรรมจราจรกรมทางหลวงโดยเฉพาะกับการใช้งานบนทางหลวงประเภท Motorway

6) งานออกแบบระบบไฟฟ้าแสงสว่างและระบบไฟสัญญาณจราจรการออกแบบระบบไฟแสงสว่างและระบบไฟสัญญาณจราจรสำหรับไฟถนนและไฟบริเวณขอบทางแยกงานออกแบบระบบไฟฟ้าแสงสว่างหลักใหญ่ๆในการพิจารณาคือ

- ดวงโคมเป็นดวงโคมชนิดน้ำกันฝุ่นและติดตั้งภายนอกอาคารสำหรับเสาสูง (High Mast) และสำหรับเสา 9-12 เมตรขึ้นอยู่กับบริเวณติดตั้งโคม
- หลอดไฟเป็นหลอด High Pressure Sodium Vapor Lamps
- เสาไปเป็นชนิด Galvanize Steel Posts ชนิดเสาสูง 20 เมตร 30 เมตรหรือเสาขนาด 9-12 เมตร
- การคำนวณค่าความเข้มแสงของความส่องสว่างอย่างน้อยให้ได้มาตรฐานของถนนตามข้อกำหนดของกรมทางหลวง

7) งานการติดตั้ง

- แหล่งจ่ายกระแสไฟฟ้า (Power Supply) จะใช้ตามความเหมาะสม และอยู่ในตำแหน่งที่สามารถตรวจซ่อมและบำรุงรักษาได้โดยง่าย
- การควบคุมการเปิด-ปิด (Control Switch On-Off) ควบคุมการเปิด-ปิดโดยแสงสว่าง (Photocell Switch) และควบคุมการเปิด-ปิดอัตโนมัติโดยการตั้งเวลา (TimeClock Relay)

8) งานระบบไฟฟ้าสัญญาณจราจรและป้ายบังคับการจราจร

- ไฟสัญญาณป้ายบังคับการจราจรและป้ายบอกเส้นทางการจราจร แนะนำติดตั้งในตำแหน่งที่ผู้ใช้ถนนสามารถมองเห็นได้ล่วงหน้าและง่ายต่อการสังเกต
- เสาของป้ายบังคับการจราจรและป้ายบอกเส้นทางการจราจรเป็นเหล็กทาสีมีกรรมวิธีในการป้องกันสนิมและป้องกันจากการถูกกระแทกหรือชน
- ป้ายบังคับการจราจรและป้ายบอกเส้นทางการจราจรจะมีไฟส่องสะท้อนแสงในเวลากลางคืนเพื่อให้ผู้ใช้ถนนสามารถสังเกตได้โดยง่าย
- ป้ายบังคับการจราจรและไฟสัญญาณจราจรให้ติดตั้งตามข้อกำหนดหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4.6.2 มาตรฐานในการการออกแบบภูมิทัศน์

4.6.2.1 มาตรฐานในการการออกแบบการใช้พื้นที่

1) เน้นการเป็นพื้นที่เปิดโล่งเพื่อให้สามารถรองรับคนจำนวนมาก เป็นจุดให้บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว จุดเปลี่ยนพาหนะจากรถยนต์เป็นรถจักรยาน

2) จัดให้มีที่นั่งพักรอและทางเดินเชื่อมไปยังส่วนต่างๆ ของพื้นที่โครงการ

3) มีกำหนดเวลาเปิดปิดควรมีเจ้าหน้าที่ดูแลอยู่ประจำและการดูแลรักษา

4) จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกบริการนักท่องเที่ยวที่เหมาะสม ได้แก่

5) ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ตั้งอยู่บริเวณจุดบริการนักท่องเที่ยวหลัก ประกอบด้วยส่วนที่ทำการของเจ้าหน้าที่ส่วนประชาสัมพันธ์ติดต่อสอบถามให้บริการข้อมูลเช่ารถจักรยาน ส่วนขายของที่ระลึกผลิตภัณฑ์และสินค้าต่างๆจุดปฐมพยาบาลห้องน้ำโทรศัพท์สาธารณะ

6) จุดบริการนักท่องเที่ยว (ซุ้มประชาสัมพันธ์) ตั้งอยู่บริเวณจุดบริการนักท่องเที่ยวรองประกอบด้วยส่วนที่ทำการของเจ้าหน้าที่ส่วนประชาสัมพันธ์ติดต่อสอบถามให้บริการข้อมูลเช่ารถจักยานส่วนขายของที่ระลึก

7) ร้านค้าชุมชนในลักษณะเรือนแถวหรือซุ้มร้านค้า

8) ศาลาพักรอ

9) ห้องน้ำ/ห้องอาบน้ำ แยกห้องน้ำชายและหญิง

10) จุดเติมลมยาง / ซ่อมจักรยาน

11) พื้นที่จอดรถยนต์ เป็นที่จอดรถแยกรถทัวร์ รถยนต์ รถจักรยานยนต์ และรถจักรยาน เพื่อความปลอดภัย ลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและผลกระทบทางสายตา

12) ป้ายข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและแผนที่เส้นทาง ตามมาตรฐานที่ได้ออกแบบไว้

13) สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เพื่อให้บริการผู้พิการผู้สูงอายุเช่นที่จอดรถผู้พิการ ทางเท้าทางข้ามทางลาดราวจับห้องน้ำคนพิการที่นั่งพักป้ายวัสดุพื้นต่างสัมผัสอักษรเบรลล์ เป็นต้น

4.6.2.2 การออกแบบบริเวณจุดเชื่อมต่อทางเข้า-ออกเส้นทาง

1) ช่องทางเข้า-ออกควรอยู่ห่างจากหัวมุมเลี้ยวเพื่อความปลอดภัย และเปิดมุมมองให้สามารถ มองเห็นได้ในระยะไกล

2) อาจมีการออกแบบซุ้มทางเข้าให้เป็นเสมือนสิ่งหมายตาให้นักท่องเที่ยวสามารถกำหนดตำแหน่งการเข้า-ออกได้ชัดเจนขึ้น โดยมีป้ายชื่อและไฟแสงสว่างสำหรับมองเห็นในเวลากลางคืน

3) ตำแหน่งป้ายทางเข้าอาจอยู่ข้างทางหรือคร่อมทางโดยต้องคำนึงถึงความสูงให้รถขนาดใหญ่สามารถผ่านได้

4) การออกแบบพืชพรรณควรมีความแตกต่างจากบริเวณโดยรอบเพื่อให้ผู้สัญจรสามารถรับรู้ได้โดยง่ายและช่วยส่งเสริมความชัดเจนให้กับทางเข้า-ออก

4.6.2.3 การออกแบบอาคารสิ่งก่อสร้าง รูปแบบสถาปัตยกรรม

1) การเลือกตำแหน่งก่อสร้างอาคารควรมีความลาดชันไม่เกินร้อยละ 15 ถ้าความลาดชันมากกว่านี้อาจทำให้การก่อสร้างมีความยุ่งยากราคาค่าก่อสร้างสูงขึ้น

2) รูปแบบอาคารควรกลมกลืนตลอดเส้นทางเพื่อช่วยตอกย้ำเอกลักษณ์ของเส้นทางนักท่องเที่ยวสามารถจดจำได้โดยไม่จำเป็นต้องอ่านข้อมูลจากป้าย

3) พิจารณาการใช้งานโดยรอบบริเวณเพื่อให้การเข้าถึงอาคารทำได้ง่ายและสะดวกมองเห็นได้ชัดเจน

4) ในบางกรณีควรคำนึงถึงการขยายตัวในอนาคตด้วย

4.6.2.4 การออกแบบพืชพรรณ

1) ควรเก็บต้นไม้เดิมไว้และพยายามให้การพัฒนาพื้นที่มีผลกระทบต่อธรรมชาติเดิมให้น้อยที่สุด

2) ควรเลือกใช้ต้นไม้พื้นถิ่นเพื่อแสดงลักษณะเฉพาะของพื้นที่นั้นและเป็นการลดภาระในการดูแลรักษา

3) ปลูกต้นไม้ให้ความร่มรื่น เสริมสร้างบรรยากาศและเอกลักษณ์ของพื้นที่ตามแนวทางที่ได้วางในแผนแม่บท

4.7 ผลการศึกษาและพัฒนา แนวทางของสื่อสัญลักษณ์และผลิตภัณฑ์ชุมชน สร้างเอกลักษณ์ส่งเสริมภาพลักษณ์ต่อชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว

4.7.1 บทบาทและความสำคัญของภาษาภาพ

1) ภาษาภาพเป็นสิ่งที่ใช้สื่อสารเพื่อจูงใจ ในบางกรณีใช้เป็นเครื่องมือในการบังคับ เช่น สัญลักษณ์ภาพชุดที่ใช้การจราจร ถือได้ว่าชุดเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์นั้นเป็นคำสั่งทางกฎหมาย

2) ภาษาภาพที่ดีจะสามารถข้ามพ้นอุปสรรคความเก่าแก่ตามกาลเวลาวัฒนธรรมและภาษา ทำให้ยากต่อการออกแบบข้ามชาติ (Multicultural Design) แบบอย่างที่ดีของภาษาภาพ คือ สัญลักษณ์จราจร สนามบิน กีฬาโอลิมปิก ซึ่งมักออกแบบให้สอดคล้องกับสถานที่หรือวัฒนธรรมเจ้าภาพ ดังนั้นนักออกแบบจึงควรต้องคำนึงถึงรูปแบบและองค์ประกอบหลายอย่างที่เป็นข้อจำกัดและอุปสรรค

3) ภาษาภาพที่ดี คือ การออกแบบกลุ่มสัญลักษณ์ภาพให้เป็นชุดเดียวกัน มีความต่อเนื่องกับสัญลักษณ์ภาพอื่น และมีความสม่ำเสมอในการสื่อความหมายและทำให้เกิดประสิทธิภาพดีกว่าการออกแบบสัญลักษณ์ภาพที่เป็นสัญลักษณ์รูปเดียว เพราะภาษาต้องมีการรวบรวมแนวความคิดให้เป็นระบบ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในงานต่างประเทศ เพื่อให้เป็นสื่อภาษาที่ทุกคนเข้าใจได้ทันที (เอื้อเอ็นดู ดิศกุล ณ อยุธยา 2543 : 22)

4.7.1.1 ข้อจำกัดของการใช้สัญลักษณ์ภาพ ประสิทธิภาพของสัญลักษณ์ภาพที่ใช้ในแผ่นป้ายสัญลักษณ์ ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดดังนี้ คือ

1) สัญลักษณ์ภาพจะใช้ได้ดีกับการสื่อสารที่เป็นการให้บริการหรือเป็นการสื่อสารการกระทำที่ใช้วัตถุเป็นตัวแทน เช่น สัญลักษณ์ภาพประจำทาง โทรศัพท์ แก้วเหล้า บางครั้งอาจใช้ไม่ได้ผล เมื่อสื่อแทนกิจกรรมที่มีขั้นตอน และแสดงกรรมวิธี เช่น สถานที่ซื้อตั๋ว เพราะเป็นการกระทำที่มีปฏิกิริยาได้โต้ตอบซึ่งต้องอาศัยตัวแทน ผู้รับผู้ส่ง ผู้แสดงอาการทำให้สื่อสารได้ยาก

2) สัญลักษณ์ภาพจะใช้ได้ดีต่อเมื่อมีการวางแผนงานให้เป็นส่วนหนึ่งในระบบสัญลักษณ์ (Signage System) ที่ดี คือ ต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์และประสิทธิภาพเมื่อใช้งานร่วมกับป้ายอื่น เพราะบางครั้งการใช้สัญลักษณ์ภาพเพียงอย่างเดียวโดยไม่ใช้ข้อความเป็นการเพิ่มความสับสน

3) การใช้ป้ายสัญลักษณ์มากเกินความจำเป็นอาจทำให้เกิดความเสียหายได้มากกว่าการใช้ป้ายสัญลักษณ์น้อยกว่าความต้องการเพราะเป็นการให้ข้อมูลที่ปะปนกัน โดยนำสิ่งสำคัญน้อยกว่าที่เป็นกิจกรรมและสิ่งที่เป็นการบริการธุรกิจมาใช้ร่วมกับข้อความสำคัญ คือ การบริการสาธารณะ กฎระเบียบที่ต้องการสื่อสารกับสาธารณชน ทำให้การสื่อสารทั้งหมดโดยรวมไร้ประสิทธิภาพ

ดังนั้น จึงต้องกำหนดวิธีการ (Methodology) วิเคราะห์และประเมินสัญลักษณ์ภาพมาตรฐานให้ได้เกณฑ์ที่เป็นสากล ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพสมบูรณ์ ประการแรก คือความสามารถสื่อความหมายจากภาพ (Visual Content) โดยการเลียนแบบเหมือนจริงหรือสื่อความคิดเพื่อให้ได้ผลทางความเข้าใจและรับรู้ที่เหมือนกันทุกคนซึ่งเป็นเรื่องยากเพราะต้องขึ้นอยู่กับประสบการณ์รวมทั้งเวลาในการเรียนรู้และรับรู้ และยังต้องคำนึงถึงลักษณะที่เป็นกายภาพ ได้แก่ ความสามารถในการอ่าน ประการที่สองคือ ความหมายของภาพจะต้องเชื่อมโยงถึงหลักฐานในการออกแบบ (เอื้อเอ็นดู ดิศกุล ณ อยุธยา 2543 : 29)

4.7.1.2 ปัญหาของสัญลักษณ์ภาพ ปัญหาความผิดพลาดที่เป็นอุปสรรคของสัญลักษณ์ภาพที่พบมากมี 5 ข้อ ดังนี้

1) ปัญหาจากสื่อความหมาย สัญลักษณ์ภาพที่ต้องสื่อสารโดยใช้ความคิดเป็นนามธรรม ไม่สามารถบ่งบอกความหมายของวัตถุสิ่งของหรือบอกความคิดได้

2) การออกแบบที่ขาดประสิทธิภาพ สัญลักษณ์ภาพที่ไม่ผ่านเกณฑ์ออกแบบมาตรฐาน

3) การขัดแย้งของความหมาย มีการออกแบบสัญลักษณ์ภาพรูปแบบต่าง ๆหลายสัญลักษณ์ภาพเพื่อใช้สำหรับสื่อความหมายเดียวกัน และในทางกลับกัน มีสัญลักษณ์ภาพเดียวที่ถูกใช้สำหรับสื่อความหมายเพื่อควบคุมให้ได้หลายความหมาย

4) การใช้พื้นที่ด้านหลังของสัญลักษณ์ภาพอย่างขาดประสิทธิภาพ การใช้พื้นที่ของภาพและพื้นภาพอย่างไม่สม่ำเสมอ การสื่อความหมายลงบนพื้นที่ด้านหลังอย่างไม่สม่ำเสมอ เป็นต้น

5) การใช้สัญลักษณ์ภาพอย่างพร่ำเพรื่อ หรือในบางกรณีที่สัญลักษณ์ภาพไม่อาจสื่อความหมายได้

4.8 ผลการศึกษาเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา กรมศิลปกร กลุ่มชุมชน และประชาชนในท้องถิ่นทั้งการพัฒนาพื้นที่และการแก้ปัญหาต่าง ๆ

กล่าวโดยสรุป จากวัตถุประสงค์ของการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ นำมาซึ่งการวิเคราะห์และกำหนดกลุ่มเป้าหมายหลัก ซึ่งประกอบไปด้วย

4.8.1 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและภาคียุทธศาสตร์

4.8.2 กลุ่มสื่อมวลชน หลังจากนั้น จึงดำเนินการออกแบบเครื่องมือสื่อสารให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการสื่อสารรวมถึงต้องมีการกำหนดตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์ของเครื่องมือสื่อสารแต่ละประเภท ตลอดจนการวางแผนงานสื่อสารและประชาสัมพันธ์ หรือปฏิทินสื่อสาร (communication calendar) เพื่อจัดเตรียมเนื้อหาเพื่อเผยแพร่ไปยังกลุ่มเป้าหมายให้เป็นไปตามแผน

---

[i] (Duerksen, C. J., 1986: 1-45)และ(http://www.geocities.com/aestheticdistricts/index.html: 1-8)

[iiii]http://www.manager.co.th/asp-bin/viewgallery.aspx?newsid=9590000071488&imageid=4153972